

391.99
6-21

ԲԲ 113

Կենաց ճեղքը դեռ նոր օրհնեալու եղած,
Անգար բազրը ափ ժաղ ցտեկն հոն յանկարծ.
Եւ ժպտիլով կրքեր « փեսն է աղ կենաց » .

ԳԱԶԻՐԷ

ԱՋԻՆՅԻՆ ՏՊԱՐԱՆ

(ԱՐԵՎԱԾՍԻ)

1908

891.99

Կ-21

11.9 NOV 2011

ՆՊԱՍ

Իրփոյիս հասոյքը ամբողջովին պիտի
յաշխացուի Հայաստանի սովետոց :

Մասնախմբի ԿՆԻՔԸ չի կրող օրինակները
անվանել են

89/89

Կ-21

ԵԶՆԻԿ

ՏԻՈՒՐ ԺՊԻՏ

Կենաց մեղրը դեռ նոր օրհնելուս ելած,
Անգուր բաղը ափ մ'աղ ցանեց հոն յանկարծ.
Եւ ձայնիով կ'ըսէր. « փեսն է աղ կենաց », .

ԳԱՀԻՐԷ

Ա.ԶԳԱՅԻՆ ՏՊԱՐԱՆ

(«ԱՐՇԱՆՈՅՍԻ»)

1908

05.04.2013

28364

45165-64

20Ն

ՍԻՐԵՑԵԱՆ, ՀՕՐՍ

ՄԱՄԱՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՆԱՀԱՏԱԿԵԱՆ, Յ՝ԱՐԱՐԿԻՐ

1895

Վրե՛ժ . . .

Փոս է իմ համբաւ, ոսկերս եմ բոլիկ,
Բարեկամներս հեռու, բեմախ մօտիկ .
Մինչ ելնեմ արեւէս քաղցր ու մէկ հասիկ,
Պիտի լուծեմ վրեժդ ՆԱՀԱՏԱԿ, ՀԱՅՐԻԿ :
Դ. Մ. Պ.

ՆԱԽԱԲԱՆ

Փոքր Ասիոյ մէջ տիրող սուլը՝ քեզ իւր տեսակին մէջ
ն'չ եղական, սակայն քաղաքական անկայանս պայ-
մաններու քերուով կ'սպառնար ընդ եւ անդամանեղի վերջ մը քա-
նայ հայրաքեան խոցոս արթն մէջ :

Արսասահմանի հայրաքեան գիտակից մասը ապագայի շարաշուք
պատկերին առջեւ միասն հր ուժգնօրէն ցնցուիլ եւ զգայուն սիրտ կը-
րող սմեկ անհաս աւելի կամ ընտազ չափով պարսականութիւն մը
կ'զգար օգնութեան ձեռք կարկառելու իւր տարաքաղ տղայրներուն ,
որոնք , անկարող ընդ իսկ պատշաճութեան ընտաձազ արշալոյսը ողջու-
նելու՝ անօրութեան ճիւղներուն ներքեւ կը հեծէին եւ որոնց աղա-
ղակը մղուններ հեռունէն կուգար արսասահմանի հայրաքեան սիրտը ե-
րեքսրացնելու :

Այս օգնութեան գործին մէջ իսկ ունեցած պարսականութեան
գիտակցութիւնն է ուրեմն , որ կը մղէ զիս տարիներու ընթացքին մէջ
իւր ժամանց՝ զրի առած ռաւաւորներու ներկայ գրգռիկիս մէջ աւ-
փոյնելով անոր հասոյքը Հայրենիքի սովեպներուն նուիրելու :

Սը յուսամ քե յարգելի սոցալիսներ , փոխանակ երկիս գրական
քերութիւնները քննադատելու , պիտի գիտնան իրագործել հեղինակին
փափաքը՝ իրենց առաստաճեռութիւններովը :

Ի քայ առեալ պարագային յարմար կարգ մը մեղամաղձոս զը-

ռոքիւնները , գրփոյիս կը պարունակէ լիակաւական շարք մը սիրա-
յին ոստանորներ եւ աշուղական տաղեր , զորս զեւեղած եմ՝ սա կան-
խաւսածոքիւնով քե՛ս ապագայ ուրախ օրերու մէջ , անոնք կարող
պիտի ըլլան հանոյալի ժամանց մը ընծայել յարգելի ընթերցողներուն :

Եզիպոսի մեծահաւքաւ անձնաւորութեանց , եւ ամենուս սիրելի
Հայոց Հայրիկի , Լուսասիպերն գրփոյիս մէջ զեւեղելով կը յուսով
նմանապէս հանոյք մը պատճառած ըլլալ Հայ բնագաւառներու մէջ
զտնուող հայրենակիցներուն , որոնց հաւար ոչ նուազ նեւաբրտական
պիտի ըլլար դիմագծով ճանչնալ այն բարեւարներն , որոնց բարե-
գործութիւններն ամեն օր արձագանք կը գտնեն քերթերու եւ գրփոյի-
նէրու մէջ , որով իմ կողմանէ ալ երախտագիտական պարտիք մը կա-
տարած ըլլալ կը հաւատամ :

ԳԷՈՐԳ . Մ . ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՍՈՎԻ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Պարունն է եկեր կանաչ թւերով ,
Նոր կեանք է բերեր բոլոր աշխարհի .
Հայրենեացս համար՝ մոռցած սէր , գորով՝
Բաժինն է հաներ սով մը ահուելի :

Գեւ. նոր կը ծլին վարդեր , ծաղիկներ ,
Անուշ բոյրերով , գոյներով սիրուն ,
Կը թառմին անդին ի՞նչ գալար սրտեր ,
Թափելով արիւն աբցունք օրն ի բուն :

Երկաթ կամքի տէր հայրեր , անվեհեր ,
Փշուեցան շուտ սովի լտխտին տակ ,
Երբ տեսան ինկած իրենց ձագուկներ ,
Անօթի , մարած , աչեր կիտափակ :

Ո՞ր քարէ սիրտ է որ չի փշրուի ,
Այն աղեղորմ ողբերու առջեւ ,
Երբ իւր ոտից տակ կուլայ , գալարուի ,
Իւր հոգւոյ հատոր՝ իւր յուսոյ արեւ :

Մայրե՛կ հաց կուզեմ ... անթի՛ք եմ հայր ,
կանչելով դառնայ ծնողաց չորս դին ,
Այն ո՞ր մօր սիրտ է , որ պիտի տոկար ,
եւ արիւն լուայ չըլլար իւր հոգին :

Ի՞նչ ըրին հապա չորս հատիկ որբեր ,
Երբ իրենց հայրը մեռաւ անթի ,
Մարմրած սրտով թափեցին ողբեր ,
Իրենց անձնուէր հօրն գիակի :

Այո՛ , անձուէր էր և հայր մեծագին ,
Որ ինք չի կերաւ տուաւ ձագերուն ,
Մինչև անթի փչեց իւր հոգին ,
Նա պաշտպան կեցաւ իւր դառնուկներուն :

Անձնուէր՝ նաև Մայրն այն քաջարի ,
Որ չի թուլացաւ մինչ վերջին վայրկեան ,
Խորհեցաւ ամեն հնարքներ բարի ,
Բարձի չոր խոտէն շինեց ապուր , թան :

Առիւծի սրտով արծիւի նըման ,
Միշտ թեւատարած հսկեց ձագերուն ,
Թշնամի բաղէն , սոփն անդթութեան ,
Միշտ հեռու վանեց ու փրկեց իր տուն :

Բայց անդին ուրիշ մայրեր վհատուած ,
Ծալլեցին ձեռքերն ու նստան լոցին ,
Յուսալով առ Տէր , ողորմածն Աստուած ,
Չագուկները որբ թողին ու գացին :

*
*
*

Անիծեա՛լ ըլլաս , դու հայրենեաց բախտ ,
Անիծեալ ըլլաս ս՛ե ճակատագիր ,

Երբեմն կոտորած , երբեմն հնաժամ ,
Հիմա ալ սո՞վըդ առիւր մեզ բերիր :

Դեռ չէին ցամքած յորդահոս աչեր ,
Մօրն որդեկորոյս և այրիացած ,
Յամբիլ սկսան արեան երակներ՝
Դառն անթութեան կափուլը ինկած :

Ի նշան յաղթութեան անօրէն մարդկանց ,
Դեռ կը միայլին շատ աւերակներ ,
Եւ ի լրումն այս ամեն չարեաց ,
Դո՞ւ էիր պակաս , սո՛վ դժոխքներ :

Հայրենեաց դաշտեր բոսորներ հագած՝
Իւր նահատակաց սուգը կը պահէր ,
Հայ արեան հեռքեր դեռ չանհետացած՝
Կրկնե՞լ եկար , սո՛վ , խեղճ Հայի զոհեր :

Ձեռքիդ մէջ բռնած մահու սև մանգաղ ,
Աչքերդ փակած կը քալես յառաջ ,
Դու չե՛ս ինայեր թէ ծեր թէ մատաղ ,
Ծախելով սրտերն կը քաղես հառաչ :

*
*
*

Բայց ըսէ ինձի , կաղաչեմ , ո՛վ սով ,
Ինչո՞ւ կը վախես հարուստէն այդպէս .
Դու սարսափահար կը վազես իմ քով՝
Եթէ մի հարուստ դիպուածով տեսնես :

Դեա՛ դու մտնել պալատն հարուստին ,
Որ կշտացնես քո ազահ աչքը ,
Անթիէն ի՞նչ կ'առնէ անթին .
Որ միշտ կը փակես դու մեր դնացքը :

Թո՛ղ տուր օձիքըս չորս կտոր , աղփոտ ,
Գնա՛ , պըլլուէ՛ քղանցքն հարուստին .
Գիտեմ՝ դու մերկ ես , անօթի , բոկոտն ,
Նա քեզ կուտայ հաց , շորեր վերստին :

Տե՛ս , հարուստը երբ քու դալդ իմացաւ ,
Լցուց ամբարները ցորեն ու դարի ,
Դուրսէն տխուր բայց՝ ներսէն ժպտեցաւ ,
Մաղթեց որ մընաս հոն երկար տարի :

Նա աժան գնով համբարեց պաշար ,
Ու սկսաւ ծախել արեան գիներով ,
Երբ անդին որբուկ մ'անօթի կուլար ,
Կից տալով անցաւ քովէն , կուշտ փորով :

* * *

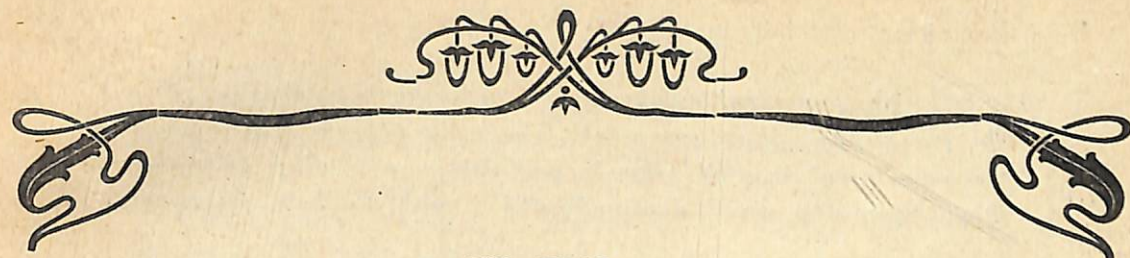
Միւս կողմանէ անիրաւ ազդեր ,
Աւարի տուին մեր տուն ու տեղը ,
Մոխիր դարձուցին , կալերու հունձքեր ,
Ձեջէլ ուխտեցին խեղճ հայուն ցեղը :

Ջարդ ու կոտորած , բեժիմ բռնակալ ,
Ձեռք ձեռքի տուած մեղի քանդեցին ,
Ուրկէ դուրս թռաւ սով մը ռիսակալ ,
Որ անդուծ սրտով մահ ցանեց չորս դին :

Անիծեա՛լ ըլլաս , սո՛վ արհեստական ,
Ձի լսեմ անունդ աշխարհի վրայ ,
Ո՛ր ծնունդ վայրագ բռնակալութեան ,
Հեղինակդ ալ քեզ հետ անիծեա՛լ ըլլայ . . . :

1908

207

Ն. ՍՈՒՐԲ ՕՇՈՒԹԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՎԱԽՃԱՆԵԱԼ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿՈՆ

Եթէ մի օր մարմտապատ դամբանիդ մէջ կուրծքդ այրի,
Գիտցիր որ իմ հառաջս է այն, հառաջ սուգի եւ հրայրի.
Երկինք, երկիր հառաչներու մէջը պլլած Քեզի կուգամ,
Քեզ ըսելու՝ բա՛ւ է ողբամ, բաւ է հեծիմ, բաւ է քուքամ:

Եթէ մի օր դամբարանդ հեղեղներու մէջ ողողուի,
Գիտցի՛ր որ իմ արցունքս է այն, արցունք՝ սիրոյ եւ մոլուցքի.
Հոն սիրահար սոխակի պէս՝ պիտի երգեմ Քու վարդ անունդ.
Եւ վերաւոր առիւծի պէս պիտի զոռամ վրդովեմ քունդ:

Սգաւո՛ր եմ, վիրաւո՛ր եմ, մենաւո՛ր եմ ցաւերու մէջ,
Եկո՛ւր Հայրիկ, սրբէ՛ արցունքս, եկու՛ր տալ իմ ցաւերու վերջ,
Տե՛ս, հայն այսօր որբուկ մնաց, Մայր Հայաստանն ալ՝ հէք այրի.
Լեռնակարկառ ցաւերու տակ խեղճ հայր մինչ ե՛րբ պիտ' այրի:

45-165-64

Քո քարոզը՝ որպէս արեւ , կ'ոսկեղծէր մաքեր խոպան ,
 Քո խօսքերը՝ զերդ բալասան , կ'ամօքէր վիշտն հէք հայութեան
 Քո ստուերը՝ այրած հայուն զովանուշ չուք մ'էր կենսատու ,
 Փշրուեցար մեր մութ ճամբուն մէջ , ոսկեջահ Դո՛ւ լուսատու :

Քո անէծքը՝ զերդ փոթորիկ , կ'ալեկոծէր մարդկութեան ծով .
 Եւ ազդ կոչուած հսկայ նաւեր՝ ջարդ ու փշուր կ'իյնար մէկ քով .
 Քո մէկ խոժոռ սէգ հայեացքդ սարսափ կ'ազդէր ճերմակ արջին ,
 Արջութենէն ամօթապարտ , շառագունած նայէր առջին :

Հայը վատահ՝ Քեզ յանձնեց իւր ճակատագիրը զրոզ գրիչ ,
 Հանգարտ սրտով նա վերստին ձեռք առաւ իւր բահ ու բրիչ .
 Դու ուխտեցիր մեռնիլ , երբոր զրկեա Հայոց մանուկ արքայն ,
 Բայց չի տեսած անոր սաղմն իսկ՝ գացիր զրկել մութ գերեզման :

Ա՛հ , ո՛չ , մի՞թէ կարելի է թաղուիլ լուսոյն սեւ հողի տակ ,
 Լոյս՝ որ կրնար թափանցիլ մինչ քայտներու ալքն անյատակ ,
 Չէ՛ , Դու կերթա փողփողենէջ չողերովդ լոյս տալ՝ համայն
 Մեռելներու մութ աշխարհին , հողիններու բնակչութեան :

Երբ Դու գացիր քայլ մը առնել գերեզմանաց ոստանին մէջ .
 Մեր Հաւերու ոսկերտիք սարսաղին զողով մ'անվերջ ,
 Փտած կուրծքեր չնչաւորուած տրոփեցին անհունապէս ,
 Ու սկսար յեղափոխել մեռելներու աշխարհն այսպէս :

Մի՛ որոտար , լո՛ւ՛ խուն ինչ , որ քեզ զրկեմ քոյդ բռնակալ ,
 Անոր վրայ թափէ շանթերդ վրէժխնդիր , սու՛րբ Ռեմակալ ,
 Դու չի վախցար անոնց սուրէն , հուրէն , մահէն ու բանակէն ,
 Չինաթափներ են արդ անոնք , պիտի սոսկան Քո կոռուփէն :

Քինախորչում վե՛հ ճակատըդ ուղղէ զէպի այն թաքչարան ,
 Ուր պահւած են Քեզ կապողներ . քե՛զ՝ քո ազգըդ քո սուրբ խորան .
 Որք ուղեցին բռնաբարել քո սեփական ժողանդութիւն ,
 Փոխան գինւոյ քեզ խմցուցին քաղաքախառն սեւ ժանդ ու թոյն :

Կանչէ՛ ուրեմն քո սուրբ ատեանդ երախտուրաց ամեն Ջարեր ,
 Ու կշտամբէ զանոնք որպէս այգանիլի սարսկ չարեր ,
 Քո արծիւեան աչքերէդ կը կաթէ սէք , թոյն զուգամանակ ,
 Դուրս կը թռչին փայլատակներ եւ կայլակներ հանգիստաբազ :

Եթէ մի օր տեսնեմ երկրիս դողդալը ոտներուս տակ ,
 Եթէ լսեմ որոտում մը երկնադղորդ , խրոխտ , յստակ ,
 Սիրտըս համակ սեւ զող առած պիտ'տրոփէ տակն իմ կուրծքիս ,
 Մտածելով թէ հինաւուրց Ջարերու հետ կը պայքարիս :

Եթէ երկրիս սեւ խորշերէն հրաբուխներ ժայթքիլ տեսնեմ ,
 Պիտ'հաւատամ թէ քանդեցիր դժոխոց հիմքն այնքան դժխեմ ,
 Եւ սուրբ չնչովդ հրաբորբոք զղրդելով հիմն այս երկրիս ,
 Սարսափահար ձգած չարերն՝ ամպերէն վեր պիտի բերկրիս :

Եթէ մի օր հայ զինուորի զինուց չաչլւն դայ ականջիս ,
 Եթէ մի օր դառնուել սիրտըս առիւծ կարի տակն իմ լանջիս ,
 Եթէ մի օր հայ իրաւունք , հայու պատիւ տեսնեմ փրկուած ,
 Պիտի դամ Քեզ փառաբանել խաչասուրիդ հետը զրկուած :

Եթէ մի օր Հայ թագաւոր եւ թագուհին փառապսակ ,
 Փայլին Հայոց երկնից ներքեւ , որպէս Բեզեկ եւ Արուսեակ ,
 Պիտի օրհնեմ Քոյդ յիշատակ եւ քաղցր անունդ ՀԱՅՈՅ ՀԱՅՐԻԿ ,
 Որ Քո ձեռքով տնկած ծառի՛լ տուաւ Հայոցս երաթայրիք :

ԻՄ ԲԱՊՊԵ

Ուր որ ալ երթամ, ուր որ ալ լինիմ,
Բաղդըս ինձ հետ է դժխեմ, ռիւերիմ,
Կեանքիս հետ խաղցող, ո՛վ կեղծ մահրիմ,
Պիտ՝ զատուի՞ս արդեօք թէ մանեմ չիրիմ:

Բաղդիս ձեռքն անթեւ թռչուն մը եմ ես,
Իւր մեծութեան քով մըջուն մը եմ ես,
Ալ ինչպէ՞ս ժպտիմ այս ախուր կեանքէս,
Քանի ինձ հետ է բաղդն իմ սեւերես:

Բաղդիս երկինքը ամպոտ է ընդ միշտ,
Տարափի նման կը տեղայ իմ վիշտ,
Երբ իւր հեղեղներ լափեն իմ հանդիստ,
Ինչո՞ւ կը ժպտին մարդիկ ամբարիշտ:

Անբաղդը նման է աշնան տերեւին,
Դեղնած ու չորցած տափն իր արեւին,
Սիրուն կոկոններ մէջն իր կեղեւին:
Պատանքով պատուած զիւր կ'երեւին:

Աշխարհս ինձ համար դարձաւ մի գողանիք,
Կեանքն ալ բնութեան առջեւ մի կեղծիք,
Փիլիսոփաներ իսկ յայտնեցին կարծիք,
Թէ մարդն է բաղդին ձեռքը խաղալիկ:

Մի՛ ատէք զիս ուրիմն, ո՛վ իմ սիրելիք,
Բաղդս ինձի ատող հերի՛ք է՝ հերիք:

ԱՆԻՐԱՒ ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆ

Է՛հ, աշխարհի անգութ, անիրաւ մարդիկ,
Ինչո՞ւ այդչափ նենգոտ նայեցաք ինձի:
Ես անթեւ թռչուն մ'եմ բունիս մէջ լոկի,
Որսկանի զնգակին մատնեցիք ինձի:

Ինձ հանդիպող սիրտեր ջատուներ դարձան,
Խելքս գլխէս առին դարձուցին արձան,
Յուսոյ անուշ բոյրն ալ իմ սրտէս բարձան,
Անյոյս անմխիթար ձղեցին ինձի:

Մարդկութեան ասպարէզ ես դրախտ կարծած,
Անոր մէջ թաւը ընջալ մ'էի նոր բացուած,
Չար նախանձու խորչակ՝ դժոխքէն ժայթքած՝
Թռչնեցուցիւր գետին փրփրեցիւր ինձի:

Ա՛հ, անիծեա՛լ ըլլաք, աշխա՛րհ, մարդկութի՛ւն,
Ձեր աղիճի լեզուէն կը կաթկըթէ թոյն,
Դուք անթիւ ախտերով, վէրքերով լեցուն,
Դուք մահ էք իսկապէս. մի՛ մօտիք ինձի:

ԱՌ ԼՈՒՍՆԱԿՆ

Հողույս մտերիմը եւ սրտիս վկան ,
Քեզ ընտրեցի միայն ո՛ր ախուր Լուսնակ ,
Աշխարհ կը փոսքսէ հէքիս մշտական ,
Ե՛կ դու դառնել զատուս , ահախուր Լուսնա՛կ :

Ոմանք ինձ անտարբեր ու պաղ է կ'ըսեն ,
Մինչ իրենց կեանքին մէջ քովէս անցած չեն ,
Որ տեսնեն զօլորչին ժայթքող իմ կուրծքէն ,
Ուրանոր դու տեսար միշտ վառ հուր , Լուսնա՛կ :

Ոմանք ալ ինձ ըսին չատ կը հառաչէ .
Կայծի փերթի մը պէս ինքզինք կը մաչէ ,
Մինչ իրենց կարճ տեսն յիս թափանցած չէ ,
Որ գիտնան հոն եղածն՝ կա՞յ աշուր , Լուսնա՛կ :

Ե՛կ ինձ ցոյց տալ Լուսնա՛կ , այն միջին ճամբան ,
Որ չի բամբասեն զիս մարդիկ զրարան ,
Կեանքէս պաղած եմ բայց՝ ներսըս կայծեր կան ,
Ուստի պա՞ղ եմ թէ տաք , վճիռ տո՛ւր Լուսնա՛կ :

Դու հսկեցիր սրտիս ողջօյն գիշերներ ,
Թափանցեցիր հանուր դաղանեացս խորեր ,
Միթէ հրէշներ չե՞ն այն անգութ մարդեր ,
Որ կը խժըժեն զիս ամենուր , Լուսնա՛կ :

ԿԵՂԾԱԻՈՐԻՆ

Պապիկի ծնունդ. կեղծաւոր մարդիկ. ի՞նչ ճկուն էք դուք .
Դուք չէք կտարուիր թէ ձեր երեսին նեախն հազար թուք .
Սուար կը զաէք կեղծաւորութեան բովէն անցնելով ,
Անամօթաբար կուգաք ի հանդէս փայլուն դիմակով ,
Բարոյականով մերկ ու բոպիկներ , լսեցէ՛ք ինձի ,
Ձեր զտուած սուտէն ի՞նչ հաճոյք կըզաք . պատմեցէ՛ք ինձի :

Կեղծաւոր մարդիկ. երբեմն ալ պղտիկ , սատանի ձագուկ ,
Կ'ըմայլիս երբ որ լեզուն կը բացուի , կը խօսի տաքուկ ,
Խօսքերը չաքար , նայուածքը քաղցր , սիրաբ թունաւոր ,
Հինգ փայրկեան իրեն մակի ընողը՝ կ'իյնայ վիրաւոր .
Բարոյականով մերկ ու բոպիկներ , լսեցէ՛ք ինձի ,
Ձեր բացած վէրքէն ի՞նչ հաճոյք կըզաք . պատմեցէ՛ք ինձի :

Մէկ ձեռքով կուտաս չորս տեսակ բարեւ , աջիդ ու ձախիդ .
Եւ քաղաքակիրթ մարդոց հով առած կը զիսեւ չորս դիդ .
Մէկ լեզու մ'ունիս քառասուն գոյնով խօսքեր կ'ստեղծէ ,
Բայց անոնց գոյնն ալ քու սրտիդ նման աղտոտ ու կեղծ է .
Բարոյականով մերկ ու բոպիկներ , լսեցէ՛ք ինձի ,
Ձեր կեղծ խօսքերէն ի՞նչ հաճոյք կըզաք . պատմեցէ՛ք ինձի :

Կեղծաւոր մարդը , երբեմն ալ գիրուկ , բայց խղճով նիհար .
Լաւ եւս է ըսել՝ գոյութիւն չունի խիղճն իրեն համար .
Մեծ բարեկամն է իրեն մեծ փորը՝ կէրտանին հասած ,
Խեղճ ակաւները պաշար աղաւթն թափած ու մաշած .
Բարոյականով մերկ ու բոպիկներ , լսեցէ՛ք ինձի ,
Ձեր խոշոր փորէն ի՞նչ հաճոյք կըզաք . պատմեցէ՛ք ինձի :

Քու հողւոյդ տունը քար ու քանդ ըրիր աղտոտ ձեռքերով,
Իսկ մարմնոյդ համար պալատ շինեցիր նենդոտ ձիւքերով,
Որբերու հացը լեցուցիր առատ՝ քու խոշոր փորըդ,
Միաքըդ իսկ չ'ինկաւ, քու մերկ եղբայրըդ, անօթի քոյրըդ,
Բարոյականով մերկ ու բոպիկներ. լսեցէ՛ք ինձի.
Անձը պաշտելէն ի՞նչ հաճոյք կ'զգաք, պատմեցէ՛ք ինձի:

Սիրամարդի պէս զարդարուած կ'ուռիս, փառասէր տղա՛յ,
Քեզ ալ երկու խօսք ըսեմ չըլլայ որ խարքող մնայ.
Քու հպարտ դիրքիդ բնաւ չի վայլեր ըլլալ կեղծաւոր,
Բայց դու ալ նսիդ սիրուն կաղտոտեա անունըդ աղւոր.
Բարոյականով մերկ ու բոպիկներ. լսեցէ՛ք ինձի.
Ձեր տխմար ետէն ի՞նչ հաճոյք կ'զգաք. պատմեցէ՛ք ինձի:

Օրը չորս տեսակ հաղուստ կը փոխես՝ տարբեր դոյներով.
Կարմիր գրաւաթ, ոսկի գնդասեղ՝ էլմաս քարերով,
Մատանիներդ՝ եախուտ ու զիւմրիւտ, մեծազին փրլանդ,
Ձորս բանալ կուտան աղքատին աչքն ու նախանձը վրադ.
Բարոյականով մերկ ու բոպիկներ. լսեցէ՛ք ինձի.
Ձեր ճոխ հաղուստէն ի՞նչ հաճոյք կ'զգաք, պատմեցէ՛ք ինձի:

Շիք չիք կը քալես՝ մաղերդ ուրած. Ֆէսդ ալ մէկ քովիդ,
Մեծ մեծ կը ջարդես՝ դու թեւը մտած՝ քու մէկ բնկերիդ.
Բայց մնաս բարով չ'ըսած կը թողուս խեղճ մարդուն թիւը,
Կերթաս ընդունիլ հեռուն հարուստին տուած բարեւը.
Բարոյականով մերկ ու բոպիկներ. լսեցէ՛ք ինձի,
Ձեր կոշտ վարմունքէն ի՞նչ հաճոյք կ'զգաք. պատմեցէ՛ք ինձի:

Կեղծաւոր մարդիկ՝ ինչ դոյն ալ առնեն կը ճանչնամ զիրենք,
Թո՛ղ բոլոր աշխարհ ինձ հետ միանայ զանոնք չը սիրենք.
Ճերմակ ձեռքերով, կարմիր ապտակներ, սե՛ւ երեսներուն,
Ամեն օր խփենք անխնայ այդ կեղծ ապիրատներուն.
Բարոյականով մերկ ու բոպիկներ. լսեցէ՛ք ինձի,
Եղնիկին խօսքէն ի՞նչ հաճոյք կ'զգաք. պատմեցէ՛ք ինձի:

ԽԻԱՏ

Ո՛վ մարդ. խորհէ՛ ինչ ըլլալըդ. երբէք մի՛ հպարտանար,
Անձիդ չի կամեցած բանըդ՝ եղբօրդ ալ մի՛ կամենար.
Հարստութիւն եւ գիտութիւն մշտապէս քեզ չի մնար.
Քուկին վերջըդ ափ մը հող է. ինչպէս որ հողէն ծնար:

Սողոմոն իմաստունին չափ հարուստ գիտուն մի ըլլար,
Նա ալ մեռաւ ու չի գտաւ՝ անմահութեան ճար, հնար.
Սատանան չէր իյնար դժոխք եթէ չի հպարտանար,
Քուկին վերջըդ ափ մը հող է. ինչպէս որ հողէն ծնար:

Եթէ ունիս դու շատ դրամ, քենէ շատ ունեցող կայ.
Եթէ դու շատ գիտնական ես, քենէ շատ գիտնական կայ,
Գեղեցիկութեանդ մի՛ պարծենար, հախ Յովսէփ գեղեցիկ կար,
Քուկին վերջըդ ափ մը հող է. ինչպէս որ հողէն ծնար:

Այս աշխարհըս անցաւոր է. ո՛վ մարդ, դու եղի՛ր խոնարհ,
Կոտորուած սիրտ մը չինելն է՝ միակ մարդկութեան յարմար.
Սուտ աշխարհիս ունայն փառքեր՝ ոչ մի մարդու չի՛ մնար,
Քուկին վերջըդ ափ մը հող է. ինչպէս որ հողէն ծնար:

Բազըր ոսկի թեւով թռչուն, որ օդին մէջ ման կուգար,
Երբ զարնէր թեւը՝ թեւին, թեւին ոսկին վար կուգար.
Բազըրդ տուաւ քեզ մի քանքար. դու մոռացար քու եղբայր,
Քուկին վերջըդ ափ մը հող է. ինչպէս որ հողէն ծնար:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՍՏՈՒԱԾ Ը

Ո՛վ ընթերցող. մտի՛կ ըրէ՛ , քեզի ըսեմ ուղիղ մի բան .
Ներկայ դարուս ազգութիւնն է երկրորդ Աստուած մարդկութեան .
Թէ կը պաշտես զայն՝ մի՛ մեռնիր գիրգ ծոցը մահճի մեղկութեան .
Հապա մեռի՛ր դու քաջաբար , զաշտին մէջ ի սէր ազգութեան :

Ունայն աշխարհիս մէջ ի՞նչ կայ ի՛նչ՝ քան զազգութիւնն ճշմարիտ ,
Նա է դժոխք մեղաւորիդ եւ սուրբ գրախաւն արդարիդ .
Առանց անոր աշխարհիս մէջ թշուառ մըն ես անդամագիրս ,
Օտարինն է իսկ քո բարին , ոսկի , գոհար եւ մարդարիտ :

Դառնահամ կենաց մէջ ի՞նչ կայ քան զազգութիւնն քաղցր եւ անուշ ,
Առանց անոր լեզի՛ է հացդ , ջուրըդ , քունըդ , եւ սէրդ անուշ .
Քո չէ՛ պատիւդ , քո չեն հարսուէքդ , քո չեն օրիորդքըդ քնքուշ ,
Քո չէ ճակարիդ քրտանց վաստակն , դու հոն անասուն մ'ես ապուշ :

Թէ ազգութեամբ չես կենդանի , արդէն եւ դու ողջ մեռեալ մ'ես ,
Ամէն օր եւ ամէն րոպէ , սարուկ , լքեալ՝ ու գերեալ մ'ես .
Կեանքըդ ազգիդ վիրաց զեղ տալ՝ պատրաստ կեցի՛ր մշտապէս ,
Անոր մէկ ժամը զնեւու՝ տարիդ զսնել պարտական ես :

Ե՛կ ըսել ինձ. ո՛ր մարդ գերի. զուրկ վեհ շնորհացն ազգութեան ,
Ի՞նչ է կեանքդ , ի՞նչ է հաճոյքդ , ո՞րն է վայրկեանդ երջանկութեան .
Պապըդ , մամըդ եւ թոյլ հաւերդ այդ ճամբով հասան գերեզման ,
Ի՞նչ յիշատակ թողին անոնք , արժանի վեհին մարդկութեան :

Ո՛ր տայր Եզնկիս զիակը չարժանանար այն սուրբ թաղման ,
Ուր՝ կղերներ սեւազուլս կուգան օրհնել իմ խեղճ դամբան ,
Այլ՝ գիշակեր թռչնոց երամբ տարմատարմ ճախրելով թող դան ,
Թաղել զիակս իրենց կուրծքին , երբ իյնամ դաշտն աղատութեան :

206

Ն . Վ . ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ

ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱՅԻ

Հայ աշխարհէ փրցուած՝ սիրուն դու՝ ծաղիկ ,
Անպատառ մէջ ցցուեցար անմեղիկ ,
Դու չ'ունեցար հայու երկինք , հայ ցօղիկ ,
Բայց աճեցար որպէս վերանածաղիկ ,
Եւ գոյնգոյն վարդեր տալով չքնաղիկ՝
Բարձրացար մինչ հասակդ ալձաղիկ :

Դու սիրեցիր մարդկութիւնը համօրէն ,
Ու կռուեցար բռնութեան դէմ անօրէն .
Ձը սոսկացիր մարդախօշոչ վատերէն ,
Կաշկանդեցիր չարը , տալով կարգ , օրէն ,
Քեզ ասպարէզ տուաւ սակայն լայնօրէն՝
Եղիպտոսը , զոր սիրեցիր այն օրէն :

Դու լոյս էիր՝ հալածեցիր խաւարին ,
Եւ լոյս տուիր ուսեալին թէ յիմարին .
Սակայն , տե՛ս հոն , երկնից բարձր կամարին
Վրայ՝ որչափ լոյսեր կիյնան կը մարին .
Դու ալ լոյս մ'էիր այս անհեթեթ զանգուածին ,
Որ մարդիկներ զայն աշխարհ յորջորջեցին :

Այո՛ , ինկար զերդ մի աստղ գիտաւոր ,
Ու խրեցար տապանիդ ալքն ահաւոր .
Ձի մարեցաւ սակայն լոյսըդ փառաւոր ,
Ու յիշատակդ արմատացաւ օրէ օր .
Գնա՛ հանգչիլ անհունին մէջ դարաւոր ,
Դու մեզ համար անչէջ ջան մ'ես լուսաւոր :

A L'OMBRE DE FEU NUBAR PACHA

O toi, fleur cueillie sur le sol de la patrie arménienne, et ensuite épanouie dans le désert, tu n'as pas joui du ciel et de la rosée d'Arménie; mais tu as crû comme la fleur fabuleuse du tuba, et a répandu tes charmes sans pareils jusqu'à un âge très avancé.

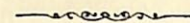
Tu aimas l'humanité entière, tu combattis contre l'abominable tyrannie, sans crainte des lâches assassins. Même tu mis un frein aux agissements des méchants, un frein de justice et de loyauté, dans le sein de l'Égypte qui t'a accueilli avec amour.

Lumière, tu dissipas les ténèbres en éclairant les sages ainsi que les insensés; mais, comme on voit quelquefois des corps lumineux s'en aller et s'éteindre dans l'espace, ô lumière de ce monde! on te vit aussi t'évanouir comme eux.

Oui, on te vit disparaître dans le gouffre affreux du tombeau; pourtant ta lueur glorieuse ne disparut point; va donc te reposer dans l'immensité des siècles; ta mémoire reste immortelle comme l'essaim des astres, et elle est ineffaçable dans le cœur de tout Arménien.

ՎԻՇՏ

Աշխարհիս մէջ ինձ պէս վառող մը չեղաւ .
Վառեցայ՝ ու բոցըս մարող մը չեղաւ .
Զիս պատեցին դառն տազնապներ անբաւ ,
Սա խղճուկ զիճակըս հարցնող մը չեղաւ :

Սաստիկ են ցաւերըս, սաստիկ ի՛նչ ընեմ .
Անյոյս՝ անմխիթար ապրիմ ի՛նչ ընեմ .
Առանց սոխակ՝ վարդն ու այգին ի՛նչ ընեմ ,
Վարդ եղայ՝ իմ թուփիս թառող մը չեղաւ :

Կանչեցի Արարչիս կենդանի ձայնով ,
Թէ մի՛ պսակեր վարդ հասակս օրերքով ,
Դիչերս ու ցերեկըս իրար խառնելով
Լացի . աւա՛ղ, ձայնիս լսող մը չեղաւ :

Անգուժ աշխարհս իր նեան մխեց սրտիս խոր ,
Բացաւ հոն արիւնոտ վէրքեր թռնաւոր .
Զարկի բժշկութեան դուռներ բերաւոր ,
Իմ վէրքերուս դարման ճարող մը չեղաւ :

Թէ չը վիրաւորուին ծառոց տերեւներ ,
Զեն կարող դարձանել մարդկային վէրքեր ,
Ո՛վ դու՛ք, վէրք չ'ստացող անխորձ բուժակներ ,
Զեղմէ ալ իմ ցաւերս հասկցող մը չեղաւ :

ԱՌՐԱՀԱՐ

Ա՛հ, սիրելի՛ս, սեւ են օրերս քեզ համար,
Ի սէր սեւ աչերուդ, յօնքերուդ կամար,
Բուժէ՛ հիքացելոյս վէրքերն անհամար,
Որ կ'սպասեն քեզի՛, քեզի՛ Սիրահար:

Մինչ ե՛րբ մնան աչերս՝ առ քեզ սեւեռուն,
Ու չի գթաս դու իմ սուգի սեւերուն,
Ցաւերս բեռցունեմ սաղի թեւերուն,
Թռչելով դամ քեզի՛, քեզի՛ Սիրահար:

Ու հոն պարզեմ խոկերն սրտիս ալէկոծ,
Որ քեզ համար գիշեր ցերեկ կ'ընէ կոծ,
Կուզես լեզուիս վրայ ցանէ կրակ ու բոց,
Պիտի պատմեմ քեզի՛, քեզի՛ Սիրահար:

Սէրը թաղուհին է կենաց վարդերուն,
Սիրոյ փուշերէն չի՛ փախչիր մարդ հեռուն,
Կուզես ծակծկէ սիրաս, լեցուր դարդ արեւն,
Պիտի սիրեմ քեզի՛, քեզի՛ Սիրահար:

Քու գէ՛թիդ զմայլած՝ ես չուարած եմ,
Եւ քու սիրուդ վառած, սիրահարած եմ,
Ըսէ՛ ինձի թէ՛ « ես ալ քեզ սիրած եմ »,
Սա՛ կ'աղաչեմ քեզի՛, քեզի՛ Սիրահար:

Ա՛հ օրիո՛րդ, լսէ՛ ձայնիս լալաղին,
Դու ես միակ յոյսս ու կեանքս թանկագին,
Սոխակն է սիրահար վարդենույ թուփին,
Իսկ եղնիկս ալ քեզի՛, քեզի՛ Սիրահար:

ԴՐՈՒԱՏԻՔ

Պարնանածիլ վարդի նման այտերէդ .
Անմահութեան հոտ կը բուրէ անուշիկ,
Գինովցած եմ քու միւշկ-սուկա՛ հոտերէդ,
Գութ ունեցի՛ր, սթափցո՛ւր զիս, անուշիկ :

Դու գրախաւէն իջած ես, ո՛վ հրեշտակ .
Դու երկնային լուսոյ զամբար մ'ես յստակ .
Լոյս սփռեցիր սրտիս խորերն անյատակ,
Եւ հեռուէն կարդացիր զիս, անուշիկ :

Մարգարտաշար ատամներդ անդին քար,
Կը փալիւին ժպտիդ մէջէն բոցավառ .
Խելքս ու միտքս ըրիր անոնց զոհ, աւար,
Ու խելապար մ'դարձուցիր զիս, անուշիկ :

Ջոյդ մ'արեգակ են քո փաղփուռ աչերդ .
Ոսկեղոծ են ալէծածան վարսերդ .
Կարմիր վարդի տերեւներ են շրթներդ,
Դու գլխովին զիւրոջ մ'ես զիս, անուշիկ :

Երբ կը քալես մէջը կանաչ դաշտերուն,
Ուր սիգածեմ քալքիդ ստուերը սիրուն,
Թափանցելով վրան հոգւոյս այտերուն,
Կը զծէ հոն ժպտա մը խիստ անուշիկ :

Քու ամէն մէկ շարժումներդ գեղեցիկ,
Սիրաս գերի ըրին սիրուդ գողաբրիկ,
Ո՛ւր էր թէ մէկ ըսէիր ինձ, « ո՛վ եղնիկ .
Բա՛ց թեւերդ, ես քու կեանքդ եմ անուշիկ : »

ԻՄ ԱՅՍՊԷՍ ԼԻՆԵԼՈՒՍ ԱՆՈՒՆԸ ԻՆՉ Է

Այրի՞մ, վառի՞մ, մոխրի՞մ թէ ոչ՝ քա՞ր կարի՞մ.
Ըսէ՛. հողեա՛կ, սիրոյ կանոնը ի՞նչ է.
Քսան եւ չորս օր է՝ լացէ դու չունի՞մ.
Իմ այսպէս լինելուս անունը ի՞նչ է:

Բախճան ու խնճոյք չեն ինձ համար այլ եւս.
Երբոր դու հոն չես կը խաւարի արեւս.
Դու ալ ինծի պէս միշտ կը վառիս թերեւս,
Քու գաղտնի վառելուդ արդիւնքը ի՞նչ է:

Եկո՛ւր խառնել բոցըդ բոցիս նազելի՛ս
Թո՛ղ թունդ աշխարհ տեսնէ՛ թէ կը սիրես զիս.
Քու լոկի վարմունքըդ կ'արիւնէ հողիս,
Արիւն լացող սիրոյ վախճանը ի՞նչ է:

Քարնան վարդի նման գրախտ կը բուրես.
Իմ պարտէզս ամայի թողեր ես այսպէս.
Հէք սոխակ մը հոն քեզ կ'ողբայ մշտապէս.
Մտիկ ըրէ՛ եւ տես՝ ուղածը ի՞նչ է:

Նազելի՛ս նազերըդ աշխարհ կը վառեն.
Ինձ պէս հէք մը վառել՝ քեզի պարծանք չէ.
Ես քու վառ ճրագիդ թիթեռն եմ արդէն,
Գիտցի՛ր, թէ քու զոհիդ փափաքը ի՞նչ է:

Արեւոտ անձրեւ մը դարձեր եմ այսօր.
Մէկ երեսս է ժպտուն՝ միւսը սգաւոր.
Շատեր կուգան մաղթեն անուն չնորհաւոր,
Առանց քեզ տօնը եւ անունը ի՞նչ է:

Ձա՛րկ գաշոյնդ կուրծքիս՝ փոխան մաղթանքի.
սպաննէ՛ զիս. վարժ չեմ ես անարգանքի.
Երբոր մարդ մ'արժանի չըլլայ յարգանքի,
Աշխարհիս մէջ անոր ապրիլը ի՞նչ է:

ԻՄ ՈՒԻՏԸ

Երկինք, երկիր թող զիս պատմեն անխընայ,
Եթէ սիրաբն՝ սէրըդ վայրկեան մ'իսկ մոռնայ,
Արեւ, Լուսին թո՛ղ դան ըլլալ իմ վըկայ,
Թո՛ղ քեզ պատմեն թէ՛ սրտիս մէջ ինչե՛ր կայ:

Դո՛ւ ես կենացս իշխող միակ թագաւոր,
Քու ձեռքդ է իմ կեանքիս կապը սգաւոր,
Եթէ երբէք դառնաս դու ինձ նենգաւոր,
Աստուածն անեղ ըլլայ սրտիդ դատաւոր:

Սիրոյ պարտէզն բացուած կանաչ տունկ մ'եմ ես.
Առանց սիրոյ՝ ցամաքն ինկած ձուկ մ'եմ ես.
Թէ չի գըթաս կլկին՝ զիս ծով չի նետես,
Գիտցի՛ր մահու կրակն ինկած խունկ մ'եմ ես:

Ո՛չ փրկելիք, ո՛չ թիթեռ չեն կարող,
Լինիլ ինձ պէս, առանց կրակ միշտ այրող.
Ես Եզնիկն եմ սիրոյ շանթէն սրտադող,
Ա՛հ. կը մարիմ զերդ արուսեակ աւօտող:

ԳԱՂՏՆԻ ՍԷՐ

Ինչո՞ւ արդեօք, երկու սրտեր այնչափ խորը պահուրտած՝
Այնքա՞ն հեռուն գիտել գիտեն, որ մարդ երբեք չէ կարծած.
Ո՛հ նազելիս, թէ եւ լեռներ մեզ իրարմէ են բաժնած,
Բայց քու սիրտդ ալ՝ սրտիս նման մազնիս մ'ունի անկասկած:

Ինչո՞ւ արդեօք, միտքը սրտին խոնարհ գերին է ընդ միշտ,
Խղճուկ միտքը ստիպեալ է սրտին սիրածն յիշել միշտ,
Ո՛հ սիրելիս, չկայ բոլոր մ'սէրըդ սրտիս չի տայ վիշտ,
Քեզ յիշելով մտացս աչերն՝ արիւն արցունք թափեն խիտ:

Ինչո՞ւ արդեօք աչքը աչքին մէջ նայելով կը կարդայ,
Բոլոր սրտին՝ հոգւոյն վրայ, գրուածները ինչ որ կայ,
Ո՛հ նազելիս, իմ խօսքերուս երկինք ըլլայ թո՛ղ վկայ,
Սրտիս խորը, հոգւոյս ճակատն՝ քու սէրէդ զատ ոչինչ կայ:

Ինչո՞ւ արդեօք, սրտիս խորը սեւ մուխ մ'ալ կայ մխացող,
Ճիշդ այն տեղէն, ուր քու անունդ քանդակուած է երկու տող,
Ո՛հ սիրելիս, թէ կրակ մ'ես քու կարմիր բոցերըդ թո՛ղ
Լափեն, ուտեն, կեանքս ու հոգիս որ ալ տոկալ չեն կարող:

Ինչո՞ւ արդեօք հեռ ժպիտը, իր մէջ ունի հազար թոյն,
Նոյն ժպիտը՝ երբ անկեղծ է, նա կը դառնայ սիրոյ բոյն,
Սախակներ հոն կ'երգեն, հրճուին՝ սիրոյ երգով օրն ի բուն,
Ես սոխակ եմ, բա՛ց իմ առջեւ, բոյնը ժպտիդ՝ սիրասուն:

ԱՄՕՔԻԱԾ ՍԻՐԱՀԱՐԻՍ

Եթէ չունիս սէր ինձ վրայ, տխուր տխուր դիտումդ ի՞նչ է
Ու մշտական գաղտագողի նշաններու միտումդ ի՞նչ է,
Շատոնց ես զայն կարգացեր եմ, հիմա ինձմէ պահելդ ի՞նչ է,
Այդ վառվառն ճակտիդ վրայ գծուածը սէր չէ՝ այլ ի՞նչ է:

Դու ճրագ մ'ես գիւրաշիջուկ, փոթորկին դէմ պայքարդ ի՞նչ է,
Արեւին չի տոկացող վա՛րդ, բոցերուն մէջ նեղուելդ ի՞նչ է,
Հազար տեսակ հոգերու տակ դու քեզ ձգած՝ մաշիլդ ի՞նչ է,
Քո յիսուն քայլ կեանքիդ ծոցէն մղոն մ' հեռուն գիտելդ ի՞նչ է:

Զարթի՛ր, հոգեա՛կ, անուշ քունէդ, այդչափ խորասուզիլդ ի՞նչ է,
Զարթի՛ր, կանցնին զաւարթ օրերդ, ծերութեան մէջ վայելքդ ի՞նչ է,
Յնձութեան ջինջ վտակ մ'ես դու, վիշտեր ծորացունելդ ի՞նչ է,
Անհուն փառքեր քեզ են զրկած, քու անոնցմէ խոյս աւելդ ի՞նչ է:

ԶՐԱԵԱԼԸ

Սիրոյ ովկէանում կզղիացայ ես,
Ափիկ մը զով ջուրի կարօտ մնացի,
Կը վառիմ պապակէս, խառանեալ եմ ես,
Ոտներս արձակողի կարօտ մնացի:

Լուսթեան խեղճ ձայնի մարդիկ լսել չեն,
Լուսթիւնը բնաւ ձայն չունի կ'ըսեն,
Մինչ անոր սուր բառերն քարեր կը ծակեն,
Քար սրտի մը անգամ կարօտ մնացի:

Թողած ծննդավայր, սիրուն հայրենիք,
կը թափառիմ աստ անդ, թշուառ պանդխտիկ,
Հառաչելով զիս կը վայեն սիրելիք,
Մինչ անոնց հազադին կարօտ մնացի :

Ինկայ օտար երկիր հարուստ, ճոխազարդ,
Միմիայն զիս զառայ անոնց մէջ անգարդ,
Ամենու քսակ լի ոսկի, աղամանդ,
Մինչ ես պարէնի մը կարօտ մնացի :

Երբեմն էի եւ ես ընչեղ, մեծափառ,
Եղան սիրող սիրաւոր զիս անկեղծաբար,
Այժմ դառնայ թշուառ, հէք, չիջեղափառ,
Մխիթարութեան իսկ կարօտ մնացի :

Սիրոյ պարտէզին մէջ ծնայ, աճեցայ,
Սիրող էակներէ շրջապատուեցայ,
Երբ սիրոյ քայլ մ'ալ ես առնել կամեցայ,
Նէրա վասն յաւիտեան կարօտ մնացի :

Վրայ հասաւ բաղդիս ձմեռն հեռաւոր,
Դեռ չի տեսած զէթ մի դարուն մօտաւոր,
Ո՛հ, կուզէի զրկել օրհասս ահաւոր,
Բայց խարխուլ գաշոյնի մ'կարօտ մնացի :

Սեւ ձիւն եկեր բաղդիս գլուխը ճերմակ,
Ոչ ոք հոն դուրս կածէ կարծելով վերմակ,
Նա կը հալի թէ մէկ տեսնեմ արեղակ,
Բայց Լուսնակի անգամ կարօտ մնացի :

Զ Մ' Մ Ն Ա Ր Ա Յ Պ Պ Ե Ս

Արեւու ներքեւ քերթողը՝ յաւէտ քերթող չի մնար այդպէս,
կը մարի մի օր ճրագը՝ յորդանշող չի մնար այդպէս,
Ուրեմն, ո՛վ դուք սիրելիք, մտի՛կ ըրէք խրատողի,
Զի կենաց հետ պայքարողը՝ միշտ խրատող չի մնար այդպէս :

Արեւու լուսոյն մի՛ խաբուիր, որ յարաւել չի մնար այդպէս,
Վրայ կը հասնի գիշերը խոր սեւաթեւ, չի մնար այդպէս,
Իւզ առ քու կանթեղիդ համար, մ'ապաւինիր վաղուայ լոյսի,
Իմաստունի թուխ խրճիթը, տե՛ս, մշտնապէս չի մնար այդպէս :

Յիշէ՛ թէ բաղդիդ անիւը՝ միշտ յաջողակ չի մնար այդպէս,
կը դառնայ մի օր չրջանը՝ շատ ժամանակ չի մնար այդպէս,
Յաջողութենէդ մի՛ խաբուիր ւ՛ր ըլլար դոռող կամ տմարդի,
Ագռաւ մ'ալ կը դառնայ բաղդըդ, յաւէժ սոխակ չի մնար այդպէս :

Քու շահու աղբերակներդ՝ ընդ միշտ յորդող չի մնար այդպէս,
Մամոնան բարեկամ ա՛ն քեզ, գործըդ յաջող չի մնար այդպէս,
Առանց անոր չե՛ս երջանիկ եւ ոչ յարգանաց արժանի,
Տեսնես բոլորն ալ քեզ կ'ատեն, մէկ իսկ սիրող չի մնար այդպէս :

Մի՛ ատեր քո աղվըդ, անմի՛տ, միշտ դերութեան չի մնար այդպէս,
կը կանգնի մի օր զօրաւոր, խեղճ, անօճան չի մնար այդպէս,
Յայնժամ կ'ըլլաս դու ատելի, գլուխդ հարուածներու դերի,
Գերեզմանդ ալ լացող չըլլար, յարգդ յաղթական չի մնար այդպէս :

Սիրէ՛ ընկերդ հողիդ պէս, սէրըդ քաղցր չի մնար այդպէս,
Մի օր սիրես սիրուող չըլլար, անունդ բարձր չի մնար այդպէս,
Վերջապէս լաւ համոզուէ թէ, ամէն վերելք վայրէջք մ'ունի,
Կենացըդ դժբաղդ չըջանի քօղը թանձրը չի մնար այդպէս :

Քու առջեւդ լայն ասպարէզ՝ միշտ պատրաստ չի մնար այդպէս,
Քանի ունիս եղիր դործօն, բաղուկըդ հաստ չի մնար այդպէս,
կը լինիս մի օր ալեւոր, ուր ասպարէզն ալ կը փակուի,
Ձախորդութիւն եւ ծերութիւն միշտ անիմաստ չի մնար այդպէս :

Մի՛ հաւատար սուտ աշխարհիս, միշտ բարեկամ չի՛ մնար այդպէս,
 Մի՛ օր կանքիդ դար կը դառնայ, միշտ նորեկ ամ չի մնար այդպէս .
 Դարաւոր աշխարհ չի գրկած՝ ջանա՛ իրաւ յիշատակի ,
 Որ անկեղծ է , աշխարհի պէս քեզ չարեկամ չի մնար այդպէս :

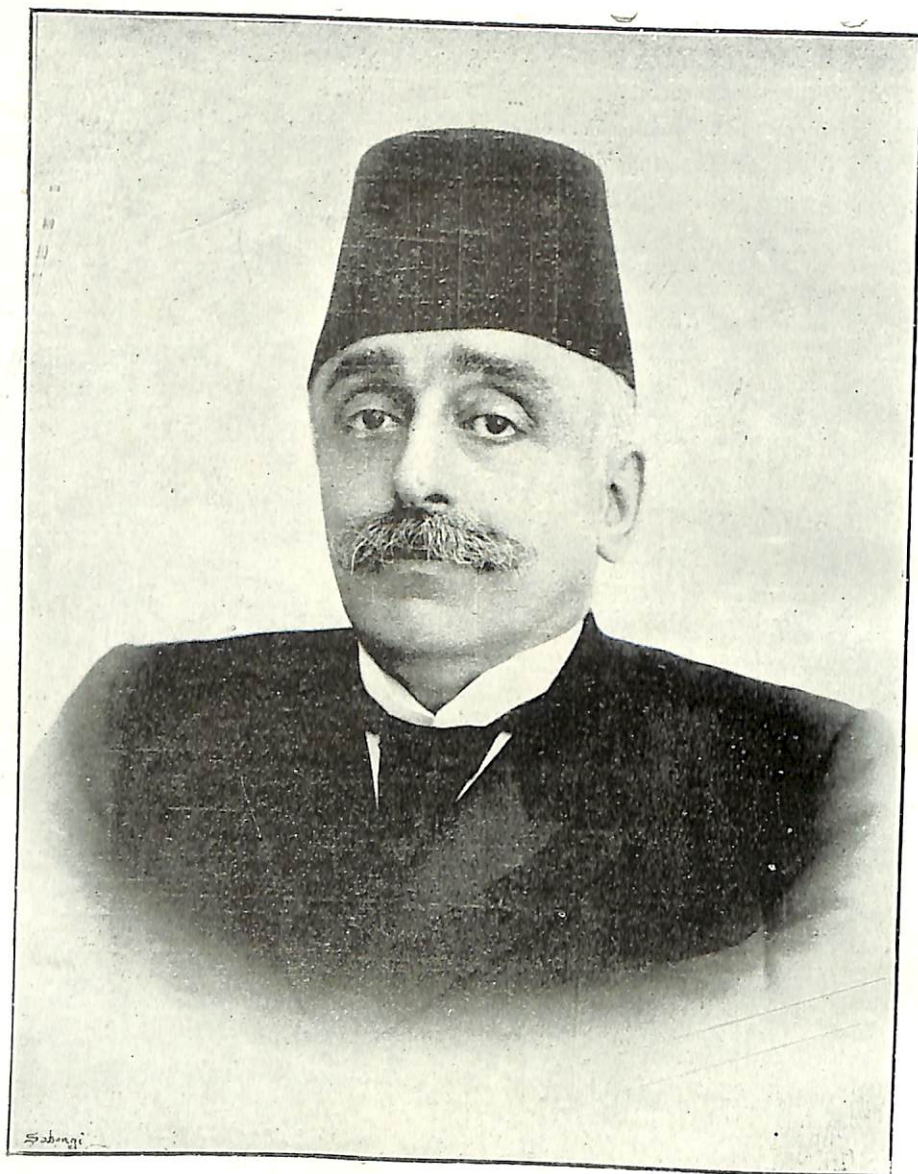
Այդ քու գրկած բիւր ցաւերըդ, հէ՛ք Եզնիկի. քեզ չի մնար այդպէս,
 Կը գտնես մի օր դարման , սիրտդ աղեկէզ չի մնար այդպէս ,
 Ա՛լ բաւական հեծես քիչ ալ դու մտիկ դի՛ր քու խրատի ,
 Ամէն բանի շրջանը կը դառնայ հեզ հեզ , չի մնար այդպէս :

ԱՌ ՊԱՏԱՆԻՆ

Աւրթուն կեցի՛ր , ո՛ր պատանի ,
 Տե՛ս բաղդը քեզ ուր կը տանի ,
 Մութ է ուղին մեր այս կեանքի ,
 Զեռքըդ վառ կանթեղ ունեցի՛ր :

Սիրէ՛ ուսումդ հոգիիդ պէս .
 Մ՛ըլլար յիմար , ո՛հ , ինծի պէս .
 Անճար հիւանդ եղեր եմ ես ,
 Դու բնական զեղ ունեցի՛ր :

Քանի որ դու մարդ կոչուեցար ,
 Պահէ՛ անունդ ալ անվթար ,
 Եւ ի դասուն մեծահանճար ,
 Դու յարգական տեղ ունեցի՛ր :

ՆՈՒՆԻՐ

ԱՌ ՆՈՐԻՆ ՎՍԵՄՈՒԹԻՒՆ

ՊՕՂՈՍ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐ

ԲԱՐՁՐ է անունդ, ո՛վ Նուպարեան Դերդաստան,
 Բաղդը է բուրումդ, Դո՛ւ ես վարդն ու բուրաստան.
 Դո՛ւ ես զարդը չիջեւափառ հայութեան.
 Կեցցէ՛ յաւերժ Պօղոս Փաշա Նուպարեան.
 Թո՛ղ Քեզ նման շատեր ծնի Հայաստան,
 Որ Հայ Աշխարհ Զեղմով դառնայ բուրաստան:

Ձի մերժեցիր Հայը՝ երբ սէրդ պահանջեց.
 Ու չ'ատեցիր զայն՝ երբ սէրէդ նահանջեց.
 Միշտ սիրեցիր սիրով մ'անկեղծ ու անվերջ,
 Հուրն Հայութեան պահելով Քո մէջ անշէջ.
 Թո՛ղ Քեզ նման շատեր ծնի Հայաստան,
 Որ Հայ Աշխարհ դառնայ սիրոյ ապաստան:

Հայը թշուառ եղած աստ անդ ցիրուցան,
 Կը տանջուէր փշոտ դիրկն օտարութեան.
 Դու զգալով մօտէն վշտերն հայութեան,
 Դրիւ հիմը մեր «ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՌԻԹԵԱՆ».
 Թո՛ղ Քեզ նման շատեր ծնի Հայաստան,
 Որ Միութեամբ փրկէք Հայն ու Հայաստան:

Քուկին հիմնած « Միոթիւնը » փաբելի,
Իր մէջ ունի շատ մեծ յոյսեր կարելի.
Ամեն հայու սրտին մօտ եւ սիրելի,
Եւ զօրավիգ թշուառներու, սովեալի.
Թո՛ղ Քեզ նման շատեր ծնի Հայաստան,
Որ պաշտպանուն մեր եղբայրներ անպաշտպան:

Պու հիմնեցիր հսկայ շէնքը կրթութեան.
Օրհնել տուիր վիմաքարը գթութեան.
Ի աշակերտներ զրկելով համալսարան,
Իւզ ճարեցիր մութ կանթեղին Հայութեան.
Թո՛ղ Քեզ նման շատեր ծնի Հայաստան.
Որ հայ մտքին դառնաք լուսոյ գանձարան:

Քո հնարած մեծ արօրը վիթխարի.
Զմայլեցուց հնարիչներն աշխարհի.
Դու խոստացար եղներու, եղնավարի
Մեծ հանդիստ առլ՝ շնորհիւ քո արօրի.
Թո՛ղ Քեզ նման շատեր ծնի Հայաստան,
Որ արհեստով ծաղկի մեր սուրբ անդաստան:

Պու ես պարծանքն, դափնեայ պսակն Հայ ճակտին,
Դու սրբեցիր շատ արցունքներ Հայ դաւկին.
Զքեզ կ'օրհնէ, փառաբանէ հայ մանկտին,
Ապրէ՛ փաշա՛, Դու մեր սրտի սիրելին.
Թո՛ղ Քեզ նման շատեր ծնի Հայաստան,
Որ չքանայ սուգ ու թախիծ հայոց տան:

Պու շուք տուիր Եւրոպական փառքերուն,
Բայց չը զիջար անոնց կեղծիկ բարքերուն.
Սարսափ տուիր զիւանդէս կարգերուն,
Փախան անոնք Քեզմէ հազար կարգ հեռուն.
Քանի Զեզ պէս որդիք ունի Հայաստան,
Թո՛ղ այլեւս Հայաստանը Հայոց տան:

A SON EXCELLENCE

BOGHOS PACHA NUBAR

Noble est ton nom, ô famille Nubar; douce est ta senteur, ô jardin des fleurs odoriférantes. Tu es l'ornement de l'Arménie déchue de sa grandeur. Vive Boghos Pacha Nubar! Puisse l'Arménie engendrer ses pareils pour la régénération de la patrie!

Tu ne refusas pas ta sympathie à l'arménien lorsqu'il a sollicité ton amour, et tu ne le haïs point lorsqu'il s'est refroidi. Ton zèle n'a point failli; ton feu patriotique ne se refroidit point. Puisse l'Arménie engendrer tes pareils, pour qu'elle devienne l'asile de l'amour fraternel!

L'arménien souffrait, livré aux malheurs et aux revers des quatre vents; tu as senti de près ses douleurs et fondas « L'Alliance Générale Bienfaisante arménienne, » Puisse l'Arménie engendrer tes pareils pour que « l'Union » sauve l'Arménie!

Cette Alliance, pleine de promesses pour l'avenir, est un objet d'amour et de vénération pour les enfants de la Patrie, surtout pour les déshérités et les malheureux qui manquent du nécessaire. Puisse l'Arménie engendrer tes pareils, pour le soulagement de la misère et du dénûment!

Tu fondas la maison d'éducation, ce toit lumineux, cher à nos cœurs, et tu allumas le flambeau de la science et du progrès pour tes compatriotes en envoyant des étudiants aux Facultés de l'Europe. Puisse l'Arménie engendrer tes pareils pour le progrès et l'instruction de ses enfants !

Soucieux de l'aisance de ceux qui labourent la terre, tu inventas la charrue colossale et merveilleuse, objet de l'admiration des hommes d'art. Puisse l'Arménie engendrer tes pareils, pour faire fleurir l'art et le métier dans notre sainte patrie !

Toi, ornement de laurier sur le front des Arméniens, que de larmes tu essuyas aux enfants de la patrie, qui te bénissent et te glorifient, Vive ! ô Pacha bien aimé de notre cœur. Puisse l'Arménie engendrer tes pareils pour dissiper les chagrins et la peine des enfants de la patrie !

Par tes talents et ton savoir, tu méritas d'être classé parmi les plus grandes gloires de l'Europe ; la diplomatie, respectueuse, t'admira et te vénéra. Puisque l'Arménie possède des enfants comme toi, qu'on l'épargne et qu'on le respecte.

ՄՆԱՔ ԲԱՐԵԱԻ

Մնաս բարեա՛ւ տուն հայրական ,
Մնաս բարեա՛ւ սիրոյ օթեւան ,
Դու փակեցիր դուռդ իմ առջեւ ,
Եւ բաժնեցիր զիս երամէս .
Կը բաժնուիմ ձեռնէ սակայն ,
Սիրտս ու աչքըս ետիս թողած :

Մնաք բարեա՛ւ դաշտք եւ այգիք ,
Եւ պարտէզներ եղեմական .
Արցունքներովս ոռոգեմ ձեզ ,
Վարդ մանիշակ թող բուսնի հոն .
Ո՞ր սիրելիքս գան հոտոտել ,
Եւ իմ բոյրը անկէ քաղել :

Մնաք բարեաւ , աւա՛ղ եւ դո՛ւք ,
Իմ մանկական յիշատակներս ,
Սիրտըս ընեմ ձեզ գերեզման ,
Եւ կափարիչ՝ դժնեայ վշտերս .
Հո՛ն թաղուեցէք լռիկ մեջիկ ,
Ո՛ր տայր չըլլար վասն յաւիտեան :

Մնաք բարեա՛ւ դուռ-դրացիք ,
Դուք ալ ինձի համար լացիք .
Մենք ապրեցանք երկար օրեր ,
Իրարու հետ քոյր եղբայրներ ,
Այսօր բաղդը զիս կը բաժնէ ,
Ձեր շրջանէն դուրս կը վանէ :

Մնաք բարեա՛ւ քորք եւ եղբարք ,
 Եւ համարիւնք սիրատենչիկ ,
 Ձեր կարօտը սուր կը թռչի ,
 Հառաչներուս մէջ կը հանդչի .
 Դուք իմ սրտիս մէկին ընկեր ,
 Դո՛ւք իմ վարդըս կաղմոզ թերթեր ,
 Ուժդին հով մը փչեց եկաւ ,
 Ձեր մէկ թերթը խեց տարաւ .
 Սոխակն զգաց այս կոբուստը ,
 Թափեց արցունք ոտին վրայ ,
 Ձի խնայեց նա իր վարդին ,
 Սուգ , ողբ ու ցաւ ցանեց չորս դին .
 Ես ալ ձեզի չեմ խնայեր
 Բաժանման լացը տալ բաժին :

Մնաս բարեա՛ւ անուշիկ Մա՛յր ,
 Բաւ է ողբաս դու ինձ համար .
 Արտասուած թոր ակունքներդ
 Եւ գողգոջուն չրթունքներդ՝
 Պատկերացած սրտիս մէջը՝
 Արծարծեցին անոր բոցը .
 Կականիդ ու կոծիդ հաղագն
 Հոգւոյս խորէն միշտ կը լսեմ .
 Քու կենեղութեան կաթիդ համը
 Լեզուիս վրայ դեռ կը չփեմ .
 Ո՛հ , մա՛յր անուշ , գթա՛ վրաս ,
 Սրբէ՛ աչերդ սրտիս թերթով .
 Կարէ վայելնդ հոգւոյս խորէն ,
 Ու մարէ՛ իւր բոցն անօրէն՝
 Թէ ոչ գիտցի՛ր վարդ հասակիս ,
 Գերեզման կը փորես կանուխ :

Մնաս բարեա՛ւ , սիրելի Հա՛յր
 Գութի , խանդի դու գանձարան .
 Քու հովանւոյդ տակ զովասիւք ,
 Երկար օրեր կեցայ անքոյթ ,
 Ահա կերթամ ի բաց , ի լաց ,
 Բաղդի փշոտ ուսին նստած .

Կերթամ գրկել վիշտ , հոգ ու ցաւ ,
 Վիշտ՝ որ կանուխ վիճակեցաւ .
 Հայրենիքի պայծառ արեւ ,
 Սեւ է ծագեր գլխուս վերեւ ,
 Ես կը քալեմ մութ աչքերով ,
 Հայրի՛կ , կրկին մնաս բարով .
 Ներէ՛ հեճուկքս մանկական ,
 Ու տուր օրհնութիւնդ հայրական :

ՄԱՆՈՒԽՈՒՄԸ

Արակապաշտ թիթեռն անգամ չէ կարող
 Այրուիլ մշտապէս նման պանդխտին .
 Մինչեւ մոխիր զառնայ չի կայ մէկ մարդ ,
 Անյայտ է իսկ գերեզմանը պանդխտին :

Պանդխտին ճրագը աղօտ կը վառի ,
 Խոր սրտանց թէ մէկ ա՛խ . . . քաշէ կը մարի .
 Ձի վարժուիր թէպէտ մնայ շատ տարի :
 Միշտ լեզի է հացն ու ջուրը պանդխտին :

Պանդուխտն թէ հիւանդ՝ խորէն կը հեծէ ,
 Անկողինը ամբողջ կրակ ու բոց է .
 Կաթիլ մը ջուր տուող չունի ո՛ւմ կանչէ ,
 Ընկերն է սոսկ հառաչանքը պանդխտին :

Դիչերն ի բուն անուրջներով տօչորի ,
 Իսկ ցերեկը տեսիլքներով խոցոտի .
 Վառ կարօտով միշտ աչքերը թացոտի ,
 Սիրոյ գետ մ'է դարձեր աչքը պանդխտին :

Պանդխտին արցունքը սիրտը կը հոսի,
Սիրտն ալ կը նմանի ովկէանոսի .
Հողին ալիքներու տակէն կը խօսի .
Մինչ ծառաւ կը ցամքի լեարդը պանդխտին :

Պանդխտին քնարը անլար կը խօսի,
Իր վերաւոր կուրծքէն դարդեր կը հոսի .
Առանց կրակի միշտ կ'այրի կը մաշի,
Թէ ծով կայ թէ հրդեհ՝ ներսը պանդխտին :

Ո՛վ Տէր, պանդխտութիւնն տուիր ինձ նուէր,
Անոր արեւ օրերն ինձ ամպ կը թուէր .
Նժդեհ օրերս կեանքի օրեր մի՛ հաշուեր,
Գիշեր ցօրեկ լաց է գործը պանդխտին :

Կը նայիմ բոլորըս, հայր, մայր չեմ տեսներ,
Ես զիս պանդխտութեան յարմար չեմ տեսներ,
Հայրենեաց պէս սիրուն վայր մ'ալ չեմ տեսներ,
Գոնէ անով հրճուի սիրտը պանդխտին :

Ես եզնիկն եմ, պանդխտութեան անհամար
Յաւերովը՝ դարձայ իսպառ վշտահար,
Ոչ Տօն, Չատիկ գիտեմ եւ ոչ Վարդավառ,
Զուրկ է խնդութենէ սիրտը պանդխտին :

ԴԺԲԱՂԴ ԹԱՓԱՌԻԿ

Անգութ բաղդըս տաքաշիկ բրաւ զիս,
Մի՛ ատէք զիս մայրե՛ր, բաղդըս ատեց զիս .
Դառն ատելութեամբ պատեցին չորս զիս,
Մի՛ ատէք զիս մայրեր, բաղդըս ատեց զիս :

Անգութ բաղդիս ձեռքը խաղալիկ դարձայ,
Տուն, Հայրենիք, ծնողք իսպառ մոռացայ .
Մատաղ հասակիս մէջ վշտերով լեցայ,
Մի՛ ատէք զիս մայրե՛ր բաղդըս ատեց զիս :

Անգութ բաղդըս լարեց հէքիս որոգայթ,
Զի թողուց մէկ վայրկեան տեսնեմ ճառագայթ .
Իժական սուր լեզուով տուաւ անթիւ խայթ,
Մի՛ ատէք զիս մայրե՛ր, բաղդըս ատեց զիս :

Անգութ բաղդիս ժանիքները սայրասուր,
Երջանկութեան օրերս ըրին ծայրակտուր .
Անոնցմէ խոյս տալու փորձերս եղան զուր,
Մի՛ ատէք զիս մայրե՛ր, բաղդըս ատեց զիս :

Անգութ բաղդըս խարոյկ սփռեց ոտքիս տակ,
Մինչ ես մանուկ մ'էի բոկոտն, անատակ .
Զիս հալածել վարդեանց ալ ըրաւ կտակ,
Մի՛ ատէք զիս մայրեր, բաղդըս ատեց զիս :

Անգութ բաղդիս անգութ աչերն հողէտո,
Թէ զիս նային երկար նենգութեամբ յամառ .
Ու լինիմ թշուառէ մ'բիւրի՛ցս թշուառ,
Մի՛ ատէք զիս մայրեր, բաղդըս ատեց զիս :

Անգութ բաղդըս յորժամ հաշտուի ընդ իս,
Ու լինիմ ես ատոք՝ բարեօքն աշխարհիս,
Թէ չի գամ ձեզ առնել խնդակից սրտիս,
Յայնժամ միայն մա՛յրեր, ատեցէ՛ք դուք զիս :

Թիֆլիս Նոյեմբեր 1894

ԱՆԳՈՒԹ ԱՇԽԱՐՀ

Թո՛ղ ես տուեր, որ չես կրնար առնել ինձմէ, ո՛վ աշխարհ.
Եւ ի՞նչ տեսար քու նախանձըդ շարժող ինձի քո՛վ, աշխա՛րհ,
Որ քամելով արցունքներըս կաղմեցիր մի ծո՛վ աշխարհ,
Եւ իմ յոյսերս երջանկութեան՝ խեղդեցիր հո՛ն, ո՛վ աշխարհ.
Միշտ վառեցիր զիս քու մէջըդ, կրակներու քո՛վ աշխարհ,
Երբ մոխրակոյտ մը դարձուցիր, դարձար ինձի հո՛վ աշխարհ,
Ու փրչելով զիս ցիրուցան ըրիր այսպէս, ո՛վ աշխարհ,
Դերեղմանս ալ անյայտ թողիր, ո՛վ զթութեան սով աշխարհ:

Ձի գըթացիր վարդ հասակիս խորշակահար ձգեցիր,
Ծաղիկներըս զեռ չի փթթած կոկոնիս մէջ խամբեցիր.
Դալարազեղ սաղարթներըս՝ դօս տերեւներ դարձուցիր,
Նենգոտ որդովդ՝ մատաղ թփիկս՝ արմատաքի խլեցիր.
Բարունակներս ջարդ ու փշուր ըրիր գետին փռեցիր,
Ամեն զրկանք ինձ հասուցիր, անդթօրէն լռեցիր,
Ինձ կեանք տուող պայծառ արեւս սեւ ամպերով ծածկեցիր,
Եւ վարդամատն խոստումներդ ուրանալով դրժեցիր:

Հանդէպ անմեղ հէք սրտերու հեռ ոխերիմ մ'ես աշխա՛րհ,
Պոռնիկի պէս՝ ամեն մարդու կեղծ մտերիմ մ'ես աշխա՛րհ,
Հրեշտակի փետուրներով՝ ներքնապէս զեւ մ'ես աշխա՛րհ,
Դառան մօրթի ներքեւ պահուած՝ գիշատիչ դայլ մ'ես աշխա՛րհ,
Արեղայի վերարկուի տակ յելուղակ մ'ես աշխա՛րհ,
Եւ հաղթվարդ ծաղիկներու տակ պահուած փուշ մ'ես աշխա՛րհ,
«Հօ» տառի մը քողի ներքեւ տխուր՝ «աշխար» մ'ես աշխա՛րհ,
Պիտ՝ վերցունեմ քու քողըդ «հօ», որ մերկ մնաս, վէ՛ս աշխարհ:

ԳԱՆԳԱՏ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ

Երբ աւուր մէջ, ո՛վ դու Աստուած, գոյացուցիր աշխարհը,
Արեւ, Լուսին ստեղծելով փարատեցիր խաւարը.
Առանց սիւնի կանգնեցուցիր երկնից բարձր կամարը,
Հողը ջուրէն բաժանելով կաղմեցիր բնութեան մայրը:

Աստղով երկինք զարդարեցիր, վարդերով ալ գետինը,
Օղին մէջ թեւաւոր թռչուն, գետինն անթեւ սողունը.
Քու պատկերիդ ստեղծեցիր մարդ ըստած զգայունը,
Ըսիր մարդուս, քեզի՝ տուի երկրի վայելչութիւնը:

Ես ալ մարդ եմ քու պատկերով եւ Ազամայ սերունդէն,
Ինչո՞ւ միշտ կարօտ թողուցիր զիս վայելչութեան փառքէն.
Բոպէ մը հանգիստ չի գտայ վայ ու գուժ, առապանքէն,
Ա՛ն տուածըդ Քեզի ԸԼԼայ աղատիմ չարջարանքէն:

Ինձի ստեղծելու փոխան՝ որդ մ'աւելի ստեղծէիր.
Թէ որ ստեղծեցիր մարդն ալ դոնէ անզգայ ընէիր.
Ջգայական մարդ ես ըսեր, աշխարհի փառքը ուխտեցիր,
Որոնք վայելելու միջոց երբէք ինձ չ'երեւցուցիր:

Ինձ անբաղդիս շատ ցաւ տուիր, միթէ ես ալ Յո՞ր մի եմ,
Յովսէփ զաւակը կորուսած Յակոբ նահապե՞տ մի եմ.
Տուիր ինձ նշան մարդկութեան չը թողիր կուրծքիս կրեմ,
Քու նշանըդ Քեզի ԸԼԼայ, ա՛ն հոգիս հանգիստ ընեմ:

ԵՍ ԱՇԽԱՐՀԻՍ Չ'ԽՆՂԱՅԻ

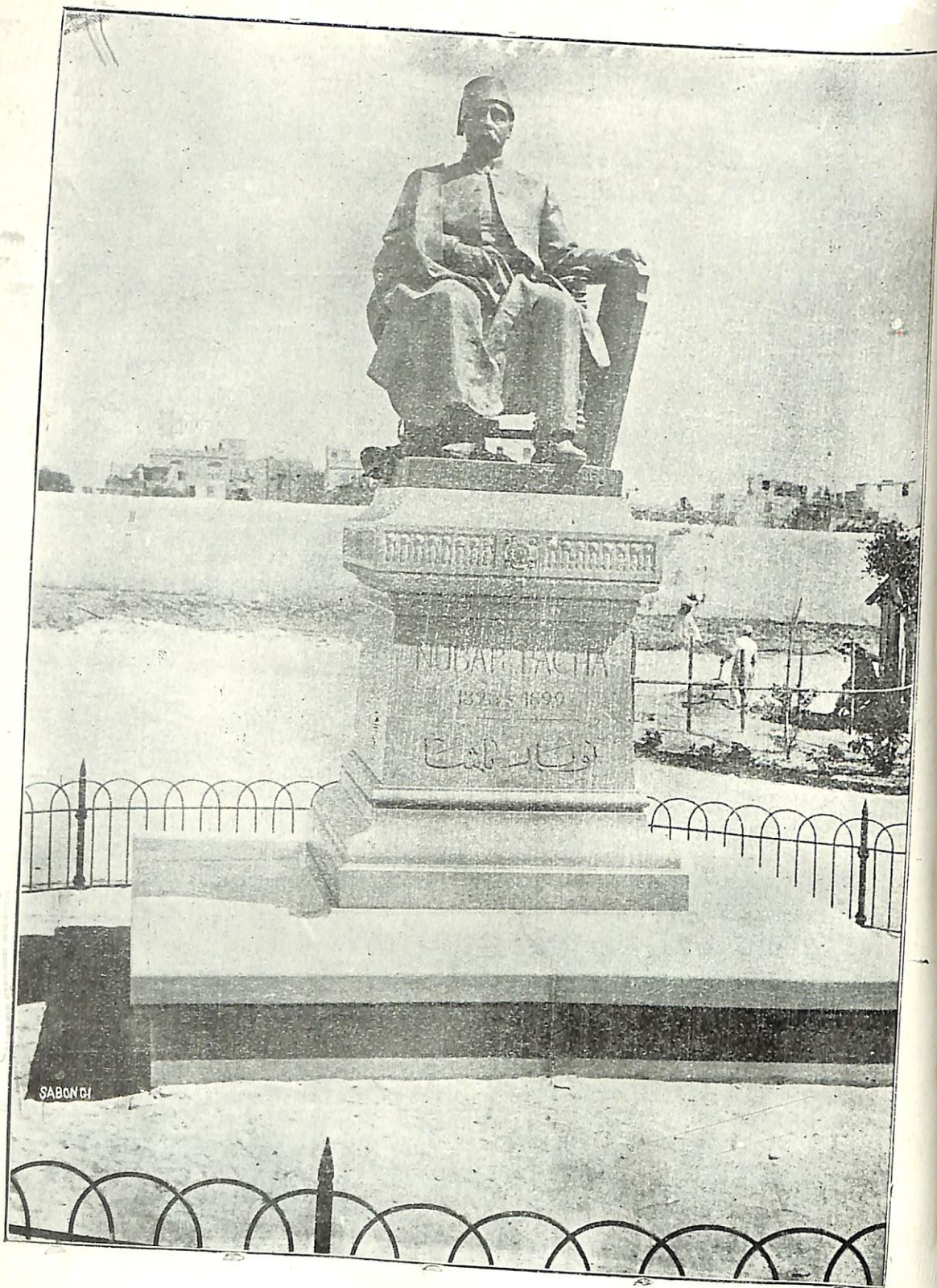
Այս բաղդին չը հաւտացի,
 Դա ամեն օր անիծեցի,
 Անոր համար նա լացի՝
 Բաժինը հանեց ինծի .
 Ես աշխարհէս չ'խնդացի,
 Ո՛հ, միշտ տխուր մնացի :

Երկու կաթիլ ջուրի մէջ,
 Բաղդն իմ նաւըս ընկղմեց,
 Ալիքներով սնամէջ,
 Ի զուր ըրի ելեւէջ .
 Ես աշխարհէս չ'խնդացի,
 Ո՛հ, միշտ տխուր մնացի :

Ես անբաղդ եմ իրաւ որ,
 Իմ վշտերս են ահաւոր,
 Գոնէ մի օր չեղաւ որ,
 Չ'առնեմ վէրքեր նորանոր .
 Ես աշխարհէս չ'խնդացի,
 Ո՛հ, միշտ տխուր մնացի :

Քանի աչերըս բացի,
 Չեղաւ օր մ'առանց լացի .
 Բայց ես խենդ մ'եմ խելացի,
 Ժպտուններես միշտ լացի .
 Ես աշխարհէս չ'խնդացի,
 Ո՛հ, միշտ տխուր մնացի :

Ես չեմ ուզեր աղօթող,
 Երբ զիս դնեն ի սեւ հող .
 Միայն շիրմիս ճակատին թող
 Գրեն իմ այս երկու տող .
 « Ես աշխարհէս չ'խնդացի,
 Ո՛հ, միշտ տխուր մնացի : »

206

ՆՈՐԻՆ ՎՍԵՄՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ

ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱԻ

ՄԱՀԱՐՁԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԹԷՆԻ մեռար մեծահամբաւ Դո՛ւ Նուպար,
Միշտ Բեզ հետ է արդարութեան սուրբ նըժար,
Սղէքսանդրիոյ կրկէսին մէջ խանդավառ,
Դու յաղթական հպարտ գիրքով բաղմեցար,
Քու անունըդ պիտի ապրի դարէ դար,
Թէեւ մեռար՝ բայց միշտ ողջ ես մեզ համար:

Թո՛ղ արդ հանգչի ոսկորները Նուպարին,
Որ յաղթեց միշտ կենաց հսկայ գուպարին,
Խրատ տալով եգիպտացւոյն, օտարին,
Նա աշխարհի սորվեցուց չարն ու բարին,
Գրեց, գործեց տքնելով ամբողջ տարին,
Թո՛ղ արդ հանգչի թուղթ ու գրիչ նստարին:

Հայ աշխարհէ փրցուած՝ սիրուն Դո՛ւ ծաղիկ,
Անապատաց մէջ ցցուեցար չքնաղիկ,
Չունենալով հայու երկինք, հայ ցօղիկ,
Թարչամեցար, ինկար դետին անմեղիկ,
Եւ երբ ամփոփուեցար մէջը դապաղիկ,
Հայ աշխարհէ չունեցար ափ մը հողիկ:

Հայ աշխարհէ թէ մի սոխակ մօլորած՝
Դալով հանգչի շիրմիդ վրայ պարտաւած,
Ո՛հ, այն ատեն ապէն հայու հոտ առած՝
Պիտի երգէ տխուր ողբերն հայրենեաց,
Լսէ՛, Նուպա՛ր, շիրմիդ ծոցէն վեհապանծ,
Հայն աշխարհէ իբրեւ սոխակ մօլորած:

DEVANT LE MAUSOLÉE
DE FEU
NUBAR PACHA

Quoique mort, ô illustre Nubar ! tu tiens perpétuellement la balance sacrée de la justice. Tu t'élèves, glorieux, sur la place d'Alexandrie, fier et victorieux; et ton nom vivra à travers les siècles. Quoique mort, tu es pourtant vivant toujours pour nous.

Que les cendres de Nubar reposent donc à présent, qui sortit toujours victorieux dans la lutte gigantesque de la vie. Il fut le guide, le conseiller de l'Égyptien et de l'étranger; il enseigna au monde le bien et le mal. Il écrivit, rédigea, publia la science de la vie, sans trêve ni relâche. Que sa plume se repose donc de ses fatigues,

O fleur cueillie sur l'arbre d'Arménie ! épanouie dans le sein des déserts, privée du ciel et de la rosée de l'Arménie; flétrie, tu tombas, et enfermée dans ton cercueil, tu n'eus point la moindre poignée de terre natale qui fût jetée sur toi.

Si jamais un oiseau du pays natal, égaré, vient, fatigué, se poser sur ta tombe, sentant sous lui l'existence d'une âme arménienne, il chantera l'élégie de la patrie. Ecoute son chant plaintif, ô Nubar, du fond de ton tombeau, et pleure l'Arménien à l'instar de l'oiseau égaré.

ՆԱՀԱՏԱԿ ՀՕՐՍ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

”ՎՐԷԺ...”

ԵՍ Հայ պատանի մ'եմ նուիրուած ուխտիս ,
Պիտի լուծեմ վրէժն թշուառ Հայ ազգիս ,
Տանջանք , սուր , կախաղան , մահ տուած աչքիս ,
Պիտի լուծեմ վրէժն թշուառ Հայ ազգիս :

Արեանս վերջին կաթիլն ուխտած ' եմ ազգիս ,
Բնաւ պիտ' չը կտսիմ երբ ոյժ կայ բազկիս ,
Քանի որ սիրա ունիմ տակը իմ լանջիս ,
Պիտի լուծեմ վրէժն թշուառ Հայ ազգիս :

Երկինք օճան բլլայ ծաղիկ հասակիս ,
Որ խոպառ ջախջախեմ վասակն իմ ազգիս ,
Եւ մինչ սեւ հողի հետ վերջին պսակիս ,
Պիտի լուծեմ վրէժն թշուառ Հայ ազգիս :

Փշոտ է իմ ճամբաս . տաներս են բոսիկ .
Բարեկամներս հեռու , թշնամիս մօտիկ .
Մինչ ելնեմ արեւէս քաղցր ու մէկ հատիկ ,
Պիտի լուծեմ վրէժդ , նահատակ հայրիկ :

Թէ փշոտ ճամբուն մէջ մարմինս տապալի ,
Շիրմէս պիտի դռամ « Եղբարք սիրալի ,
Անցուցէք ծարաւնիդ արեամբ վատ ազգի ,
Եւ լուծեցէք վրէժն թշուառ Հայ ազգի : »

1895

ԱՌ ՍՈՐԱԿՆ

Ո՛հ , մի' խօսիր , սիրուն թռչնա'կ .
Ցաւերըս կը նորոգես դու .
Տխուր ձայնովդ ներդաշնակ ,
Սիրտս ու հոգիս կը մրրկես դու :

Ո՛վ քեզ անուն տուաւ սօխակ ,
Որ դարձար սիրոյ հեղինակ .
Վարդի մը համար միայնակ ,
Ցայդ եւ տիւ կը հառաչես դու :

Մանիշակն ալ գեղատարած ,
Քու սիրուդ գերին է դառած ,
Անոր գէթ մի յոյս չի տուած՝
Գլխիկոր հէք թողած ես դու :

Եղնիկըս արդ , գերթ մանիշակ ,
Չեղայ արժան ձայնիդ , սօխա'կ ,
Բարէ' , ես չեմ վարդ կամ մեխակ ,
Որ ոստերումս գեղգեղես դու :

ՊԱՏԵՒԱՄԻ ՀՈՎԵՐԷՆ

Մոռցա՞ր արդեօք, ո՛վ իմ աղւոր հրեշտա՛կ,
Երբոր մենք դէմ դէմի նստած միամինակ,
Մեղրէն հազար անուշ, սիրուն բառերով,
Կը խօսէինք տեսակ տեսակ նազերով:

Ա՛խ Աստուած իմ, ի՛նչ ալ անուշ կը փչէր,
Սիրոյ հովը, սիրոյ ձայնը ու խօսքեր.
Չորս բոլորքս կարծես դարձած էր դրախտ,
Միայն մէկը կար հոն, մէկը՝ ապերախտ:

Իմ սիրտս էր այն, որ փոխանակ հրճուելու,
Ախ ու վախով կուգար ընդ միշտ թրջելու,
Ամպածրար սեւ սեւ աչերդ յամոյրի,
Եւ այտերդ՝ նման կարմիր խնձորի:

Երբոր միաքըս կուգայ երկու կաթիլըդ,
Որ թափեցին հոն տեղ քու սեւ աչերդ,
Տեսնես կրակ մըն է կիյնայ ներսի դիւ,
Կը բոցանայ, կը լափէ սիրտս ու հոգիս:

Վերցո՛ւր գլուխդ, դիտէ՛ երկինքը ծաւի,
Տե՛ս, Լուսինը հոն մեր վրայ կը ցաւի,
Որ կը լոկնք սիրոյ մ'առջեւ սրբազան,
Ու չի մեռած կը մանենք սեւ գերեզման:

Սէրը ատրիք չունի, նա չի ծերանար,
Բայց այս օրեր մեզի երկար չի մնար.
Բացուէ՛ վարդը, բա՛ց չրթունքներդ կարմրած,
Մինչ ե՛րբ մնաս կոկոնիդ մէջ սեղմուած:

Թէեւ դեռ չի բացուած թղթուղ մ'ես ծածուկ,
Բայց քու թերթերդ քանիցս համրած եմ յատուկ.
Երբ որ մէկը մէկուն սրտանց կը սիրէ,
Անոր հոգւոյն խորերն ինչ կայ՝ նա գիտէ:

ԵՐԱԶՆԵՐՍ

Երազիս մէջ տեսայ սեւ սեւ աչերէդ՝
Կարկուտի պէս սառած շիթեր կը հոսէր.
Սիրաբա կտոր կտոր եղաւ լացերէդ,
Ըմբոստացող խիղճս ինծի գէմ կը խօսէր:

Երազիս մէջ տեսայ սլաք մ'երկսայրի,
Սրտիս վրայ կ'եկեւէջէր անհամբեր,
Եւ որպէսզի իրմէ առած վէրքս այրի,
«Ես քու սէրդ եմ» ըսաւ ձայնով մ'անտարբեր:

Երազիս մէջ տեսայ ըղբեղ, սի՛րեկիս,
Որ քու բարակ չրթունքներդ շարժելով՝
Մրմունջներուդ մէջէն մեղմիւ «սիրէ՛ դիւ»
Կը կրկնէիր սիրազգեցիկ շնչաւերով:

Երազիս մէջ տեսայ գլուխդ, ո՛վ սիրուն,
Վար խոնարհած կը խոկայիր տխրադին,
Ու գիրդ մարմինդ պլլած մէջը սեւերուն,
Կ'երերայիր նման ալեաց ծփանքին:

Երազիս մէջ տեսայ զոյգ մը կաթնաթոյր
Տառըրակներ կուրծքիդ վրայ են հանգչեր.
Կտուցները կարծես մէկ մէկ կաթնաղբիւր,
Մանուկ սիրուս չրթանցը մէջ կը վազէր:

Երազիս մէջ տեսայ մաղերդ ոսկեթոյր,
Ուսիդ վրայ ծածանելով ցիրուցան,
Շամամներէդ կը քաղէին բիւր համբոյր,
Բայց զեփիւռէն ահաբեկած ցրուեցան:

* *

Երազիս մէջ տեսայ վարդ մը գեղեցիկ,
Շրջապատուած մեղուներէ մեղրագործ.
Յանկարծ պիծակ մ'դարձայ հուժկու, խայթեցիկ,
Գրաւեցի զայն թեւերովս սիրագործ:

Երազիս մէջ տեսայ՝ ձայն մը դողդոջուն,
Զիս կը կանչէր պատշգամի բարձունքէն.
Նազելիս էր, որոյ ալանքն պաղպաջուն,
Թրջած էին սիրածորան արցունքէն:

Երազիս մէջ տեսայ տուին ինձ թեւեր,
Որ պատռելով ալանքն՝ իսկոյն բարձրացայ,
Գացի կանգնիլ իմ նազելւոյս քովն ի վեր,
Լեզի կեանքէս զէթ մի ըսպէ քաղցրացայ:

Երազիս մէջ տեսայ յանկարծ բաժանման
Փողը հնչեց թփօսօրի՜փ զօրավարն.
Երկու շիթ ալ իմ աչքերէս հոսեցան,
Երբոր կեցաւ դրան առջեւ կառավարն:

Երազիս մէջ տեսայ ձեռք մը վարդածղի,
Շողեկառքի պատուհանէն վար կախուած,
Բռնեց ձեռքըս, եւ հեծիւն մ'հրաժեշտի
Թռաւ, երբոր կառքը սուլեց ու սուրաց:

Երազիս մէջ տեսայ սուրալն իմ հողւոյս,
Իւր ետեւէն, կառքի մը պէս շողեկար.
Ու անէծքներ թռան կուրծքէս անձկայոյզ,
Երբ պարտասած՝ ինկայ ճամբան շնչասպառ:

* *

Երազիս մէջ տեսայ ամենն այս տխուր,
Բայց չ'արթնցայ իմ խոր քունէս զգլխիչ,
Հոգւոյս խորէն յանկարծ ճիչ մը աղէկատուր,
Զիս դղրդեց, սարսուռով մը զարթուցիչ:

Երազիս մէջ տեսայ մէկը կըսէր քեզ.
«Սէրդ եմ, եկայ խիլ կեանքդ այս վաղանցուկ.»
Յայնժամ հոգիս ընդվզումով մ'սիրակէզ,
Զիս արթնցուց, բացի աչերն իմ թացուկ:

Ո՛հ... ի՛նչ տեսնեմ, ունայնութի՛ւն... չիկաս դուն,
Փշրուեցան քաղցր յոյսեր ինձ համար.
Արցունք միայն մնաց մէջն իմ աչքերուն,
Եւ տրոփ մը սրտիս խորը սիրավառ:

ԵՍ ՔՈՒ ՍԻՐՈՒԴ ԳԵՐԻՆ ԵՂԱՅ

Ես քու սիրուդ գերին եղայ,
Պէտք է մեռնիլ երբ իմ չես դուն,
Միշտ կը յիշեմ զքեզ հաւատայ,
Թէ քուն ըլլամ եւ թէ արթուն:

Բոպէ մը իսկ չունիմ հանդիստ,
Կուլամ, կ'ողբամ օրերն ի բուն.
Սրտէս բոցեր կը թռչին միշտ,
Թէ քուն ըլլամ եւ թէ արթուն:

Ներքըս հուր կայ, միշտ վառ ի բոց,
 Մարմինս է ցուրտ, սառ զողողուն.
 Անոնց կռուէն կռուեմ խոր խոց,
 Թէ քուն ըլլամ եւ թէ արթուն :

Սառոյցապատ վանդակի մէջ
 Կրակ հոգիս բանտեցիր դուն.
 Նա քեզ անէծք կուտայ անվերջ,
 Թէ քուն ըլլամ եւ թէ արթուն :

Ե՛կ վանդակիս վրայ ծագիլ,
 Իբր արեգակ առաւօտուն.
 Միակ իղձս է ջերմիւղ հալիլ,
 Թէ քուն ըլլամ եւ թէ արթուն :

Մէկ հայեացքը վառեց հոգիս,
 Գարուն կեանքիս բերաւ աշուն,
 Ղրկէ չուտ մահ-ձմեռոյ առ իս,
 Թէ քուն ըլլամ եւ թէ արթուն :

Բոցալից աչքէդ բռնկած՝
 Մխացող հոգիս աղաղուն,
 Քաշէ՛, հանէ՛ կուրծքէս իբաց,
 Թէ քուն ըլլամ եւ թէ արթուն :

Եւ այնուչիտ Գնա՛ բարեաւ,
 Գնա՛, ապրէ՛ ինձէն հեռո՛ւն.
 Զի բաղդն այսպէս ինձ կամեցաւ,
 Որ զերեզմանս հսկեմ արթուն :

202

ԱՌ ՄԵԾԱՆՈՒՆ Ա.ԶԳ. ԲԱՐԵՐԱՐՆ

ՎԱՆԵՅԻ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱՒ

ԱՂԱ ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Իննակալութեան ձրձիտ ճանկերէն՝
Հէք Եգիպտոսը ինկած դիտապատ .
Քաջերն աշխարհի ամէն կողմերէն՝
Կուգային առնել իրենց դարապատ :

Դո՛ւ ալ քա՛ջ Դոնտոր , (*) հեռառեա , զգոյշ ,
Վասպուրականի բարձր լեռներէն
Սլացար խկոյն դէպի Եգիպտոս ,
Ու մեղր հանեցիր վազրի կոկորդէն :

Լարուած յօնքերով՝ թափանցիկ հայեացքդ ,
Ցիրուցան ըրաւ փոքրոզի մարդեր .
Բացաւ ընդարձակ ասպարէզ առաջքդ ,
Ուր թակարթդ ինկան բազմաթիւ որսեր :

Անապատներու այրող խորշակներ
Ձի կրցան զքեզ թարչամեցունել .
Դու միշտ աննկուն կամօք անվեհեր ,
Յառաջ քալեցիր , յառա՛ջ անվեհեր :

(*) Թուշուն մը , որ սաստկաշունչ մորիկներն պատռելով
երկնից խորութեան մէջ կը սաւառնի ամբողջ օրն :

Հայ բուրաստանի հարազատ զաւակ ,
 Ֆէլլահներու մէջ ապրեցար երկար .
 Բայց քու Հայ աւիւնդ մնաց անապակ ,
 Ու դարձար ազգիդ հերոս մ'փրկարար :

Սրբեցիր ազգդ ու զաւակներն ազգիդ ,
 Կեանքդ նուիրել ուխտեցիր անոնց ,
 Փառք , հարստութիւն տակն առիր օտքիդ ,
 Սրբելու համար արցունքը Հայոց :

Հաղար ութ հարիւր յիսուն եւ չորսին
 Հիմնեցիր Հայոց ձրի վարժարան .
 Բառնալով հոգերն աղքատ ծնողքին՝
 Դարձար Հայ զաւակին լուսոյ վառարան :

Դու կըտակեցիր կտակ մը հսկայ ,
 Եկամուտ բերող ոսկիներ հաղար .
 Կըտակողներու մէջ եղար արքայ ,
 Կեղծ հարուստներու դարձար ապիգար :

Սահեցաւ դնաց մի տմբողջ կէս դար ,
 Բայց քու յիշատակդ փոխան մարելու՝
 Փայլեցաւ շողով մ'օր քան զօր պայծառ ,
 Դ'անունդ արժանի դարձաւ պաշտելու :

Թո՛ղ քու անունըդ ապրի յաւիտեան ,
 Ո՛վ մեծ Բարերար , Տո՛միկդ Գալուստեան .
 Դո՛ւ եղար փառք ու պարծանք հայութեան ,
 Եւ անկեալներու ճշմարիտ պաշտպան :

Արթնցի՛ր , մե՛ծ մարդ , բա՛ց զթոռ աչերդ ,
 Տե՛ս քանի՛ հարիւր , մանկունք բազմերան ,
 Քեզ կ'օրհնեն ու միշտ կրկնելով անունդ ,
 Իրերայաջորդ կուգան ու կերթան :

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Խնայուած դրամը իրապէս շահ է ,
 Խնայէ՛ որ չ'ըլլաս դու այլոց կարօտ .
 Օտարաց կարօտին իսկապէս մահ է ,
 Խնայէ՛ որ չ'ըլլաս դու այլոց կարօտ :

Երբ կարօտիս մէկուն՝ դերի ես գերի՛ ,
 Ազգական ալ ըլլաս՝ հեռի ես հեռի .
 Մարդ կոչուելու համար՝ թերի ես թերի ,
 Քանի որ եղած ես դու այլոց կարօտ :

Երբ կարօտիս մէկուն՝ խօսքերը անոր
 Սրտիդ մէջ կը բանայ վէրքեր թունաւոր .
 Շուտ օրէն դառնալով փտած ախտաւոր ,
 Կը լինիս զեղերու , բուժակի կարօտ :

Խնայողութիւնը եղբօր մը նման
 Հարազատ ընկեր մ'է անկեղծ , աննման .
 Ամէն փորձութեան դէմ դառնալով վահան ,
 Զը թողուր քեզ բնաւ բանի մը կարօտ :

Երբ առատ կը շահիս մի՛ ծախսեր առատ ,
 Շռայլութիւնն է միշտ քու պատուոյդ արատ .
 Կը տեսնես օր մըն ալ կը հատնի փարատ ,
 Եւ կը լինիս ցամաք հացի մը կարօտ :

Տանըդ ծախսին դուռը խոշոր մի՛ բանար,
 Յիշէ՛ թէ գործըդ միշտ յաջող չի մնար .
 Եթէ հիւանդութեան մ'ալ ճանկը ինկար ,
 Շուտով պիտի լինիս դու այլոց կարօտ :

Յիշէ՛ թէ ծերութեան օրեր ալ կուգան ,
 Յայնժամ խելքդ ու ոյժդ քենէ խոյս կուտան .
 Կը մասնուիս յետին չքաւորութեան ,
 Արժողին չ'արժողին կը լինիս կարօտ :

Փորձառութեամբ կուտամ՝ քեզի այս խրատ ,
 Նոյն իսկ բարեկամիդ մի՛ շռայլեր շատ .
 Երբոր հասնի փողըդ կը խնդան վրադ ,
 Կը լինիս դու միտիթարութեան կարօտ :

Բոլոր բարեկամներդ քենէ խոյս կուտան,
 Քեզ տեսնեն՝ կը դառնան որ բարեւ չի տան .
 Իսկ երբ դո՛ւ բարեւես կ'առնես պատասխան ,
 Թէ՛ « կորի՛ր բարեւիդ մենք չունինք կարօտ : »

Ո՛վ Ստեղծող , լսէ՛ խնդիրքն Եղնիկիս ,
 Մարդ ըսուած անդութին մի ենթաբիւր գիս .
 Թշնամիիս ըլլայ թէ բարեկամիս ,
 Հողիս ա՛ռ , մի՛ ընէր ոչ մէկուն կարօտ :

ՄԱՆԱՍԻՐ ԵՐԵՎԱՆ

Պճնասէր կինը՝ սիրելի չը գիտեր , նա կեղծ է սրտով ,
 Կըրօնք , սէր , գորով , սիրական , զաւակ ոչինչ են իւր քով .
 Նա կ'երկրպագէ զարդերուն առջեւ ջերմաստիճաններն ,
 Իւր եկեղեցին , իւր մեծ սնտուկն է , իւր ծնած օրէն .
 Ի՞նչ հաճոյք կ'ըզաս , սիրոյ անհաւատ , պճնասէր Տիկի՛ն .
 Դու պէտք է ըլլաս , միակ մայր սիրոյ , քու ընտանիքին :

Պճնասէր կինը՝ թէպէտեւ ըլլայ թշուառ ու աղքատ ,
 Իւր ձագուկները հացէն կը զրկէ սրտով մը հանգարտ ,
 Ու կերթայ գնել զարդի մը կտոր այն հացապնով ,
 Ինքզինք զարդարած կը վազէ շուտով իւր գրացւոյն քով .
 Ի՞նչ հաճոյք կ'ըզաս հացազին զարդէդ , պճնասէր Տիկի՛ն .
 Զե՛ս մի ամբոջնար երբ զաւակիդ հաց ապա այն գրացին :

Պճնասէր կինը՝ երբեմն ալ հարուստ ու սրտով հպարտ ,
 Կ'ըսէ ինքնիրեն , « պէտք է ե՛ս վայելմ առնեմ արդ ու զարդ .
 Մի՞թէ կը վայել հացի մը կարօտ աղքատներու պէս ,
 Պարզ ու անպաճոյճ հագուած դուրս ելնեմ իմ շքեղ տունէս . »
 Ի՞նչ հաճոյք կ'ըզաս քու արդ ու զարդէդ , պճնասէր Տիկի՛ն .
 Քանի որ գիտես թէ հացակարօտ խեղճեր կան անդին :

Պճնասէր կինը՝ թէպէտեւ ըլլայ սեւ , կարճ ու աղեղ ,
 Կեանքը կը զոհէ , որ նա ունենայ հագուստներ շքեղ .
 Ինչու որ անով ծածկել կը կարծէ իւր աղեղութիւն ,
 Համարձակօրէն պտոյտի կ'ելնէ առտուընէ իրկուն .
 Ի՞նչ հաճոյք կ'ըզաս կեղծ փեսուերներէդ , պճնասէր Տիկի՛ն .
 Քանի որ աղաւ մ'ըլլալիդ գիտես երբ քեզ հանդիպին :

Պճնասէր կինը՝ երբեմն ալ աղւոր , գեղեցիկ , սիրուն ,
 Հայելոյն առջեւ ինքզինք կը շակէ մինչեւ իրկուն .
 Այնպէս կը կարծէ որ կը մեղանչէ բնութեան առջեւ ,
 Թէ չի զարգարէ իւր գեղեցիկութիւնն , երկնային պարգեւ .
 Ի՞նչ հաճոյք կ'ըզաս քու սին զարդերէդ , պճնասէր Տիկի՛ն .
 Երբ ունիս արդէն այնքան գեղեցիկ դէմքն հրեշտակին :

Պճնասէր կի՛նը՝ երբ այցելութեան կուգայ քու տունը ,
կուղէ որ իրեն տանիս , նստցունես վերի անկիւնը .
Այնպէս կը կարծէ թէ՛ հազուստին է ամեն յարգ պատիւ .
Ես խրատ կուտամ , ուրեմն հազուստին ճամբեն այս առթիւ ,
Ի՞նչ հաճոյք կ'զգաս , հազուստդ չ'արժող , պճնասէր Տիկի՛ն ,
Երբ ամեն յարգանք ու պատիւ ուղղեն քու ճոխ հազուստին :

Պճնասէր կի՛նը՝ պճնասիրութեամբ քանդեց իւր տունը .
Ձգեց ամուսինը բիւր հոգերու տակ , խանդարեց քունը .
Խեղճ մարդը երբոր խրատ մը տուաւ , առաւ պատասխան ,
Թէ՛ « Դժամ չ'ունէիր , չ'ամուսնանայիր , ո՛վ ապուշ , անրան , »
Ի՞նչ հաճոյք կ'զգաս սիրտ արիւնիւնէն , պճնասէր Տիկի՛ն ,
Միթէ շատ հարուստ ամուսնացողներ չե՞ն եղած յետին :

Պճնասէր կի՛նը , Աստուած մի՛ արասցէ , թէ բերէ օժիտ ,
Չես ազատիր տատ՝ մէկին դէմ հարիւր , մինչեւ իսկ հոգիդ .
Ամեն օր զլխուդ վրայ կը կանգնի դահիճի նման ,
Միշտ կուղէ քեզմէ իրեն հետ բերած անհատնուժ փարան .
Ի՞նչ հաճոյք կ'զգաս քու լիրբ պահանջէդ , պճնասէր Տիկի՛ն ,
Միթէ զու օժիտ բերած ես հետդ ամուսնուդ հոգին :

Պճնասէր կի՛նը՝ երբեմն ալ աղտոտ , անբարոյական ,
Երեսը կ'օծէ փօսրաներով օրը չորս անգամ ,
Կը հազուի սղուի , փողոցէ փողոց կը քալէ զուարթ ,
Եւ կը փնտռէ երիտասարդ մը , որ ձգէ թակարթ .
Ի՞նչ հաճոյք կ'զգաս օտարն որսալէն , պճնասէր Տիկի՛ն ,
Երբոր թակարթըդ ինկած է արդէն քու խեղճ ամուսին :

Պճնասէր կի՛նը՝ թէ ըլլայ հարուստ եւ թէ դեղեցիկ .
Թէ ըլլայ ուսեալ եւ թէ աշխարհիս մէջը մէկ հատիկ .
Թքեր եմ անոր գեղեցկութեանն ու դրամին վրայ .
Թքեր եմ ուսեալ բայց ինքնահաւան մտքին ալ վրայ .
Ի՞նչ հաճոյք կ'զգաս , Եղնիկիս թուքէն , պճնասէր Տիկի՛ն ,
Դու մարդ ես ծնած , մարդկութեան ճամբէն քալէ՛ միշտ , ո՛վ կին :

Ս Ծ Բ Ո Յ Զ Ո Ղ Ը

(Հայեղիմն դիմաց)

Արտասուալից աչօք , երբ տեսայ պատկերս ,
Ըսի , ո՛վ հայելի , դա ես չեմ , ես չեմ .
Սերոյ անգութ ձեռքէն թռչնած էր այտերս ,
Բայց սէրը կ'ուրանար թէ՛ « Ես չեմ , Ես չեմ : »

Հոգեառ հրեշտակն ետիս էր պահուած ,
Հայելին զայն մատնեց , նա բացը մնաց .
Ըսի , ո՛վ ճամբեց քեզ . ըսաւ , սէրդ անսանձ ,
Բայց սէրը կ'ուրանար թէ՛ « Ես չեմ , Ես չեմ : »

Գունքերս ցցուած , աչերս խորն ինկած ,
Կարծես մի զմոսեալ կմախք եմ դարձած .
Ո՛վ ըրաւ զիս այսպէս , ո՛վ սէր անսասուած .
Գանի՞ մէկ ուրանաս թէ՛ « Ես չեմ , Ես չեմ : »

Գու այդ հորած վիհըդ , ո՛ ապերախտ սէր ,
Գիտցի՛ր , երբէք առանց քեզ հոն չեմ իջներ ,
Երբոր ցուրտ չիրմիս մէջ դառնաս ինձ ընկեր ,
Հոն բիւրեցս ուրացիր թէ՛ « Ես չեմ , Ես չեմ : »

ՄԻ ՍԻՐԵՐ

Մի՛ սիրեր քեզ չը սիրողը ,
 Մի՛ սիրեր ամեն սիրողը ,
 Սուրբ սիրով հոգւոյդ տիրողը՝
 Սիրէ՛ միայն , հե՛ղ նազելիս :

Մի՛ սիրեր կեղծաւոր մարդը ,
 Մի՛ յարգեր իւր փառքն ու զօրդը ,
 Նենգաւոր է այն կախարդը ,
 Հէօի պահէ՛ քե՛զ , նազելիս :

Մի՛ սիրեր հարուստին կեանքը ,
 Հոն է կենաց մեծ զրկանքը ,
 Նոյն իսկ ճգնաւորին վանքը ,
 Ըօի է անկէ , տե՛ս , նազելիս :

Մ'արիւնհի՛ր եղնկիւ վերքը՝
 Ձի լսելով իրեն երգը .
 Ի զուր մի՛ փետեր քո հերքը ,
 Ախր զու իմս ես , նազելիս :

ԱՆՊՐԱՆԻԱ ՍԷՐ

Անգրանիկ սէրըս քեզի վրայ է ,
 Քեզի՛ էտ առնելով՝ այլոց չեմ տար ես .
 Հողիս ինձմէ բաժնուելու վրայ է ,
 Քեզմէ՛ յոյս չի կտրած՝ զայն թող չեմ տար ես :

Դու զիս չ'որոտցիր բայց՝ քու թակարթդ ինկայ ,
 Անոր հանդոյցներով ուժգին կապուեցայ .
 Թէ՛ դաս , զիս ազատես եւ ըսես , գնա՛ .
 Դիպցի՛ր ցանցիք թելերն արդ թող չեմ տար ես :

Դու ճրագ մ'ես չուրջըդ թիթեռ մ'եմ դարձած ,
 Վառեցիր թևերըս , զթա՛ անաստուած .
 Օր մ'ալ կը տեսնես զիս զիտապատ ինկած ,
 Այն ատեն կը զղջաս , ներում չեմ տար ես :

Սիրուդ սուր ճանկերը հոգիս պատառեց ,
 Սիրտս ալ արիւնահոս վէրքերով պատեց .
 Անոնք կ'ապաքինին թէ տեսնեմ զքեզ ,
 Կուզես ըսէ՛ , « անոնց դարման չեմ տար ես : »

Ինչո՞ւ սակայն այսչափ երկար լռեցիր ,
 Ու սիրավատ բոցերս չ'եկար մարեցիր .
 Թէ՛ զիս պիտի մերժես , նախ դերեղման դի՛ր ,
 Եւ հոն ըսէ՛ , « սէրըս քեզի չեմ տար ես : »

ՄԻ՝ ՊԱՀՈՒԻՐ Ո՛Վ ՄԻՐՈՒՆ

Մի՝ պահուիր, ո՛վ սիրուն, Աստուած կը սիրես,
Քու այդ մէկ նայուածքդ, ո՛հ, զիս կը վառէ .
Քանի՛ այդ սեւ աչեր, սեւ յօնքեր շարժես,
Միայն զիս չէ, ո՛հ, շատերուն կը վառէ :

Քանի՞ մէկ քու սիրուդ կարօտը քաշեմ,
Քեզ համար կ'ողբամ միշտ կեանքս կը մաշեմ .
Եթէ իջնեմ գուռդ մէկ - ա՛խ - մը քաշեմ,
Միայն քեզ չէ՝ բոլոր աշխարհ կը վառէ :

Յուշիկ յուշիկ քալքդ աղաւնոյ նման,
Գինով մը դարձուցին ինծի մշտական,
Բոցավառ ալեքդ զերդ մի վարդ գարնան,
Միայն զիս չէ՝ ծովերն անգամ կը վառէ :

Ես յետին քերթող մ'եմ, սիրոյ սիրահար,
Քերթողի անէծքը ի դուր չի գնար,
Անոր հառաչանքը հրդեհ մ'է յամառ,
Միայն քեզ չէ երկինք երկիր կը վառէ :

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՎԱՐՈՒԻՄ ՔԵՉ ՀԵՏ ԵՍ

Ա՛յ պաղատիմ, ա՛յ հառաչեմ, հալի՞մ, մաշի՞մ դեռ ա՛յսպէս .
Դեռ խո՞ւլ ես դու, դեռ կո՞յր ես դու, դեռ չի լսե՞ս, չի տեսե՞ս .
Խուլը, կոյրը, համբն, անզգան անգամ չի վարուիր այսպէս .
Բայց դու նոցա եւ ոչ մին ես, ի՞նչպէս վարուիմ քեզ հետ ես :

Լացաւ զրիչս երկու անգամ; թափեց սեւ սեւ արցունքներ,
Եւ թղթիկըս զայն քեզ բերաւ, յայտնեց սրտիս կակիծներ,
Ձի սիրող սիրան, նենգ դատաւորն, զէթ մի վճիռ կ'արձակէր .
Բայց դու նոցա եւ ոչ մին ես, ի՞նչպէս վարուիմ քեզ հետ ես :

Եթէ ծով մ'եմ, խղի՛ք՝ բոցըս ու ալեացըդ տակ ծածկէ՛ .
Թէ կայծակ մ'եմ, թո՛ղ տուր շանթերդ, որ դայ բոցըս արծարծէ .
Թէ դահիճ մ'եմ, դա՛րկ գլուխըս, կեանքըս քեզի զո՞հ կ'արժէ .
Բայց դու նոցա եւ ոչ մին ես, ի՞նչպէս վարուիմ քեզ հետ ես :

Թէ զժոխք մ'եմ, մեղաւոր մ'եմ՝ գեհնիդ մէջ վառուելու .
Թէ դրախտ մ'եմ, հրեշտակ մ'եմ՝ եղեմիդ մէջ փայլելու .
Թէ աշխարհ մ'եմ, հոն մշակ մ'եմ՝ սիրուդ արտը հերկելու .
Բայց դու նոցա եւ ոչ մին ես, ի՞նչպէս վարուիմ քեզ հետ ես :

Թէ վագրը մ'եմ, ալուայ մ'ըլլամ՝ բերնիդ մէջ թշնամույդ դէմ .
Թէ առիւծ մ'եմ, գոռ ձայն մ'ըլլամ կոկորդիլդ մէջ լերանց դէմ .
Թէ վարդ մը ես, սոխակ մ'ըլլամ՝ թառիմ թփոյդ լուսոյ դէմ,
Բայց դու նոցա եւ ոչ մին ես, ի՞նչպէս վարուիմ քեզ հետ ես :

Երբ զրիչըս ձեռքըս կ'սունեմ, նա քեզ համար կեւլէ դող .
Ինչո՞ւ արդեօք շատ սեպեցիր երկու թերթիս՝ երկու տող,
Թագունիէն մինչ աղախինն կուգեն տալ սիրոյ ներբող,
Բայց դու հիմա X... մը ես, ի՞նչպէս վարուիմ քեզ հետ ես :

ԸՍԻ-ԸՍԱԻ

Ըսի, ինչո՞ւ այդպէս ախուր ես, հոգեա՛կ .
 Ըսաւ, միթէ՞ դու չե՛ս պատճառը միակ .
 Ըսի, ուրեմն արիւնս հոսում ոտքիդ տակ .
 Ըսաւ, դնա՛, արիւնարբու չեմ էակ .

Ըսի, բա՛ց ուրեմն, ժպտիդ վարագոյր ,
 Ըսաւ, դայն վերցունել մի՛ ջանար ի դուր .
 Ըսի, դէթ ծածանեմ վարսերդ դանդուր ,
 Ըսաւ, դու զնփիւռ չես, մեղմիկ, քաղցրաբոյր :

Ըսի, թո՛ղ որ քաղեմ վարդերդ փունջ փունջ .
 Ըսաւ, իմ փուշերէս կիշնաս դու անշունչ .
 Ըսի, սիրահար մը չի վախնար փշուց ,
 Ըսաւ, միթէ՞ պարտիզպա՞նս ես աչալուրջ :

Ըսի, այսիդ վարդերն անփուշ են բացուեր .
 Ըսաւ, անգութ չանթերդ են զանոնք խանձեր .
 Ըսի, բա՛ւ սրտիս մէջ թափես վառ խոցեր .
 Ըսաւ, ո՞ւր է տեսնեմ հրդեհիդ բոցեր :

Ըսի, միթէ՞ կուզես որ վառիմ, անգո՛ւթ .
 Ըսաւ, կը մտնեմ բոցդ, չեմ քեզ պէս անփոյթ :
 Ըսի, ես բոց չունիմ, խարոյկ մ'եմ անփուռ .
 Ըսաւ, ուրեմն ես բոցդ ըլլամ կապոյտ :

Ըսի, ա՛ն անիրա՛ւ, դու սիրոյ ծով մ'ես ,
 Ըսաւ, դու ալ ծովըս փոթորկող հով մ'ես ,
 Ըսի, ալէկոծ նաւդ ըլլալ կուզեմ ես .
 Ըսաւ, զո՞ն կը դնաս յորձանքներու վէս .

Ըսի, երջանիկ եմ թէ ի քեզ մեռնիմ .
 Ըսաւ, ես ծնունդ եմ, գերեզման չունիմ .
 Ըսի, ե՛կ վերստին ծնէ՛ զիս, ապրիմ .
 Ըսաւ, ես յղացող մօր արգանդ չունիմ :

Ըսի, աշխարհն ափիդ մէջը կը շրջես .
 Ըսաւ, հապա ոտներս ո՞ւր դրած եմ ես .
 Ըսի, դու երկնային անհուն էակ մ'ես .
 Ըսաւ, ուրեմն ի՞նչպէս ինձ փարիլ կուզես :

Ո՛Վ ԻՄ ՍԷՐ ԱՆՈՒՇ

Այստեղդ քնքուշ .
 Ստինքդ իբր նուշ .
 Շուտ արի՛, ո՛չ ուշ .
 Ո՛վ իմ սէր անուշ :

Աչերդ արեղակ .
 Ճակատդ լուսնակ .
 Մի՛ թողուր միայնակ ,
 Սիրականդ, անուշ :

Յօնքերդ աղեղ .
 Շարուած զերդ բաղեղ .
 Դիտումդ այն անեղ ,
 Մեղմացո՛ւր անո՛ւշ :

Վզումդ են թափել
 Մազերդ ոսկեթել .
 Հոգիս է լափել
 Ծածանումն անուշ :

Ո՛վ սիրոյ խօսնակ .
 Զայնըդ ներդաշնակ .
 Կարօտ եմ յստակ
 Երգերուդ , անուշ :

Քալքով՝ աղաւնեակ .
 Դէմքով՝ հրեշտակ .
 Ըսէ՛ ինձ շխտակ ,
 Թէ ի՞նչ ես , անո՛ւշ :

Հասակըդ բարձր .
 Լեզուդ խիստ քաղցր .
 Արի՛ , զիս հարցո՛ւր .
 Թէ ո՛վ եմ , անո՛ւշ :

Պարտիզպանդ եմ ես .
 Արթուն մշտապէս .
 Ինձմէ՞ կը պահես .
 Խնձորըդ անուշ :

ԿՐԱ՛Կ ՄԸ ԿԱՅ

Կրակ մը կայ սրտիս խորը
 Սեւ աչերէդ բըռնկած ,
 Նա կ'այրէ զիս ողջոյն օրը ,
 Երբ այն օր քիզ չեմ տեսած :

Սիրտըս հանեմ կուրծքիդ տակ դի՛ր ,
 Անոր ցաւերը հասկըցի՛ր .
 Բա՛ւ է , անգո՛ւթ , զիս վառեցիր ,
 Դանմեղ հոգիս դող հանեցիր :

Կայծակ մ'ըլլամ սրտիդ դամուխմ .
 Արիւն հոսեմ սեւ աչերէդ
 Քու կիսուդ չափ անգու՛թ լինիմ .
 Որ ցաւըս դատես ցաւերէդ :

ՍԻՐՈՅ ՄՈԼՈՒՑԻԸ

Սիրւծի մը չափ կտաղած եմ ,
 Վագրի մը պէս ալ անգու՛թ ,
 Գերեզմանն իսկ կ'արհամարհեմ ,
 Իմ նազելի՛ս , քո՛ւ սիրուդ :

Պատերազմի դաշտին վրայ ,
 Սիրտըս ծակող գնդակներ ,
 Չէին կրնար , Աստուած վկայ ,
 Քու խօսքերէդ սուր ծակել :

Սեւ աչերուդ սէգ հայեացքը՝
 Կրակ սփռեց ներսի դիս ,
 Եւ խօսքերուդ սուր լարուածքը՝
 Ծակծկեց սիրտս ու հոգիս :

Բոլոր աշխարհ հրդեհ ըլլայ՝
 Թէ զիս մէջը գլորեն ,
 Չէ կարելի , քաջ հաւատա՛ ,
 Որ քու կիսուդ չափ վառեն :

Ոչ մահ , ոչ կեանք եւ ոչ մի փառք ,
 Սանձել կարող չեն իմ սէրըս .
 Թէ ինձի տան բոլոր աշխարհք ,
 Չ'արժէր հիւլէ մ'իսկ առջեւըս :

Քեզ սիրեցի ու պիտ' սիրեմ ,
 Թէպէտ իջնեմ գերեզման .
 Գերեզմանէս ալ պիտ' կրկնեմ
 Քու անուշըդ Սիրական :

ԴԻԴԻՆ ՄԻ ԿԱՐՇԵՐ ՍԻՐԵԼԸ

Սիրականի մօտ դնալը՝
Դիւրին մի՛ կարծեր, սիրելի՛ս .
Կայ անորմէ բամբուխը,
Որ երկաթ հաց է, սիրելի՛ս :

Լեզուներ հոն կը կարկամին ,
Աղու աչեր խօսին միայն ,
Լոխի , մեջիկ , մեռելադին ,
Կը արբոփեն սրտեր միայն :

Թէ մի անդամ սիրոյ շանթը ,
Շանթահարեց քե՛զ, սիրելի՛ս .
Պէտք է ձգել խինդ ու խանդը ,
Տենչով տանջուիլ միշտ, սիրելի՛ս :

Որպէս մի նաւ անդեկավար ,
Կ'իյնաս անդուր ալեաց ձեռքը ,
Կը զարնէ քեզ ժայռէ ի ժայռ ,
Զի կայ պատու հոն քո վէրքը :

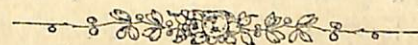

ԶՕՆ

ԱՌ Ն . Վ . ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՏԻԳՐԱՆ ՓԱՇԱ Տ՝ԱՊՐՕ

(ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ)

Երբ կը յիշեմ Հայ Արքայից նկարները խորտադէմ ,
Երբ կը յիշեմ անոնց դորձած քաջութիւններն սիրադէմ ,
Երբ կը յիշեմ հայ պատմութեան էջերն ախուր՝ բայց զսեմ ,
Հաւատարիքս կը պղտորի , դառնալով ես ինձ կ'ըսեմ :

Արդեօք չինձու պատկերներ են , մարդկութեան սոսկ ձեռագործ .
Արդեօք այժմ ալ չէ կարելի գտնել հանգոյն սիրադործ .
Արդեօք ասոնք առասպելներն են մարդկանց սին ու անգործ .
Որ ինձ համար դարձաւ խաղաղ անքակալի մի հանգոյց :

Սակայն պահ մը աչքիս տուցեւ երբ կը բերեմ Քո պատկեր .
Արքայազո՛ւնդ , ո՛վ քաջ Տիգրան , խրոխտ , ուշիմ , անվեհեր ,
Բազրատունեանց հարստութեան , ո՛վ Հաւալիզ լուսաներ ,
Քո արքայավայել դէմքդ կը ցրուէ իմ սեւ չուփեր :

Երբ կը յիշեմ վայելչութիւնն հոճիադարդ հասակիդ ,
Երբ կը յիշեմ բարձրութիւնը խրոխտապանձ հայեացքիդ ,
Երբ կը յիշեմ քաղցրութիւնը սիրուդ , հանդէպ հայ աղբիդ ,
Ես կ'ըմբռնեմ թէ անցեալն է անցելոյն մէջ ճշմարիտ :

Դո՛ւ որ այնքան վեհանձնութեամբ անգոսնեցիր այս կեանքը ,
 Դո՛ւ որ ազգիդ ցաւերն առիր ու խոտեցիր գրգանքը ,
 Դո՛ւ որ մեղմէ շատ աւելի տարիւր կենաց զրկանքը ,
 Թո՛ղ Քու անունդ ապրի յաւէտ , ո՛վ հայութեան պարծանքը :

*
*
*

Երբոր ինկաւ Անի քաղաքն , իւր թշնամեաց առաթուր ,
 Երբոր հայն իր Վասակներու ձեռամբ եղաւ անձնատուր ,
 Երբոր հայոց մեծամեծներ փախան հոս հոն թաքթաքուր ,
 Բազրատունիք եկան հանդէլ Զմիւռնիոյ ծոցն ամուր :

Մարգկութեան հետ ծնան , մեռան հարիւրաւոր տարիներ ,
 Բազրատունեաց տանը վերջին կայծը սակայն չէր մարեր .
 Միշտ լուսաւոր , միշտ փառապանծ , ճաճանչագեղ կը շողէր
 Մինչեւ հասան քաջահամբաւ Սրսլան , Տիգրան եղբայրներ :

Գնաց Արսլանն արքայադուն , հաստատուիլ ի Նաբոլի .
 Այն բնութեան օթտած աշխարհն , բարիքներով լիուլի .
 Ուր տեղ նա եւս գրաւեց գիրք , գիրք մ'հայութեան արժանի ,
 Ու վեհանձն արարանի մ' պէս պահեց անունն յարգալի :

Եւ դո՛ւ , Տիգրա՛ն , անցար ծովերն , եկար , հասար Եգիպտոս ,
 Եգիպտոսը ճանչցաւ յարգըդ եւ Քեդ տուաւ մեծ տիտղոս .
 Կուրծքդ համակ զարդարեցին նշաններով լուսահոս .
 Սակայն անգութ մահու մանգաղն՝ կանուխ հնձեց Քեզ , ափսո՛ս :

Թո՛ղ իմ տողերս նշանի մ'պէս Քու յիշատակդ զարդարեն .
 Թո՛ղ իմ մաղթանքս վերը երկնից մէջ ճամբաներդ յարդարեն .
 Գնա՛ հանդէլ անհունին մէջ , ուր հոգիներ արդար են .
 Սեւահոգի մարդիկ չիկան հոն , որ հանգիստ խանդարեն :

Եւ Քու միակ ժառանգդ Արամ
 Թո՛ղ աճի զերդ վարդ անթառամ .
 Բուրէ սրաին մէջ Հայութեան ,
 Սուրբ յիշատակն Բազրատունեան :

Ա Մ Ա Ն Ո Ր Ի Ա Ռ Թ Ի Ի

Արեւն առտուն երբ ծագեցաւ ,
 Մտքէս բան մը անցուցի .
 Ըսի , երթամ նազելւոյս քով ,
 Մաղթել՝ իրեն Նոր-Տարի ,
 Նոր-յոյս , Նոր-լոյս , Նոր-բարի :

Եգիպտոսի օտար Աստուածն՝
 Մեր հայ լեզուին անձանթ .
 Բայց ես ընդ միշտ պիտի կրկնեմ
 Իմ մաղթանքներս , քեզ ծանօթ ,
 Որ դու ապրիս ի բարեօք :

Նա՛ որ դիմէ կարգալ սիրտըս ,
 Հոն Աստուած մը կը տեսնէ .
 Այն Աստուածն է իմ սուրբ սէրըս ,
 Որ իմ ձայնիս կը լսէ .
 Թո՛ղ նա քեզ զուարթ պահէ :

Զսպանակէդ լարուած եմ ես ,
 Կը ցաթկոտեմ աստ եւ անդ .
 Կուգեմ թռչիլ , գալ դտնել քեզ ,
 Մաղթել չնորհաւոր կաղանդ ,
 Նոր-օր , Նոր-կեանք , Նոր-տաղանդ :

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՍԷՐ

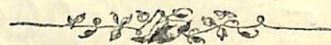
Այրեցէ՛ք զիս , վշտե՛ր , թո՛ղ մոխիր դառնամ ,
Քան թէ տպրիմ աշտպէս , հէք , անմխիթար .
Պատիւ , հարստութիւն թռան վաղաժամ ,
Եւ զո՞ւ թռար ի բաց , անուշիկ եղբայր :

Բայց ե՛ս էի բացի դուռը վանդակիդ ,
Եւ թռուցի ձեռքէս , զքե՛զ , աղաւնի՛դ ,
Արդ կոծեմ , զեղերիմ շուրջը վանդակիդ ,
Աւա՛ղ , թափուր է նա , անուշիկ եղբայր :

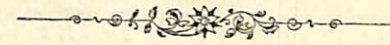
Գոռ ձայն մը կը դուռայ սրտիս երկինքէն ,
Հոգիս կ'անձրեւէ կենաց ամպերէն .
Կայծակներ կը թռչին մտացո բարձունքէն ,
Քու սէրդ է այս ամենն , անուշիկ եղբայր :

Աշխարհ բոլորովին դարձաւ ինձ օտար ,
Ո՛չ հայր ունիմ քովըս , ո՛չ մայր , քոյր , եղբայր .
Անապատաց մէջ եմ ցցուած մի զօս ծառ ,
Ե՛կ ինձ սաղարթ դառնալ , անուշիկ եղբայր :

Բենական աջդ հասի՛ր , հասի՛ր օգնութեան ,
Բա՛ւ թափառինք աստ անդ , թշուառ , ցիրուցան .
Ժողովէ՛ զմեզ ընդ հովանեաւդ անսասան ,
Որ հոն գանեմ մայր , քոյր , անուշիկ եղբայր :

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ

Ա՛խ , հայրենի՛ք , քանի՛ կարօտդ քաշեմ ,
Դու սրտիս մէջ կրա՛կ մըն ես մշտական .
Քանի՛ մէկ կրակովդ հէք կեանքըս մաշեմ ,
Գթա՛ , դու հուր լափող ջուր մ'ես պատուական :

Այդիններ , պարտէզներ քո շուրջը պատած
Համասպրահներով լեցուն , զարդարուած .
Մինչ ես խոպան վայրեր՝ անոք մնացած ,
Կ'երազեմ սոխակիդ երզը սիրական :

Ո՛ւր էր թէ մի սոխակ դարձած թռչէի ,
Հաղրէվարդիդ թըփիկներուն հանգչէի .
Անոր անուշ բոյրէն ես կեանք կ'առնէի ,
Ինչպէս Ադամն առաւ շնչէն Բենական :

Ա՛խ հայրենիք , հոգի՛ս , կե՛անքըս ու արե՛ւս ,
Զիս հեռուն նետեցիր կտարեցիր թեւերս .
Օտար , անդուժ մարդիկ շարուած չորս բոլորս ,
Կը ժպտին ցաւերուս , ժպտով դիւական :

Բա՛ւ է քու որդիքդ թողուս հէք , լքեալ ,
Օտար երկիր , օտարներէ անարգեալ .
Քու բազում սուրբերուդ չեմ ես ակնկալ ,
Կարմրուկ սուրբ Գէորգըդ զրկէ՛ օգնական :

Ժողովէ՛ զրախտային քու թեւերու տակ ,
Զաւակու՛նքդ թշուառ , վշտերու կուտակ .
Գէթ ունենան ի քեզ չիրիմ մ'յիշատակ ,
Մինչ ե՛րբ ըլլան աստ անդ , խեղճ թափառական :

ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ

Հայոց աշխարհ, քու արեւդ ալ լոյս չունի,
Քու մէջ ապրող հայն՝ ապրելու յոյս չունի.
Նա ամէն օր հազար տեսակ զոյժ ունի,
Քանզի ինքզինք պաշտպանելու ոյժ չունի:

Քու երկինքըդ միշտ ամպոտ է ու լալկան,
Սեւ սուգ հագած՝ տխուր է նա մշտական.
Քանզի հունձքերդ օտարներու ձեռք ինկան,
Նւ օտարներ կերան հացը հայկական:

Հայոց աշխարհ, է՛ր տուն դարձար օտարին,
Որ օտարներ վայելեցին քու բարին,
Քու ինչքերդ կողոպտեցին ու տարին,
Ու վաճառեց ալ օթեւան եղան չարին:

Քու դաշտերդ հայ արիւնով ներկուած,
Տարիներով չին մշակուած, հերկուած.
Ամայութիւն, սարսո՛ւռ ամէն կողմ տիրած,
Հայու բաժին մնացած է ողբ ու լաց:

Ո՛ւր էք արդեօք, ո՛վ դուք քաջեր դիւցազնեան
Հայկ, Արտաշէս, Վարդանդ Մամիկոնեան,
Եկէ՛ք տեսնել ձեր վայրերը սիրական,
Վայրենիներ դրաւեցին յաւիտեան:

ՕՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

Մենք չառ լացինք տարիներով, դարերով,
Շատ դիտեցինք մեր վէրքն աչօք անխռով.
Ա՛լ չի փնտռենք մեր փրկութիւնն այլոց քով,
Մեր դարմանը պէտք է մենք տանք մեր ձեռքով:

Ի՞նչ կ'սպասես դու օտարէն, ո՛վ անմիտ,
Օտարը միշտ օտար մըն է քու անձիդ.
Նա բարեկամ է ոչ թէ քեզ՝ այլ գանձիդ,
Նա կը հրճուի՝ չէ թէ ժպտիդ՝ այլ լացիդ:

Ա՛լ չի ողբանք, ոտքի ելէ՛ք, ո՛վ քաջեր.
Ա՛լ չի վախնանք, մահու երեսն եմ թքեր.
Ի՞նչ է մահը, որ կ'ընէ մեզ ստրուկներ,
Պէտք է մենք մեզ պաշտպան կանգնինք անվեհեր:

Թշնամիներդ, ո՛ր Հայորդի մատաղիկ,
Գրոհ տուին որպէս վագրեր կատաղիք.
Դուք չէ՛ք տեսներ հայու արեան ճապաղիք,
Օ՛ն եղբայրներ, մի՛ այլեւս յապաղիք:

Ըմբոստանա՛նք, կռուի՛նք հետը մեր բաղդին,
Մինչ ե՛րբ մխուին սեւ գնդակներ մեր կուրծքին.
Շանթեր ենք մենք, օ՛ն եղբայրներ խմբադին,
Նախձիր մը տանք մեր թշնամի անդուծին:

Լա՛ւ է մեռնիլ քան թէ ապրիլ միշտ դերի,
Հայրենիքէ՛, Հայաստանէ՛ զուրկ, հեռի՛.
Մեզ չի վայլեր մնալ մեղկ, պարտաթերի,
Մեր պարտքն է տալ ապագայ մեր սերունդի:

ՏԱՐԱԳԻՐ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻՆ

Եռներու զաւա՛կ , յեղափոխակա՛ն ,
Նեղոսի եղերքն ի՞նչ կը փնտռես .
Խոշոր սրտով բայց ձեռքովդ մանկական ,
Տափակ քաղաքին լե՞ռ չինեի կուզես :

Երա՞սիս կարծեցիր պղտոր Նեղոսը ,
Որուն մէջը դու լողալ կը փորձես .
Թէ ոչ Խտիմն ու Լորտ Հիւսպատոսը ,
Քու Կոմիտէիդ անդա՞մ կը կարծես :

Դ՛աշնպէս մի վստահ , ժեսքով մը սիրուն ,
Աջիդ ու ձախիդ քարոզ կը կարդաս ,
Որ քեզ լսողներ կ'զմայլին հեռուն .
Բայց դու քեզ միայն արձագանդ կուտաս :

Որչափ ալ ըլլաս պոռացող , կանչող ,
Քանի որ դու չես հարուստ կամ գիտուն ,
Եզրպտոսի մէջ չըլլար քեզ լսող ,
Թէ հաղար լինիս անկեղծ ու գործօն :

Նայէ՛ որ գիրքով դու յառաջանաս ,
Աստղագէտներու հին քաղաքին մէջ .
Անկէ վերջ ձայնըդ կը հասնի Կովկաս ,
Հայ պատմութեան մէջ կուենանա մի էջ :

ՆՈՒԷՐ

ԱՌ Ն . ՎՍԵՄՈՒԹԻՒՆ

ԵԱԳՈՒՊ ԱՐԹԻՆ ՓԱՇԱ

Ինչպէս անվախ ու վարդաժառան արշալոյս ,
Դուրս կը ժայթքէ մէջէն անհուն մթութեան .
Այնպէս ալ դու գիտութեամբ մշտալոյս ,
Բարձրացար հորիզոնը մարդկութեան :

Փարաւոնաց հին երկիրը , Եգիպտոս ,
Որ շատ անգամ աշխարհի մէջ առաջին
Հանդիսացաւ , Իւր գիտութեամբն յորդահոս ,
Սակայն այսօր կը խոնարհի Գո առջին :

Ձի խնայելով եւ Դո'ւ , քերան ճակատիդ ,
Բարձրացունել ուխտեցիր զայն առ յաւէտ .
Եւ բեղմնաւոր ցօղերովն հանճարիդ ,
Փրկեցիր իւր թմրութենէն զառնաղէտ :

Եգիպտական Գրադարանը մեծաշուք ,
Քուկին անխոնջ ջանքերով է պարտական ,
Առանց Քեզի՝ նա պիտ'մնար միշտ անշուք ,
Չունենալով այս անունը պատմական :

Եգիպտոսի Ուսումնական վարչութեան
Միակ զեկը եղար երկար ժամանակ .
Ու կենեղութեամբ տաղանդովդ անսահման ,
Կեանք ձօնեցիր իւր զաւակաց շարունակ :

Ո՛վ մեծ փաշա . Դո'ւ գիտութեան արշալոյս ,
Ե՛կ փարատել մութ գիշերը հայութեան .
Եւ սլաքեայ ցօղքերովդ մթախոյզ ,
Հալածէ՛ մեր տգիտութիւնն ազգասպան :

ՃԶՄԱՐԻՏ ԿԻՆԸ

Ճշմարիտ կինը՝ հրաշալիքն է՝ բնութեան ներհուն ,
բնութիւնը զայն օժտած է ամեն ձեռքերով սիրուն .
Նա ունի իւր մէջ կամք մը հաստատուն , անվկանթելի ,
եւ սկզբունքներ՝ հանճարով հիւստեամ , վսեմ , անյեղլի .
Ո՛վ ճշմարիտ կին , որչափ խրոխտ ես՝ այնչափ հեզ , անոյշ ,
Խիզախ հայեացքէդ սէր կը բուրէ միշտ , սէր մը ըզձանոյշ :

Ճշմարիտ կինը՝ թէպէտ եւ ըլլայ հաշմոտ ու աղեղ ,
Իւր վեհ հոգիով կը փայլի որպէս արեգակ լուսեղ .
Քանի՛ զեղեցիկ , պճնազարդ նաեւ կեղծաւոր կիներ ,
Անոր պարզութեան առջեւ փշրուած դետին են ինկեր .
Ո՛վ ճշմարիտ կին , դո՛ւ սարսափ կ'աղգես կեղծաւորութեան ,
Քանզի դու սէր ես , սիրով կը պատժես կեղծաւոր Յուզան :

Ճշմարիտ կինը՝ որչափ ալ ըլլայ հարուստ , մեծափառ ,
Անոր սիրաբ միշտ կը մնայ ազնիւ , քաղցր ու խոնարհ .
Հպարտութիւնը իւր կուրծքի ներքեւ չի կրնար ապրիլ ,
Մոլութիւնները թո՛ղ միշտ հոն վազեն , թէ կուզեն մեռնիլ .
Ո՛վ ճշմարիտ կին , դո՛ւ զինուորի մ'պէս քաջ ես ու կռուող ,
Քեզի մօտեցող ամեն մոլութիւն չուտ կը դնես հող :

Ճշմարիտ կինը՝ որչափ ալ ըլլայ՝ աղքատ ու թշուառ ,
Անոր խրճիթը դրախտի նման կը փայլի պայծառ .
Հոն կայ մաքուր կեանք . մաքուր սիրտ եւ սէր , անձնութիւն ,
Անձնութեան առջեւ մահըն իսկ չունի դառնութիւն .
Ո՛վ ճշմարիտ կին , դու քաղցրացուցիր կեանքը դառնահամ ,
Եւ քու տանդ համար եղար օրհնութիւն , զերդ Հայր Աբրահամ :

Ճշմարիտ կինը՝ իւր խարխուլ յարկին սիւնն է հաստատուն ,
Իւր իմաստութեամբ երկար տարիներ կը պահէ կանգուն .
Թէ իւր ամուսինն ըլլայ բաղդազուրկ , թշուառ մ'անյաջող ,
Նէ հոգալ գիտէ քիչով մեծ ծախսեր ու երեւնալ ճոխ .
Ո՛վ ճշմարիտ կին , դու դաս տո՛ւր ամեն կանանց անխնայ ,
Որ աղքատութիւնն մեր այս աշխարհէն երկինք համբառնայ :

Ճշմարիտ կինը՝ անկարգ ամուսինն կարգի կը բերէ ,
Փրկելով անոր վարկաբեկ անունն յարգի կը բերէ .
Ինչպէս որսորդներ ցանցերով կ'որսան առիւծ ամհին ,
Նոյնպէս նէ գիտէ իւր ցանցը ձգել իւր վէս ամուսին .
Ո՛վ ճշմարիտ կին , դո՛ւ մարդկանց հիւանդ հոգւոյն բժիշկն ես ,
Անթիւ վէրքերով վիրաւոր մարդիկ դու կը բժշկես :

Ճշմարիտ կինը՝ երբոր կը խօսի կ'աւայլի հոգիդ ,
Իւր խօսած նիւթէն լոյսեր կը ծագին մէջը քու մտքիդ .
Սիրուն բառերով , մեղրի մը նման քաղցր եւ անոյշ ,
Յուսահատներու դառնահամ կեանքին կուտայ սէր եւ յոյս .
Ո՛վ ճշմարիտ կին , դու մա՞յրն ես լուսոյ . թէ լուսէ՞ն ծնար ,
Աղղեր առանց քեզ մէկ օր իսկ պայծառ մնալ չես կրնար :

Ճշմարիտ կինը՝ ամբողջ աղգութեան հիմնադիրն է քաջ ,
Աղգ մ'առանց անոր չի կրնար երթալ մէկ քայլ իսկ յառաջ .
Նա՛ է որ կուտայ աղգին վիճաքար , զուակներ ընտիր ,
Որոնցմով միայն աղգ մ'հզօր կրնայ կոչուիլ անխտիր .
Ո՛վ ճշմարիտ կին , մի՛ պակսիր մէջէն հայութեան թշուառ ,
Որ ոտքի ելնենք մեր ինկած վըհէն , փրկուինք խաղառ :

Ճշմարիտ կինը՝ ամբողջ մարդկութեան հայելին է ջինջ ,
Անոնց ցոյց կուտայ թ'ինչ ըլլալ պէտք էր ու եղած են՝ ի՛նչ .
Նէ կը կշտամբէ ամէն կեղծութիւն , կծու խօսքերով ,
Բայց իւր խօսքերէն կը կաթէ ընդ միշտ սէր , կեանք ու գորով .
Ո՛վ ճշմարիտ կին , դո՛ւ ես Յիսուսի միակ աշակերտ ,
Եւ Աստուածառաք պատուիրաններու հսկայ յուշակերտ :

Ճշմարիտ կինը՝ իմ հոգւոյս խորէն հառաչ մը խլեց ,
Երբ թափանցեցայ իւր խեղճին , վսեմ , ձեռներէց .
Այն օրէն կարծես սրտիս ծալքերուն մէջ ինկան կայծեր ,
Կայծեր յարգանաց՝ որ գիշեր ցորեկ հոգիս կը խանձէր .
Ո՛վ ճշմարիտ կին , թէ ես քու սիրուդ ըլլամ ողջակէզ ,
Շատ քիչ է զոհըս , անկէ աւելին կուզեմ ձօնել քեզ :

ԿԱՐՑԱԿԷՁ ՍԻՐՏԵՐ

Պիւրակէ մ'էր զուարթ , պայծառ ,
Վերջալոյսին ընկերացած ,
Արշալոյսի մը պէս կայտառ՝
Կը սլանայի թեւատարած :

Ո՛հ , գինովցած այն լուրերէն ,
Թէ՛ զեղանիս նստած մինակ ,
Կայծ կը հոսէր սեւ աչքերէն ,
Երասխի եզրն ժայռի մը տակ :

Արդ սուրալով ջինջ եթերի
Մեղմիկ սիւքերով չըջապատ ,
Չորս բոլորըս կը փնտռէի ,
Ճակատ մ' ամբիժ ու սիրատապ :

Եւ վերջապէս եկաւ վայրկեան՝
Մօտենալու իմ ըղձանքիս .
Իզձ մը սիրուն եւ հոգեկան ,
Որ բարախէր տակն իմ լանջքիս :

Դողդոջ քայլով մեղմագնաց ,
Հասայ եզրը Երասխ գետի .
Ըսի . ո՛վ գետ լայնատարած ,
Ո՞ւր է իմ փարփառ նազելի :

Աւա՛ղ , ոչ ոք լսեց ձայնիս ,
Ոչ ոք տուաւ ինձ պատասխան .
Յանկարծ թռան իզձէր սրտիս ,
Ամայութեան մէջ հանգչեցան :

Ու հոն հոգւոյս ալիքներուն
Մէջ կարգացի իւր նկարը .
Ուրկէ ստուեր ձեռք մը , սիրուն ,
Խփեց սրտիս սուր տապարը :

Ծուներ զրի գետեզրը .
Յոգնած , թմրած ու վնասած .
Սկսայ հոսել իմ արտօսը ,
Կարմիր արիւնով ներկուած :

Լալով ըսի , ո՛վ վճիռ ջուր ,
Արցունքներըս խառնեմ ի քեզ .
Գնա՛ դտիր վարդս յորդաբոյր ,
Ըսէ՛ , հէք մը քեզ կուլայ , քե՛զ :

Ո՞ւր ես արդեօք , անուշ հոգեա՛կ ,
Քեզի համար եկայ ես հոս .
Կուլամ , կ'ողբամ արդ միայնակ ,
Ընկերս է սոսկ՝ գետն յորդահոս :

Սիրտըս անհուն ծով մը դարձած ,
Կարծես Երասխն հոն կը թափի .
Հողիս ալ յիս ալեկոծած՝
Լալազին քեզ կը պաղատի :

Հասի՛ր , հասի՛ր ինձ օգնութեան ,
Ո՛վ զեկալար նաւուն սիրոյ .
Իմ կոհակներս զհնչեցան ,
Հոգիս աւար տունին հրոյ :

Երա՛սխ , միթէ գու ալ ունի՞ս ,
Կրակ հոսող կռու ալիներ ,
Ո՛չ , դու զանոնք մարողներ ես ,
Զի՛ չես սիրուիր ու չես սիրեր :

Այդ քու ո՞ր խոր խորշերուդ մէջ
Պահեցիր իմ սուրբ կրակը .
Նէ մարուող չէ այլ՝ միշտ անչէջ ,
Իզուր մի՛ փորձեր քու ջանքը :

Խնդրեմ, ո՛վ դու, դե՛տ կենսատու,
Քու գալարիդ մատաղ՝ հոգիս .
Ըսէ՛, ո՞ւր է իմ լուսատու,
Վառ կանթեղը խաւար կեանքիս :

Ահա՛ կ'երթամ ես յուսանաւ,
Մնաս բարեւ, Երա՛սխդ ահեղ .
Քեզ եկայ սրտով անվհաւ,
Ձեզար իմ խոր վէրքերուս դեղ :

ՓՈԽԱԴԱՐՁ

Սիրոյ հոտեր հոս կը բուրեն .
Ո՞ւր է իմ սիրականը .
Ձայն առնա՛ւ Երասխ կուրծքիդ խորէն,
Ո՞ւր է իմ սիրականը :

Քու եղերքըդ նշմարեցի
Հեաքը իւր գինով քայլերի .
Ըսէ՛ ինձ, քեզ ըլլամ գերի,
Ո՞ւր է իմ սիրականը :

Արդեօք քու ո՞ր ձորերուդ մէջ
Կը փայլին իւր աչերն անչէջ .
Բա՛ւ է ողբամ լուռ հովտիդ մէջ,
Ո՞ւր է իմ սիրականը :

Ո՛վ դու գալար մարգագետին,
Իսէ՛ հէքիս պաղատանքին .
Ի սէր ծաղկացդ եղեմածին,
Ո՞ւր է իմ սիրականը :

Ժամերով ման եկայ ի քեզ,
Ողբեր ըսի քեզ աղեկէզ .
Է՞ր չի լսեա խլութեան դէզ,
Ո՞ւր է իմ սիրականը :

Երկինք անէծք ըլլայ գլխուս,
Երկիր կրակ տակն ոտներուս,
Հոգւոյս հատորն թողի անյոյս .
Ո՞ւր է իմ սիրականը :

Անոր արտասուաց կաթիլներ,
Գետն յորդելով բերին լուրեր .
Ըսէ՛ք ինձի, ո՛վ փրկուրներ,
Ո՞ւր է իմ սիրականը :

Արդեօք քս խուլ ալիքները
Կո՛ւլ տուին իմ հոգւոյս տէրը .
Կամ դեռ կ'ողբայ նստած աեղ մը .
Ուր է իմ սիրականը :

Թո՛ղ որ փեռեմ մազերքս թուխ,
Խառնեմ ալեացըդ յորդաբուխ .
Գնա՛, զաի՛ր հոգիս կանուխ,
Ո՞ւր է իմ սիրականը :

Ո՛վ թռչունք երկնից համօրէն,
Թռէ՛ք դէպ յիս արագօրէն .
Թո՛ղ ես ժպտիմ ձեր լուրերէն,
Ո՞ւր է իմ սիրականը :

Սարեր, ձորեր, փայտեր, քարեր,
Ո՛հ, դուք տուէ՛ք հէքիս լուրեր .
Կ'անցնին ժամերս ինչպէս դարեր,
Ո՞ւր է իմ սիրականը :

Թէ ոչ զիս ձեր վհերուն մէջ
Ծածկելով՝ տուէ՛ք կեանքիս վերջ .
Որ ալ չը պաղատիմ առ ձեզ,
« Ո՞ւր է իմ սիրականը »

ԼՍԷ՛ ՄԷԿ ԻՆԾԻ

Ա՛խ, օրիորդ հերիք սիրովդ զիս վառես,
Ի սէր քու Արարչիդ, զթա՛ մէկ ինծի.
Ահա ոտքդ եմ ինկեր, միթէ դու քա՞ր ես,
Կարկառէ՛ ձեռքերդ, վերցո՛ւր մէկ ինծի:

Քանի՛ մէկ չարչարես ինծի, ո՛վ սիրուն,
Խելադարդ եմ դարձեր, խղճա՛ մէկ ինծի.
Գիշեր ցորեկ կ'այրիմ վառիմ քու սիրուն.
Ե՛կ, մարող զով ջուրըդ հոսէ՛ մէկ ինծի:

Աշխարհիս մէջ ոչ լուսին, ոչ արեգակ,
Ձեն կարող առ խաւար սրտիս ճառագայթ.
Սեւերես բաղդըս զիս ձգեց որոգայթ.
Կապը քեզի յանձնեց, թոյլ առւր մէկ ինծի:

Այդ ի՞նչ սիրա է, որ դէթ բոպէ մ'չի գթար,
Ու զիս մահու ճանկէն փրկել չի փութար.
Եթէ օր մ'ալ տեսնես չիրմով պատսպար,
Գիտե՛մ պիտի դըժաս, լսէ՛ մէկ ինծի:

Ես կը մեռնիմ եթէ չի գթաս ինծի.
Մեծ ցաւ կ'ըլլայ սրտիդ որպէս խոր խոցի.
Ալ կարօտ չեմ ես ոչ ջուրի, ոչ հացի.
Դու ես յոյսս ու կեանքս, փրկէ՛ մէկ ինծի:

Ասկէ վերջը զժամքն ալ պիտի չի կրնայ,
Ձառել քենէ սիրալըս մինչեւ հող դառնայ.
Ի զուր տեղը զիս կը տանջես տնխնայ.
Միթէ ինձ ալ մեղք չէ՞, ըսէ՛ մէկ ինծի:

Ձիս քու վառ ճրագիդ թիթեռն համարէ՛.
Սկսել եմ վառուիլ, հասի՛ր հա՛, մարէ՛.
Եզնկիս բոլոր վիշաք քեզի համար է,
Երկնային զեղովդ բուժէ՛ մէկ ինծի:

ԱՌ ԳԵՂԱՆԻՆ

Պեղեցկութեանդ չափ չէկայ,
Բայց բնութիւնդ խոհեմ չէ.
Երկինք ըլլայ խօսքիս վկայ,
Ըմբոստութիւն քեզ ըմբոն չէ:

Դէմքդ նըման է հրեշտակի,
Թո՛ղ քու սիրտդ ալ ըլլայ այնպէս.
Խոնարհ սիրտերն են արժանի,
Սիրոյ, յարգանքի մշտապէս:

Նրբազնին մի նկարիչ
Ձէ կարող առ Վրճնի՛ դէմքդ.
Քանզի մտքին տալով թոխ՝
Կը խօլացնէ զայն քու տեսքդ:

Յովսէփ քեզ չափ զեղեցիկ չէր,
Եթէ նա ալ ծնէր աղջիկ.
Դու զբախտէն վար ես իջեր,
Կը գաւառիմ քեզ, սուրբ աղջիկ:

Դու զեղեցկաց զեղեցիկն ես.
Մեղք որ յարզդդ չես ճանաչեր.
Քանի միջոցդ է թէ վայլես,
Յետոյ խղճի խայթ չես կրեր:

Վաղուայ անունը միշտ բարձր է,
Քանզի վաղուան մարդ չի հասնիր.
Մինչդեռ այսօրդ խիստ քաղցր է,
Անոր յարզը դու լաւ ճանչցիր:

Մի' նեղանար ըսածներէս ,
Բարկութիւնըդ սանկ մէկ կողմ գի'ր ,
Տե'ս ի'նչ կը կարդաս աչքերէս ,
Անոր աղէկ մը ունկըն գի'ր :

Կարծեմ թէ հոն սէր կարդացիր ,
Սէր մը սիրոյ եւ համբոյրի .
Կուղեա պոռա'յ , բիւր նեղացի'ր ,
Յելուկակն եմ քու համբոյրի :

Հոգեա'կ , թէ պիտ' նեղանայիր ,
Գեղեցիկ թո'ղ չը լինէիր .
Թէ ինձ համբոյր պիտ' չ'տայիր ,
Կարմիր թշեր չունենայիր :

ԻՂՁԵՐ

Իցի'ւ թէ ճրագ մ'ըլլայի ,
ԿՈՅՍ մը փչէր մարէր զիս :
Իցի'ւ թէ կրակ մ'ըլլայի ,
Իւր գեհնը կլլէր զիս :

Իցի'ւ թէ խունկ մը ըլլայի ,
Իւր բուրվառով հալէր զիս .
Իցի'ւ թէ ձուկ մը ըլլայի ,
Իւր ծովակը կլլէր զիս :

Իցի'ւ թէ գիրք մը ըլլայի ,
Ծունկին վրայ կարդար զիս .
Իցի'ւ թէ միրգ մը ըլլայի ,
Կոյս շրթներով կլլէր զիս :

Իցի'ւ թէ մարդ մը ըլլայի ,
Գիրք թեւերով գրկէր զիս .
Իցի'ւ թէ վարդ մը ըլլայի ,
Հոտառելով կլլէր զիս :

Իցի'ւ թէ դարդ մը ըլլայի ,
Իւր սէգ զլխին վարսէր զիս .
Իցի'ւ թէ դարդ մը ըլլայի ,
Ողիկ ողիկ կլլէր զիս :

Իցի'ւ թէ տեղ մը ըլլայի ,
Գար միս մինակ գանէր զիս .
Իցի'ւ թէ դեղ մը ըլլայի ,
Հիւանդ օրին կլլէր զիս :

* *

Ըսէ' , հոգեա'կ , ո՞րն ըլլամ ,
Որ հաճելի թուիմ քեզ .
Թէ ոչ մի հրէշ դարձած ,
Պիտի գամ ես կլլել քեզ :

Ըսէ' , հոգեա'կ , թէ վարդ ես ,
Սոխակ մ'ըլլամ քեզ թառիմ .
Թէ բոցալից գեհն մ'եմ ,
Բա'ց զուռդ հոն իյնամ վառիմ :

Ըսէ' , հոգեա'կ , բա'ւ լոնս ,
Գիտե'մ դու չես անդգայ .
Անէժքըս կը վառէ քեզ ,
Թէ արձան մ'ըլլաս հսկայ :

ՍԻՐՈՒՆ ՆԱԶԵԼԻՍ

Ինչ մեծ ուրախութիւն կը տիրէ սրտիս ,
 երբ կը տեսնեմ զքեզ , սիրուն նազելիս .
 Իսկ կ'արիւնի սիրաբան ու կ'ողբայ հողիս ,
 երբ չի տեսնեմ զքեզ , սիրուն նազելիս :

Երկինք , երկիր , արեւ , աստղեր ու լուսին ,
 կ'ուրախանան երբ մեզ տեսնեն միասին .
 Իսկ բալ հագուած կը զանգաւորն անհատին ,
 երբ չի տեսնեմ զքեզ , սիրուն նազելիս :

Դիչեր ըլլայ թէ լոյս , երբ զքեզ տեսնեմ ,
 Յայնժամ արշալոյսը ծագած կը կարծեմ .
 Թէ ոչ բոլոր ժամերս կ'անցունեմ նսեմ ,
 երբ չի տեսնեմ զքեզ , սիրուն նազելիս :

Քուն ըլլամ թէ արթուն , երբ միտքըս կուղատ ,
 Յաւերուս անկալու զօրութիւն կուտատ ,
 Իսկ զժոխոց կայծեր կը թափին վրաս ,
 երբ չի տեսնեմ զքեզ , սիրուն նազելիս :

Մէկ բոպէ կայ միայն ինձ տուող ժպիտ ,
 Այն է՝ երբ արժանի ըլլամ քու անսքիզ ,
 Թէ ոչ ողբկործան կ'իյնամ անքթիթ ,
 երբ չի տեսնեմ զքեզ , սիրուն նազելիս :

Քանի սէզ նայուածքդ կը թռչի դէպ իս ,
 Ինձ համար մահ չիկայ մէջը աշխարհիս .
 Իսկ այն ատեն միայն մահը կ'ընկճէ զիս ,
 երբ չի տեսնեմ զքեզ իսպառ , նազելիս :

ՀԱՏՆՈՒՄ

Ա՛լ բաւական զիս վառեցիր ,
 Ա՛լ ոյժ չունիմ անկալու .
 Ես կը մեռնիմ թէ լոռեցիր ,
 Ու չեկար զիս փրկելու :

Հառաչանքով կ'անցնին օրերս ,
 Գթա՛ ինձ՝ թէ սիրես զիս .
 Սգաւոր են բոլոր ժամերս ,
 Առանց քեզի , նազելիս :

Յուսոյ երկինքս ամպ է պատեր ,
 Պայծառ բոպէ մ'իսկ չունիմ .
 Քենէ զատուած օրէս ի վեր՝
 Մէկ վայրկեան իսկ քուն չունիմ :

Կը տառապիմ գինովի մ'պէս ,
 Ինչ ըլլայէս լուր չունիմ .
 Կուզեմ կրակդ հանել կուրծքէս ,
 Բայց կուրծք ծակող սուր չունիմ :

Ա՛ն քու փափուկ մաշկերուդ մէջ՝
 Սուր զաշոյն մը երկսայրի .
 Եւ եկո՛ւր տալ իմ կեանքիս վերջ ,
 Միեւրով խորն իմ սրտի :

Իսկ երբ մեռնիմ ես բայց աչօք՝
Քու սէրէդ չի կշտացած ,
Փակէ՛ զանոնք քոյին ձեռօք ,
Դեռ սեւ հողին չի յանձնած :

Նշան սիրոյ գէթ մի համբոյր
Ա՛ռ իմ սառած աշտերէս .
Թրջէ՛ աչօքդ արտասուածութիւն ,
Մահահամբոյր իմ երես :

Ցաւ , տրամութիւն որչափ ունիս
Ինձ հետ տանիմ զերեզման ,
Եւ դու որ միշտ ուրախ լինիս՝
Իմ ոսկորներ կը խնդան :

Յիշէ՛ թէ քու սիրուդ համար
Սիրտ մը իջաւ զերեզման ,
Ու սէրդ եղաւ տապանաքար ,
Քեզ պաշտողին , հողիջա՛ն :

Ա՛լ այնուհետ մի՛ ողբար զիս ,
Ես հանդիստ հմ հողի տակ .
Միայն թէ սրտիդ մէջ , հողի՛ս ,
Վառ պահէ՛ իմ յիշատակ :

ԻՄ ՔՆԱՐԸ

Ինչո՞ւ տխուր կ'երգես այդպէս ,
Միակ ընկերս , ո՛վ իմ քնար .
Միթէ՞ դո՞ւ ալ վիրաւոր ես ,
Իմ սրտիս պէս , ո՛վ իմ քնար :

Քու ամեն մէկ թելիդ զարկը՝
Կը թնդացնէ հողւոյս յարկը ,
Սիրտս ալ անոր արձագանգը
Կուտայ կուրծքէս , ո՛վ իմ քնար :

Աշխարհիս մէջ չունիմ այլ ինչ ,
Տխուր սրտիս մխիթարիչ ,
Բարեկամս ալ դարձաւ կարիճ .
Մտերիմս ես , ո՛վ իմ քնար :

Երբոր քեզի ձեռքըս առնեմ ,
Արցունքս արեան հետ կը խառնեմ .
Բոլոր ցաւերս քեզ կը յայտնեմ .
Սրտակիցս ես , ո՛վ իմ քնար :

Թէ ունենամ ուրախութիւն ,
Թէ ունենամ վիշտ , թախծութիւն .
Ամեն ժամու ներկայ ես դուն ,
Սիրահարս ես , ո՛վ իմ քնար :

Առանց լեզուի խօսող մ'ես դու ,
 Սիրտեր սիրով հիւսող մ'ես դու .
 Մերթ հոն կրակ հոսող մ'ես դու ,
 Մերթ մարող մ'ես , ո'վ իմ քնար :

Երբ քեզ առնեմ ծունկիս վրայ ,
 Ու ծեծեմ թեւերդ անխնայ .
 Եփ ելլելով սիրտըս կ'եռայ ,
 Իմ կրակս ես , ո'վ իմ քնար :

Երբոր արիւնս կ'առնէ բորբոք ,
 Սրտիս խորեր կ'իյնայ մորմոք ,
 Քեզ կը թափեմ անթիւ բողոք .
 Դատաւորս ես , ո'վ իմ քնար :

Երդէ' , ո'վ իմ քաղցրիկ խօսնակ ,
 Զայնիս միայն դու ներդաշնակ ,
 Ոչ վի՛ն կ'ուզեմ եւ ոչ դաշնակ ,
 Դու իմ կեանքս ես , ո'վ իմ քնար :

Օ'ն , հնչեցուր ձայնդ անուշիկ ,
 Քեզմով հրճուի թո'ղ հէք եզնիկ .
 Քու ծոցդ է իմ բոլոր զաղախիք ,
 Ե'կ զուրս թափել , ո'վ իմ քնար :

ՀԱՌԻՐ
ԱՌ Ն . ՎՍԵՄՈՒԹԻՒՆ
ԱԲՐԱՀԱՄ ՓԱՇԱ ԲԱՐԹՈՂ

Մարդկութեան սեղմ կուրծքին ներքեւ ես տեսայ
Ծառ մը սիրուն , սաղարթաղեղ եւ հսկայ ,
Բնութիւնը զայն օժտած էր վարդերով ,
Մէն մի վարդէն կը բուրէր սէր ու գորով :

Խիղճն էր մարդոյ , որ պաղատու ծառի մ'պէս
Զարդարելով ոստիկները երկնուղէշ ,
Կուգար դառնալ օրհնութիւնը մեր կեանքին ,
Եւ ճամբրիա փառք ու պարծանք մեր ճակարին :

Ծառն իր ստղէն կը ճանչցուի արդարեւ ,
Ու երբ մարդկանց սիրտը քնքուշ , արդար եւ
Բարի է , նա բեղմնաւորեալ բարունակ
Մ'է , աղցութեան պարտէզին մէջ շարունակ :

Ո՛վ տեսած է գիշերոյ մէջ Արեգակ ,
Ո՛վ տեսած է բարութիւն՝ չար կուրծքի տակ ,
Զարերը միշտ ժլատ կ'ըլլան ու ագահ ,
Տալ չեն գիտեր , առնել կ'ուզեն մինչեւ մահ :

Ո՛վ բարեսիրտ , առատաձեռն դո՛ւ փաշա ,
Քու սիրտդ է որ գիշեր չունի՝ կը ցոլայ ,
Բարերարի ցոլքերով ջինջ եւ յստակ ,
Գթոտ խղճիդ արփափայլ երկնից տակ :

Թո՛ղ քու անունդ փայլի վսեմ տառերով ,
Եւ յիշատակդ ապրի երկար դարերով :

ԳԵՂՈՒՅԸ

Դպրոցն է աղգին լուսառու արեգն ,
Աղգ մ'առանց անոր չունենար առա .
Դպրոցով աղգ մը կ'ողջունէ ցերեկն ,
Յրուելով գիշերն իւր մտքին տղօտ :

Դպրոցն է կուտայ սնունդը հոգւոյն ,
Հոգի մը առանց անոր չունի կ'անք .
Ինչպէս կտրելով հացը մեր մարմնոյն ,
Շուտով կը դառնանք մենք մէկմէկ կմախք :

Դպրոցն է հիմը՝ տանը աղղութեան ,
Աղգ մ'առանց անոր Դնչուի մը պէս .
Զէ կարող կանգնել իւր պատասպարան ,
Ու աստանդական կ'ըլլայ մշտապէս :

Դպրոցն է մարդը , մարդս դպրոցով
Կրնայ մարդ կոչուիլ աշխարհի վրայ .
Աղղեր՝ որ չունին դպրոց , ուսանող ,
Վայրենիներ են , Բիւրտերը վկայ :

ԱՌ ԱԶՆՈՒԱՇՈՒՔ

ԱՌԱՔԵԼ ՊԵՅ ՆՈՒՊԱՐ

Բարձրութեան մէջ ծընող , ո'վ դու բարձրողի ,
Դիտէ՛ քու այդ բարձրութենէն հեղ աչքով .
Տե՛ս քու շուրջը , որչափ սիրտեր կաթողին՝
Քեզ կը սլանան յուսանմիկ թռիչքով :

Բա՛ց քու աղգիդ առջև դռներն հանճարիդ ,
Ո՛ր շառաիղ բարձր տոհմին Նուպարեան .
Դու յոյսերու արշալոյս մ'ես ճշմարիտ ,
Եւ դեռածիլ սիրուն վարդը Հայութեան :

Շողէ՛ , բուրէ՛ , լուսով , բուրով մ'կենսաբեր ,
Ու պսակէ՛ սիրան Հայութեան յոյսերով .
Որ նա տոկայ իւր ցաւերուն անըմբեր ,
Վայելիւով Ձեր քաղցրութիւն ու գորով :

Կեանքը ինքնին աւերակ է , թափուր է ,
Թ'անոր մէջէն պակասի կամքն ու կորով .
Նոյնպէս աղգ մը մեռելութիւն կը բուրէ ,
Թէ չ'վայելէ իւր որդւոց սէրն ու գորով :

Եւ դու ք որ միշտ , ո'վ Նուպարեան Դերդաստան
Սիրոյ , գութի շտեմարան մը դարձաք .
Թո՛ղ Ձեր անունն անմահանայ յաւիտեան ,
Հայ պատմութեան էջերովը ընդարձակ :

ՍՈՒԱԿԻՆ

Եկաւ գարուն , բացուին վարդերն ,
Երգէ՛ր զուարթ , սոխա՛կ սիրուն .
Գրկէ՛ր — զգուէ՛ր կեանքիդ զարդերն ,
Վարդ , շահաքրամ , մեխակ սիրուն :

Զանազան ծաղկունք զաւարուն ,
Իրենց թերթերով գոյնզգոյն ,
Գերեն — գիւրեն սիրադ օրն ի բուն ,
Ու չեն տար քեզ պսակ սիրուն :

Նազելով դու կ'երգես վարդին .
Նա չի լսեր քու սիրերդին .
Հեծես — հիւժիս , իյնաս գետին ,
Զի զթար քե՛զ , թռչնա՛կ սիրուն :

Ինչո՞ւ դու կապուած ես նրան ,
Նա չէ քեզ ապաստանարան .
Խինդ ու խանդդ կ'ուզէ միայն ,
Տե՛ս թշնամիդ միակ , սիրուն :

Կեանքդ վարդին թէ նուիրես ,
Դարձեալ նա փուշը խրէ քեզ .
Յօշ — յօշ կըլլաս հարուածէն վէս ,
Զարթի՛ր քնդ վաղ , սոխա՛կ սիրուն :

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԻՆ

Պարտիզպան պարտէզիդ խնամք տա՛ր խնամք .
Ափսո՛ս է , խղճա՛ր քո հէք ծառիկներու .
Քանի՞ մէկ դու դանդաղ մնաս , քանի՛ ամբ .
Ափսո՛ս է , խղճա՛ր քո հէք ծառիկներու :

Թէ անոնցմէ պառւղ վայելել կ'ուզես ,
Պէտք է անոնք զաւկիդ նման խնամես .
Կը չսրնան թէ քանի՛ ամ եւս յամես .
Ափսո՛ս է , խղճա՛ր քո հէք ծառիկներու :

Պատնէշներով պատէ՛ անոնց բոլորաթիւն ,
Որ բնաջինջ չընեն , անգութ թշնամիքն .
Քեզ երջանիկ կընէ անոնց արգասիքն .
Ափսո՛ս է , խղճա՛ր քո հէք ծառիկներու :

Սրշաւոյտին թո՛ղ տուր ջուրը կենսաբեր .
Խլէ՛ արմատները ճնշող մեծ քարեր .
Որ ազատ արձակեն արմատներ , ճիւղեր .
Ափսո՛ս է , խղճա՛ր քո հէք ծառիկներու :

Հաւատարիմ եղի՛ր զթոս հօր մը պէս .
Ուղղէ՛ անոնց խոտոր ելքը մշտապէս .
Ո՛վ ծոյլ , ինչո՞ւ այդպէս դանդաղ նստած ես .
Ափսո՛ս է , խղճա՛ր քո հէք ծառիկներու :

Յիմար պարտիզպաններ արթնցէ՛ք , լոյս է .
Փոխեցէք ձեր ճամբան , որ մութ մշուշ է .
Օր մ'ալ ուզէք փոխել՝ կը տեսնէք ուշ է .
Ափսո՛ս է , խղճացէ՛ք հէք ծառիկներու :

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Ես կը սիրեմ միշտ վարդերու փոխան՝
Բառերու փունջ մը դնել Ձեր սեղան .
Որ բոյր մ'ունենայ անուշ աւել քան
Վարդերն այն՝ սիրուն , թարմ , եղեմական :

Ես կը սիրեմ միշտ մաղթել Ձեզ համար ,
Նոր-օր , նոր-տարի , նոր-կեանք ցնծադին .
Պէս պէս խնդութիւնք , անթիւ , անհամար ,
Թո՛ղ Ձեզ կաղանդէք բերէ Նոր - Տարին :

Ես կը սիրեմ միշտ տեսնել Ձեզ զուարթ ,
Վարդ ժպիտներով ու մեղր յոյսերով .
Նոր - Տարին Ձեր վիշտն թո՛ղ ձգէ թակարթ ,
Որ զուք ապրէիք անքոյթ , անխռով :

Ես կը սիրեմ միշտ , որ պայծառ օրեր
Ձեր տարին կաղմեն ուրախ ժամերով .
Ձեր կենաց երկինք չունենայ ամպեր ,
Եւ փայլի սիրոյ վճիռ արեւով :

Ես կը սիրեմ միշտ տեսնել Ձեզ ուրախ .
Չունենալ բոպէ մ'ախուր սղաւոր .
Ձեր բոլոր կեանքում չի քաշել մէկ - ա՛խ - ,
Ըլլալ երջանիկ ու միշտ բաղդաւոր :

* * *

Ես կը սիրեմ միշտ երազ մը ըլլալ ,
Երազել հեռուն անուշ յոյսերով .
Հեռաւոր կեանք մը գէ՛մըս ունենալ ,
Բայց ժպտուններս , ո՛չ թէ լացերով :

Ես կը սիրեմ միշտ սոխակ մը ըլլալ՝
Վարդենայ փշոտ թփերու վրայ ,
Իմ երգը երգել , սիրտս իրեն բանալ ,
Ի՛նչ փոյթ թէ ընէ զիս արիւնլուայ :

Ես կը սիրեմ միշտ թիթեռնիկ մ'ըլլալ՝
Շուրջն իմ սիրելեաց այրող բոցերու .
Հոգ չէ թէ վառին , փշրին թեւերս ,
Ու իյնամ դետին կիսամեռ թերեւս :

Ես կը սիրեմ միշտ սիրելեաց համար
Քամի մաղթանացս վերջին կաթիլը .
Հոգ չէ թէ անոնք ըլլան ինձ համար ,
Քամոջներ կեանքիս վերջին կաթիլը :

Ես կը սիրեմ միշտ խուսկի մը նման
Կենաց բուրվառին մէջ հալիլ հատնիլ .
Ուրկէ մաղթանքներս մուխի մը նման՝
Պիտ՝ կրնան մինչ ունին Աստուծոյ հոտնիլ :

Ես կը սիրեմ միշտ ամպոտ երկնից պէս
Աչքեր ունենալ , չանթերով լեցուն .
Եւ որոտալից կայծերով գէ՛զ գէ՛զ՝
Դղրդել աթոռն ալեւոր Աստծուն :

Ես կը սիրեմ միշտ անէծքներ կարգալ
Չարաչուք մարդկանց գոհապահ հողոյն .
Ինչո՞ւ չըսեմ արդ , ըլլա՛յ անիծեալ ,
Խեղ անցեալ տարին , վատ , անապոյտն :

Նա գնաց կորաւ իւր չար գործքերով ,
1908 Թո՛ղ դայ Նոր-Տարին բիւր բարիքներով :

Խ Ր Ա Տ

Ատերմութիւն կամ մարդկութիւն այս դարուս մէջ կորած է .
 Ձի հաւատարմի անհատի , գաղանիք պահել մեռած է .
 Եթէ գաղանիք յայտնէք մէկու մ' նա խկոյն կը տարածէ .
 Գին չունի այն անհատը , որ քովը գաղանիք պահած է :

Երբոր գաղանիք յայտնէք մէկուն , խկոյն սա խօսքը կ'ըսէք ,
 Թէ՛ «կը խնդրեմ ըստծներս չըլլայ որ մէկուն ըսէք . »
 Կը խրատեմ , ո՛վ իմ եղբարք , որ նախ ձեր շուրթը զսպէք ,
 Եւ այլոցմէ խնդրածնիդ՝ ձեր բերանէն խնդրէք :

Քու սիրադ՝ գաղանեաց թանգարան՝ չի տեսնողին քաղցր է ,
 Երբոր տեսնեն կիյնայ յարգէ , թէպէտ ճշդիւ բարձր է .
 Երանի է այն մարդուն , որ սրտին քողը թանձր է .
 Անոր խիզճը յաւէտ հանդարտ , հոգին զուարթ քաղցր է :

Հոգւոյդ , սրտիդ նարօտներն են լեզուէդ թռչող բառերը ,
 Մի՛ տար զանոնք ձեռքն օտարին ու խոնարհիւր ոտները .
 Քանի սանձդ քուկին ձեռքդ է ամբողջ պահէ՛ մասերը ,
 Քու ձեռքովդ վարէ՛ սանձըդ , օտարներ մ'ընէր տէրը :

Բարեկամներ շատ ունեցի՛ր , քիչերն ըրէ՛ մտերիմ .
 Լաւ ընարէ՛ սրտակիցդ , չըլլայ ներքուստ ոխերիմ ,
 Որուն բացած վէրքին դարման չես գտներ մինչեւ չիբիմ ,
 Կեղծ բարեկամը ճանչցողին՝ պիտի ըսեմ ափերիմ :

Կեղծ բարեկամն վատ է , անկեղծ թշնամիէն , սիրելի՛ս .
 Կեղծ բարեկամի հարուածին դարման չըլլար , սիրելի՛ս .
 Քովըդ կեցած անգթաբար քեզ կը մխէ , սիրելի՛ս ,
 Իւր զաշոյնը , որոյ խոցին դարման չըլլար , սիրելի՛ս :

Գարնանածիլ վարդենույ պէս կը բացուի մօտդ ամեն օր .
 Քեզ հրաւէր կը կարգայ միշտ հոտալ իւր վարդն ամեն օր .
 Բայց թէ ուղես հոտոտել զայն , պատրաստ է փուշն ամեն օր .
 Եթէ խրի՛ իւր խրուածին դարման չըլլար սիրելի՛ս :

Ն Պ Ե Ր Տ Ի Ն

Այբն որ տեսնես արջ կը կարծես , ծոցդ գիրքեր դիզելդ ի՞նչ է .
 Երկու խօսք խօսիլ կարող չես , ամբիոն բարձրանալդ ի՞նչ է .
 Դու քեզ փիլիսոփ կ'անուանես , բայց քու չի հաւատալդ ի՞նչ է .
 Ըսէ՛ք ինծի , թէ՛ քեզ պէսը խելառ իմաստակ չէ՛ ի՞նչ է :

Գետին մէջ լոյղ տալ չես դիտեր , ծովերու մէջ նետուիլդ ի՞նչ է .
 Աղուէսէ մը ապտակ կ'ուտես , առիւծին դէմ կռուիլդ ի՞նչ է .
 Չեղածդ եղած կուղես ցոյց տալ , եղածդ բացը դնելդ ի՞նչ է .
 Քեզ պէս խելքով ցաւագարը՝ պոչաղուրի կապիկ չէ՛ ի՞նչ է :

Հարսանեաց մէջ լուռ՝ իսկ յետոյ թմբուկ , քնար զարնելդ ի՞նչ է .
 Զատիկն անցաւ , ալ այնուհետ կարմիր հաւկիթ ներկելդ ի՞նչ է .
 Դեղեցկին յարգը որ չես դիտեր , զայն առնելու փափաքդ ի՞նչ է .
 Կինըդ բոպիկ , զու ահօթի , զաւակաց հայր ըլլալդ ի՞նչ է :

Դու գլխովին ցաւ ես արդէն , ալ ցաւերէ խոյս տալդ ի՞նչ է .
 Ծովը ինկած կը խեղդուիս , անձրևէն պահուիլդ ի՞նչ է .
 Վշտերու շտեմարանն ես , միշտ երեսի ժպիտդ ի՞նչ է .
 Երբ յուսնատ անմխիթար մ'ես , աշխարհիս մէջ ապրելդ ի՞նչ է .

ՀԱՐՈՒՍՏ ՀՊԱՐՏԻՆ

Ո՛վ մարդ, գերի հպարտութեան, ըսէ՛ ինձ քու բաղձանքդ ի՞նչ է .
Կուգես արեւ բոլոր աշխարհ, տիրելու նպատակդ ի՞նչ է .
Որչափ ըլլաս հարուստ, փարթամ, զիտե՞ս նորէն վերջըդ ի՞նչ է .
Զորս չափ կտաւէն աւելի՝ քուկին հետ տանելիքդ ի՞նչ է :

Ուստի եւ քու փարթամելոյդ՝ խղճուկէս տարբերումդ ի՞նչ է .
Երբ չունեցար օգուտ ազգիդ, աշխարհիս մէջ պարծանքդ ի՞նչ է .
Ազահակուլ դայլերու պէս, մամոնային ձգտումդ ի՞նչ է .
Կարծես ան քեզ դրախտ պիտի տանի, քու համոզումդ ի՞նչ է :

Ամէն քեզմէ տկարները խաբելով պարծենալդ ի՞նչ է .
Խորէութիւն եւ նենդութիւն հիմ բռնած բարձրանալդ ի՞նչ է .
Խղճիդ վրայ քարեր շարած՝ օրէ օր կարծրանալդ ի՞նչ է .
Քանի քայլերդ հողին մօտին այնչափ ազան դառնալդ ի՞նչ է :

Հարիւր տարի թէ որ ապրիս, զիտե՞ս դարձեալ վախճանդ ի՞նչ է .
Ափ մ'ապական հող ես արդէն, դու քեզ անմահ կարծելդ ի՞նչ է .
Զարթի՛ր ո՛վ մարդ, անմիտ էակ, երազ մ'այդչափ սիրելդ ի՞նչ է .
Աշխարհ քեզ հալածող է միշտ, անոր այդքան փարիլդ ի՞նչ է :

ԱՆՆՊԱՏԱԿ ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆ

Արկար տարիներով որչափ տքնեցայ .
Մարդոց ինչ ըլլալը ես չի հասկցայ .
Երբ լացողներու քով հրճուողներ տեսայ,
Անասնոց դասեցի, ի՞նչ կ'ըսէք ինձի :

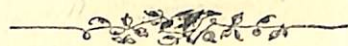
Սպանդանոցին մէջ կար երկու ոչխար .
Որ բերած էին հոն՝ մորթելու համար .
Երբ մին կը մորթէին միւսն կը խաղար,
Ըսի, ասոնք ալ մարդ են, ի՞նչ կ'ըսէք ինձի :

Տեսայ մարդ մ'ամուրի, տարիքն էր հարիւր,
Կ'ըսէր. «ա՛խ երբ կ'ըլլայ լիրատ հինգ հարիւր .»
Հարիւր տարուայ զիջածն ու՞ր պիտի ուտէր,
Որ դեռ չահիլ կուղէր, ի՞նչ կ'ըսէք ինձի :

Դրամէն սիրելի բան մը չի տեսայ .
Որ ցաւերու հայր է, մարդոց ալ փեսայ .
Մարդիկներէ զատ զայն սիրող չի գտայ .
Յուզաներ են ըսեմ, ի՞նչ կ'ըսէք ինձի :

Այնպէս ազահութեամբ ինչքը կը սիրեն,
Կարծես բոլոր աշխարհ պիտի գրաւեն .
Մէկ մ'ալ նայիս գերեզման կը հրամեն .
Անըզգանե՛ր ըսեմ, ի՞նչ կ'ըսէք ինձի :

ՄԱՍՈՒՆ

Յօխո՛րա յօխո՛րա , ո՛վ մարդապոյք հայութեան .
Է՛ր առաթուր կօխոտուի հէքն Հայաստան ,
Ու զԺոխային թուխ խաւերու տակ Մուսան՝
Մինչ կ՛րբ այսպէս ողէ ողբերգն ազգութեան :

Ո՛ հայորդի . բա՛ւ քուն մնաս . յոտս կաց ,
Քո մուսայիդ ձեռքի քնարն խլէ՛ ի բաց ,
Սուր զի՛ր նորա փոխան ի մէջ իւր ձեռաց ,
Զի նա մուսայ չէ այլ՝ հերոս մ'անձնուրաց :

Դու զգացիր թէ ողբերգն այն քեզ վայէր .
Սակայն զիտե՛ս , ո՛վ էր քնարն որ կ'երկնէր .
Նա քնար չէր , այլ՝ մայր Հայաստանն անաէր ,
Որ բիւր կոծեր քնքոյշ շրթնէն կը հոսէր :

Դու հարազատ զաւակն լերանց հայոց .
Դու լսեցիր նախ չէք մօր ձայնի վայոց .
Այն ինչ քայլերդ եկար փոխել ի աւելոջ ,
Քու անդրանիկ խլիրադ հանեց մեծ զղրջոց :

Ո՛վ պայազատք Հայաստանի Սասունեան ,
Ձեզ յակճիս է ողջոյն ահեղ Եւրոպան ,
Անդ բիւր անձաւք տան արձադանք ձեր զոռման ,
Զօգեն սարսափ ի փիտ սրտի թրքական :

Օ՛չ թէ տեսից ձիւ բազուկդ Հերակլեան ,
Ծօճէր վաղակն ընդ լանջ Քիւրդի դաւաճան .
Թէ երբէք խաղք՝ խոցըս ի ձեզ սպառնան ,
Տայի հողիս սպեղանի բալտան :

206

ԱՌ ՀԱՆՐԱՌՈՒՅԵԱՒ ԲԱՐԵՅԻՇԱՏԱԿ

ՊՕՂՈՍ ԷՓԷՆՏԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Մանիակը երբ կը ծլի իւր բողբոջին ծալքերէն ,
Վիզը ծռուկ որբի մը պէս կուգայ ի լոյս անձկօրէն ,
Մարդիկները կը կոխտան զեանին հաւասար իւր թուփը ,
Ոչ ոք անոր ծռուկ վզին վրայ կ'շարժէ իւր դուրը :

Բայց երբոր կը տեսնէ Արեգն ու կը ծծէ ազատ օդ ,
Սառնալով իրեն աղւոր փայլուն գոյնն ու անուշ հոտ ,
Կը հրապուրէ մարդկութիւնը իւր փնջիկով միաբմառ ,
Եւ կ'զգլնէ եղեմական բուրումներովն անարատ :

Բոլոր անգուլթ աչն մարդիկներ , որք երբեմն պռաթուր
Կոխտանցին իւր թփիկը , ուրիշ խեղճը մաղապուր
Փրկեց կեանքը , այսօր անոնք իրենց կուրծքին կը կրեն ,
Ոսկի թելով կապուած փունջեր , իւր մանրիկ վարդերէն :

* *

Եւ քեզ , ա՛յ մեծ , ո՛վ բարերոյր մանիակն մեր Պօղոս ,
Ծնած օրէդ սկսաւ փշել մրրկայոյզ սէգ Լուրս ,
Ու զրկելով ծնողական արեղակէն կենսատու ,
Դաւաւկ , անդոյն խիւր մը դարձուց տակն թղթոս ամպերու :

Չունենալով ո՛չ աղբական եւ ո՛չ մէկը հոգածու ,
Տարիներով տուայտեցար բաղդիդ հետը աչացու .
Հազիւ եղած տասն եւ չորս տարեկան մի պատանի ,
Նժդեհսեթեան ամպրոպը քեզ խլելով կը տանի .

Եւ կը ձգէ անապատաց աւաղներու վրայ տաք ,
Ուր յարատեւ ինքնօգնութեամբ եւ թափելով աշխատանք ,
Յաջողեցար դիրք մը շինել , դիրք մը՝ հսկայ , փառաւոր ,
Որուն ծոցէն կը փայլէին յիշատակներդ հեռաւոր :

Դո՛ւ կանգնեցիր հայրենեաց մէջ եկեղեցի , վարժարան ,
Ու հողացիր անոնց ծախսերն նուէրներով տարեկան .
Նոյնպէս ամէն կողմն հայութեան առատաձեռն օժանդակ
Հանդիսացար , քնքուշ սրտիդ բուրումներովն անուշակ :

Աւա՛ղ... թէեւ խժոճ աղբեր եկեղեցիդ քանդեցին ,
Անօթները կողոպտեցին ու խորանը վառեցին ,
Բայց քու անունդ միշտ կապուած է հայրենիքի անուան հետ ,
Եւ մենք պիտի դովաբանենք քու յիշատակդ առ յաւէտ :

ԱՌ ԱԶՆՈՒԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԷՓԷՆՏԻ ԵՂԻԱԵԱՆ

Ընէ մեր յոյսերն թիթեռներու պէս թռչին ,
Եւ քու լուսեղ ջահիդ շուրջը սաւառնին ,
Դու մի՛ վառիր անոնց թեւերն . որով քու
Կեանքիդ շուրջը ըլլան մէկ մէկ օրհներգու :

Կեանքիդ բոցն է այն մեծ ջահը լուսավառ ,
Եւ մեր սիրտերն՝ պատրոյգներ խանդավառ .
Թո՛ղ քու ջահըդ մեր սիրտերով զարդարուի ,
Որոնք անշէջ պիտ' պահեն ցոլքդ քաջարիի :

Թո՛ղլ տուր ուրիմն , ո՛վ մեծանուն օրէնսդէտ ,
Որ խմ տողերս ալ պատրոյգի մը հանգէտ ,
Լուսաւորեն ջահ-յիշատակդ . եւ յուսան՝
Ի քեզ կարգալ մի ապագայ Դալուստեան :

Վա՛յ անոր որ պաշար չունի բարութեան .
Անոր հոգին մուրացիկ մ'է յաւիտեան .
Բարութիւնն է պատմութեան մեր հոգւոյն ,
Առանց անոր մերկ է հոգին եւ տգոյն :

Ո՛վ մեծողի , դու որ այնքան անձանձիր
Վեհանձնութեամբ կենաց զեկը վարեցիր ,
Դու մեր հոգւոյն կը ներշնչես ամեն յոյս .
Յոյս՝ որուն մէջ կ'ամբոխուի փառքն ամենուս :

Թո՛ղ յիշատակդ փայլի ջահի մը նման ,
Որուն հսկայ աշտարակն է ապագան .
Ուր մեր թիթեռ սիրտեր շուրջդ ճախրելով ,
Պիտի օրհնեն քու անունըդ յարգանքով :

ԱՌԵՂԾՈՒԱԾ

Այն ո՞վ էր որ չի ծնաւ, սակայն իբրեւ մարդ մեռաւ .
Այն ո՞վ էր որ մարդ ծնաւ, ու այլեւս չի մեռաւ :

Այն ո՞վ էր որ երբ ողջ էր, խոտ, յարդ ու դարի կ'ուռէր .
Իսկ երբ արդէն մեռած էր, մարդոց արիւն կը խմէր :

Ո՞ր երկու թշնամիներ՝ իրարմէ անբաժան են .
Ո՞ր երկու սիրահարներ՝ զիրար անսնել կարող չեն :

Այն ո՞ր հսկայ թռչունը՝ տառն երկու հաւկիթ կ'ածէ,
Եւ իւր մէն մի հաւկիթէն չորս ձագուկներ կը հանէ :

Այն ի՞նչ շէնք է չորս սիւնեայ, իւր տակ ունի չորս ծորակ,
Որոյ ջուրէն կենսատու հէք Եղնիկը կ'առնէ կեանք :

Այն ո՞ր պաղատու ծառ է չորս մեծ արմատներ նետած,
Մէն մի արմատին վրայ երեք ճիւղ է արձակած :

Վաթսուն ծաղիկ է բացուած, իւր մէն մի ճիւղին վրայ,
Թէ սեւ են եւ թէ ճերմակ իւր ծաղիկներն մշտակայ :

Ի՞նչ երկու վարդի թերթ է, որ ճիւղ հիմայ կը խաղայ .
Գիացի՛ր թէ ո՞ր հովն է այն, որ փչէ շարժել կուտայ :

ԼՈՒԾՈՒՄՆ

Աղամ էր որ չի ծնաւ, սակայն իբրեւ մարդ մեռաւ .
Ենովք, Եղիա չի մեռան, եթէ զիրքեր են իրաւ :

Այն իշու մը կզակն էր, երբ ողջ էր խոտ, յարդ կ'ուռէր .
Իսկ երբ զարդ մ'էր Սամբսոն զայն՝ մարդոց արեամբ կ'ողողէր :

Գիշերն ու ցերեկը միշտ իրարմէ անբաժան են .
Արեգակն ու լուսինը՝ զիրար անսնել կարող չեն :

Տարին է այն թռչունը, տառն երկու ամիս կ'ածէ,
Եւ իւր մէն մի ամիսէն՝ չորս շարթիւներ կը հանէ :

Կոջը է այն շէնքն չորս սիւնեայ, չորս պաղէն կը ծորէ կաթ
Եւ այն կաթէն կենսատու, պղտիկ եղը կ'առնէ կեանք :

Եղանակն է այն ծառը, չորս մասերու բաժնուած,
Եւ իւր մէն մի մասերը, երեք ամսէ կաղմուած :

Գիշեր եւ ցերեկ զատ զատ, վաթսուն կտոր է մէկ ամիս,
Մին սեւ իսկ միւսն ճերմակ ու մշտակայք յաշխարհիս :

Ընթերցողիս շրթունքն է, որ ճիւղ հիմայ կը խաղայ,
Եղնիկը այս տողերով՝ անդադար շարժել կուտայ :

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻԻ

Գնա՛, ծիծեռնա՛կ, զխուս վերելէն,
Գնա՛ սաւառնիւ հայրենեաց դաշտեր,
Հայրենեաց դաշտեր կանանչ են հազեր,
Հոն կայ խնդութեան լեցուն բաժակներ,
Հայ - Անուան - Տօներ :

Բախճան ու խնջոյք չառ կայ ամենուր,
Բայց անուան - Զատիկ չես գտներ այլուր,
Գնա՛, դու թեւեր ունիս սայրասուր,
Գնա՛, քու ձայնդ ալ անոնց միացուր,
Երկինք թնդացուր :

Ի՛նչ կը գեղերիս, ո՛վ սիրուն թռչնակ,
Սլացի՛ր գէպ հոն՝ որպէս մի հերձակ,
Բայց ո՛չ, ի՛նչ կըսեմ, իբրեւ պատուիրակ
Զի վայլեր գնալ ձեռնուհայն ատանկ,
Կիցի՛ր ծիծեռնա՛կ :

Գո՛նէ մի ըրջառչ թեւերուդ կապեմ,
Սրախ մէջ բացուած սիրոյ վարդերէն,
Տա՛ր զայն նուիրել փունջի փոխարէն,
Կարդայ մաղթանքներ իմ հոգւոյս խորէն,
Ու ըսէ իրեն :

« Որքա՛ն բարձրութիւն, փառքեր գանաղան, »
« Որքան խնդութիւնք որ յաշխարհիս կան, »
« Թո՛ղ քու անունէդ ըլլան անբաժան, »
« Ի՛նչ անունովդ ապրէ՛ տարիներ երկայն, »
« Առանց թախծութեան : »

Բոպէ մ'ով ծիծեռն, երգէ՛ այս տողեր,
Ու դարձի՛ր բերե՛լ ինձ ուրախ լուրեր,
Կանանչ դաշտերու զեփեւն ու այլեր,
Թեւերուդ պլլած եւ ինձ բաժին բե՛ր,
Որուն անհամբեր,
Մնամ քոյդ ընկեր :

ՍՐՏԻՆ ՍԻՐԱԾՆ Է
ՀՈԳԻՈՅՆ ՊՍԱԿԱԾԸ

Ո՛հ, օրիորդ աննման,
Որչափ վեհանձըն ես դու,
Քու անկեղծ սէրդ է միայն՝
Խաւար սրախ լուսատու :

Թո՛ղ արդ նա ճարակ դանէ
Սրախ մէջ դեռած իծաղ,
Թո՛ղ հոգւոյս ալքն ալ պատէ,
Տենչ մը խրոխտ ու կատաղ :

Թող արտիկն մեր սիրտեր,
Սէր՝ փոխադարձ զգալով,
Ապրինք անքոյթ, անվեհեր,
Ուրախ, զուարթ ժպտելով :

Թո՛ղ իմ հոգիս Քահանայ
Ըլլայ՝ մեզի պսակող,
Թո՛ղ քու սիրտդ ալ միանայ,
Որպէս սարկաւազ երգող :

Թո՛ղ քու երգը շարական
Ըլլայ իւր սուրբ բառերով,
Եւ իմ հառաչս խնկաման
Դառնայ, անուշ բոյրերով :

Թո՛ղ զլուխդ աւետարան
Ըլլայ, ուսերդ գրակալ,
Հոն կը կարդամ ամեն բան,
Ինչ որ ունի սուրբ գիրքն ալ :

Վարսերուդ մէն մի թելը,
Որ կ'արժէ մարդ մ'ինձ համար,
Անոնք են խուռն ամբոխը,
Եւ վկաներ մեզ համար :

ՎԱՐԴ ՆԱԶԵԼԻՈՅՍ

Եւ ինչպէս իծաղ վա՛րդ նազելի ,
Վարդ աշակերտի հոգիս մատաղ ,
Թո՛ղ սէրս բլլայ քեզ հաճելի ,
Որ չեթամ զո՞ն մահու կատաղ :

Ես քու սիրուդ պարտէղին մէջ ,
Իբր թղթուղ մշտագալար ,
Դեռ չի բացուած կոկոնիս մէջ՝
Սիրովդ եղայ խորշակահար :

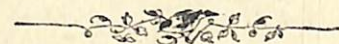
Այդ քու սիրուն սեւ աչերըդ
Զիս խեղճ ըրին ու խելագար ,
Եւ ոսկեղոյն վարդ վարսերըդ
Թակարդ դարձան ինձի համար :

Ես ալ քու այդ թակարդիդ մէջ
Որպէս մի սոխակ սիրահար ,
Երգելով կ'ընեմ եւ եւ էջ ,
Ողբերգիս երբեք չեմ զթար :

Որչափ անգութ ես սիրահա՛ր ,
Լաւ չեմ ընեմ ուշ դի՛ր խօսքիս ,
Ինձի կ'ընեմ միշտ վշտահար ,
Բայց օր մը պիտ' զղջամ , հոգի՛ս :

ՄԻ՛ ՏԻՐԻՐ ԱՅԼ ԵՒ Ս

Ինչո՞ւ երէկ աչերդ ակուր կարգացի ,
Եւ պաղ քիրտ մը վաղփիւն ճակարիդ դիտեցի ,
Կրակներով լցուած երբ ես ատեն դացի ,
Ինչո՞ւ բորբոքած ես հարցուցին ինձի :

Ինչպէ՛ս չի բորբոքիմ , ինչպէ՛ս չի վառիմ ,
Երբ կը յիշեմ մէն մի խօսքերդ ուշիմ ,
Ես քու կրակդ ինկած կ'այրիմ կը մաշիմ ,
Քանի ակուր պատկերդ մաքիս մէջ ունիմ :

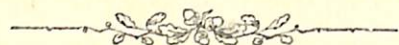
Ո՛հ . . . չի կայ բոլէ մը հեռանա մտքէս ,
Քու կարօտով կեանքըս կը կաթէ աչքէս ,
Դիչերը՝ լացունող երազիս մէջն ես ,
Ու ցորեկն հառաչներ կը խլիս կուրծքէս :

Քու մեղոյն հայեացքէդ՝ որսորդի նման ,
Ուշըս եւ ուրուշըս եղաւ ցիրուցան ,
Իսկ քնքոյն քալուածքէդ՝ տատրակի նման ,
Երկնից հրեշտակներն ալ նախանձ կ'զղան :

Վարդ չրթներէդ անմահութիւն կը թորեմ ,
Ու հպարտ սիրովդ հողույս կը աիրեմ ,
Դու ինձ համար չնաչխարհիկ էակ մ'եմ ,
Առանց քեզ մի վայրկեան կեանք չունիմ ալ ես :

Մի՛ ակրիբ այլ եւս :

ՅԻՇԷ՛ ԶԻՍ

Ե՛ս ալ լամ

Ինչո՞ւ կուլաս, աղւոր հրեշտակս, ցաւդ ինձ ընէ՛ հս ալ լամ .
Ձեռ հաւատար սակայն՝ դու ցէ ցաւիդ դարման ե՛ս ըլլամ .
Եթէ չատ եր քու ցաւերդ, թո՛ղ մէկ ցաւդ ալ ե՛ս ըլլամ :

Ե՛ս ալ լամ

Մի՛ լար, հոգի՛ս, մի՛ լար եթէ չես ուզեր որ ես ալ լամ .
Բայց հեծեծանքդ այրեց սիրտս, թո՛ղ որ քիչ մը ե՛ս ալ լամ .
Արցունքս կը մարէ կրակդ, հոգ չէ թէ կրակդ ես ըլլամ :

Ե՛ս ալ լամ

Ա՛յ անգութ բաղդ զիս մի՛ բաժնէր ցաւերէս, թո՛ղ ես լամ .
Սա ցաւերըս բաժնէ՛ ինձմէ, գոնէ կեանքը կէ՛ս ըլլամ .
Հոգ չէ թէ ուրիշներ ժպտին, ուրախանան, ե՛ս ալ լամ :

* * *

Յիշէ՛ զիս

Երբ կայծի մը կտոր կ'իյնայ քու սրտիդ մէջ, յիշէ՛ զիս .
Ան իմ սէրս է, որ պիտի դայ փառքերէդ վերջ, յիշէ՛ զիս ,
Փառքդ վրդովել չեմ ուզեր, ցաւերուդ մէջ յիշէ՛ զիս :

Յիշէ՛ զիս

Օր մը կըլլայ որ հոս կուգաս, զիս չես գտներ, յիշէ՛ զիս ,
Օր մը կ'ըլլայ բոյնս աւերակ, ներս չես մաներ, յիշէ՛ զիս .
Օր մը կըլլայ սիրել կուզես, սէր չես գտներ, յիշէ՛ զիս :

Յիշէ՛ զիս

Երբ կը լսես զողանջիւնը սեւ զանգակին, յիշէ՛ զիս .
Երբ կը լսես ալէլուներն սեւ խմբակին, յիշէ՛ զիս .
Երբ կը տեսնես նաշի մը շուրջ կը հաւաքուին, յիշէ՛ զիս :

ՍԻՐՈՅ ԶԵԽԱՆՔ

Ո՞հ, սիրելիս, գալուկ դէմքըդ ինձ դարձու՛ր .
Դարձու՛ր սիրտդ ալ մէկ մը վիճակըս հարցու՛ր .
Հարցու՛ր թ'ինչո՞ւ այդպէս գլխիկդ է միշտ ծուռ .
Ծուռ ճամբու մէջ գտայ քեզ, ո՛վ սիրոյ հուր :

Մատղաչ կեանքիդ մայիսն տակաւ չի զրկած .
Դրկած էիր սիրոյ աշունը կատղած .
Կատղած փոթորիկ մ'ալ անոր միացած ,
Միացած սաղարթներդ վար էին թափած :

Բնութիւնդ աշխոյժ ու միաքդ զօրեղ .
Զօրեղ չեղար սակայն վշտաց դէմ անեղ .
Ահեղ վշտերուդ թէ որ գանէիր զեղ ,
Դեղ կուտայիր նաեւ սրտիս բոցազեղ :

Մի մեղմիկ խորշակէ թարչամեցար դու ,
Դու միշտ պարտուեցար կրքերուդ ազդու .
Ազդու խօսքերդ էին ինձի յուսատու ,
Յուսատու ժպիտ մ'իսկ արդ զլացար դու :

Երբ դու թառամեցար թո՛ղ ալ ես մեռնիմ ,
Մեռնիմ, բայց բաց աչօք պիտ' մանեմ չիբիմ ,
Շիբիմ որ աչքելես վիզդ պլլուիմ .
Պլլուիմ եւ կարօտս առած հող կտրիմ :

ՆԵՆԳՈՏ ԱՇԽԱՐՀ

Այս աշխարհիս փառքը ո՞րն է, որուն երբէք հանդիպած չեմ .
Թէ ոչ անցաւ լինելն է փառքն, ինչ որ կեանքիս մէջ եղած չեմ .
Ինծի ըսին սէրն է փառքը, բայց ես սէրէն վէրք առած եմ,
Ըսէ՛ք ուրեմն, վերաւորող սէրէ մը ի՞նչ փառք սպասեմ :

Միակ փառքս էր իմ զեղանիս, աշխարհիս ամենազեղը .
Որուն առջեւ կը սարսէին համօրէն գեղեցիկ ցեղը .
Նէրա սրտին մխեց նետը, նենդոտ աշխարհի ազեղը,
Նէ խոյս առաւ ինձմէ խոյսաւ, անորմէ ի՞նչ փառք սպասեմ :

Նենդոտ է, եղբա՛յր, աշխարհը, բնաւ չի հաւատաւ անոր .
Կ'ուզէ ձգել զքեզ թակարդ, բնաւ չի մօտենաւ անոր .
Եթէ ինկար օգուտ չիկայ, բիւր աղաչեա, ողբաւ անոր .
Ըսէ՛ք ինծի, թէ ողբերէ հրճուողէ մ'ի՞նչ փառք սպասեմ :

Նենգամեա, անդու՞թ աշխարհը՝ նախ եղնիկիս էր բարեկամ .
Ուրացաւ իւր ամէն խոստումն՝ երբ եղայ քսան տարեկան .
Զգեց զիս բիւր խոկերու մէջ ծաղրեց որպէս նենդ չարեկամ .
Ուրացող, կեղծ բարեկամէ մ'ըսէ՛ք, ես ի՞նչ փառք սպասեմ :

ՀՆՏԱԽՏԻ ԳՐԿԷՆ

Դժ սիրելիքս քաջազօրով .
Տամ ձեզ վերջին մտաք բարով .
Ձեր պանդխտիկն, ձեր վշտագարն,
Ճանկը ինկաւ հնախտի դառն :

Քսաներորդ աշնանս մէջ,
Մատաղ կեանքըս կը դառնէ վերջ .
Անդրանիկ պսակ ու զարդ,
Սեւ հողի տակ թո՛ղ ընեմ արդ :

Լոյս չի տեսած՝ մու՞թ կ'երազեմ,
Կեանք չի տեսած մահ կ'սպասեմ .
Ո՛հ, քաղցր մահ, ե՛կ զիս զրկէ՛,
Յնոր աշխարհս ալ ինձ պէտք չէ :

Քանի աչերս որ լոյս տեսան,
Չեղաւ մի օր անլաց մնան .
Եւ մինչ այժմ պիտ' առնուն դուլ,
Փոխան՝ չատեր կուգան հեղուլ :

Առ այս ցարդ յարգեցի լացս,
Խնայելով աղքատկանացս .
Բայց երբ բախտը կ'ուզէ այսպէս,
Հողուով սրտով պատրաստ եմ ես :

Իմ միակ յոյսս , դո՛ւ քաղցր մահ ,
 Ե՛կ զիս պլլել հողին անմահ ,
 Ճկուն ուռիք եւ վարդենիք ,
 Թո՛ղ լինին չիրմիս հովանիք :

Սոխակներն ալ անոնց վրայ ,
 Թո՛ղ ողբալով ըլլան վկայ .
 Թէ « աստ հանդէի մի պատանի ,
 Կարօտ մնացած գերդաստանի : »

Ողբա՛ եթեր , ողբա՛ աշեր ,
 Մինչեւ անցնին սուգ ու վաշեր .
 Ես կը զնամ սրտով մ՛աւեր ,
 Աղատուած չի անսած հայեր :

Լացէ՛ք սարեր , լացէ՛ք ձորեր ,
 Ասաղս յերկնից վար է ինկեր .
 Բայց զուք մի՛ լաք հողեր , քարեր ,
 Ալ ես ձերն եմ երկար դարեր :

Ա՛հ , երբ փախ մարմինս ի հող ,
 Բաւ է մնայ հոն մի կոթող .
 Որոյ ախուր քերթուածը թո՛ղ
 Ըլլայ Եղնիկս յիշատակող :

1892 Կարին

ԱՌ ԱԶՆՈՒԱՓԱՅԼ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՊԵՅ ԱՂԱԹՕՆ

Ո՛չ Թէրդեան մ'եմ եւ ո՛չ Տէմիրճիպաշեան ,
Որ արժանի սողեր կրնամ հիւսել Ձեր
Մեծահոշակ զերգաստանի բարձրութեան ,
Ներբողելով ճշմարտութիւնն ասկէհեր :

Սուլթաններու ոստանը Բիւզանդիոն ,
Շատ ունեցաւ արտղոսաւոր մեծ հայեր ,
Բայց առաջին նախարարն էր Աղաթօն ,
Որ վաղեցաւ մահիկի տակ զերդ Արեւ :

Աւա՛ղ . . . սակայն անգութ մահու սուր ճանկերն ,
Այնքան կանուխ խղեցին թելն իւր կեանքին .
Ոյր քառասուն չորրորդ դարնան թուխ ամպերն
Նկան ծածկել Արեւն հայոց երկնքին :

Երբ կը կարդամ պատմութիւնն Աղաթօնեան ,
Տարիներու սեւ սուղի տակ ծածկուած
Մեծ կորուստը , նոր բոցով մ' զժոխական ,
Կուղայ լափել սիրտս ու հողիս վշտամած :

* * *

Ո՛վ քաջ Երուանդ , ո՛վ բարութեան բրաբիոն ,
Թո՛ղ հայութիւնն քեզմով քուժէ իւր կորուստ .
Կորուստն յանձին Գրիգորի Աղաթօն ,
Որ մարդկութիւնն ջալակոծեց ամենուստ :

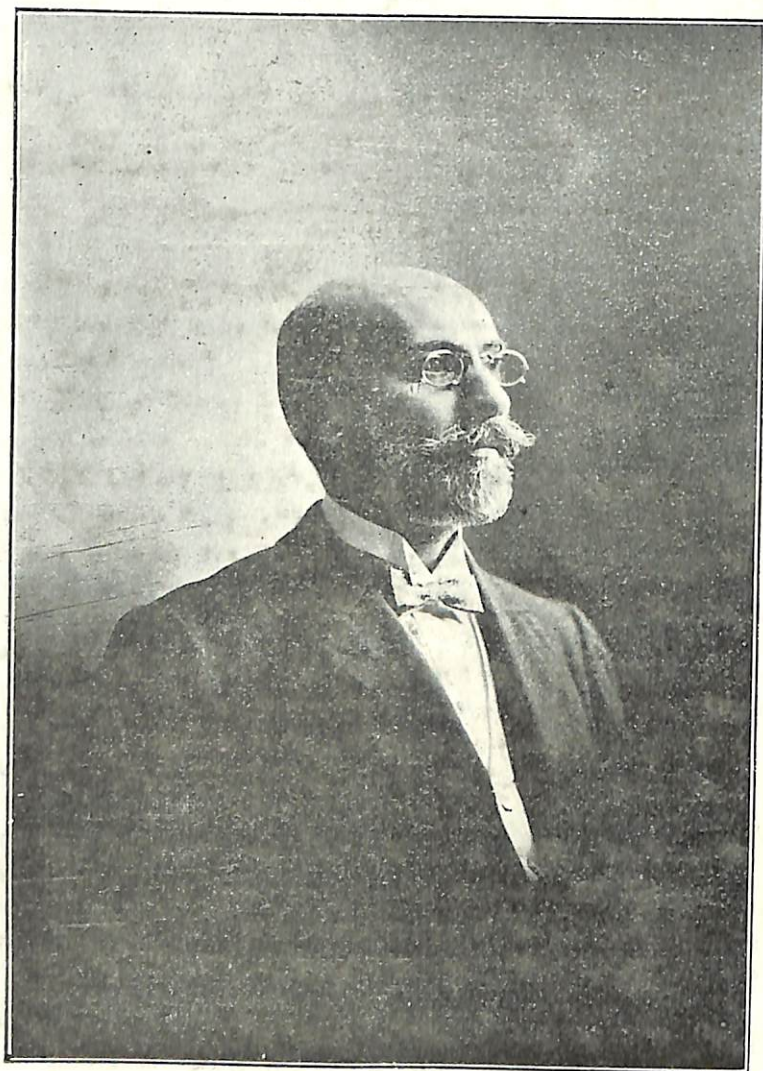
Ո՛վ մեծ ժառանգ , այն մեծ անձին պաշտելի ,
 Դու գալարէ՛ մեր յոյսերը թառամած .
 Որ երբեմն բուրաստան մ'էր վարդալի ,
 Քոյդ հայրենի անունովը մշակուած :

Դո՛ւ սիրելի դարձար ամէն սրտերու ,
 Դու կորովի բնութեամբդ անսողիւտ .
 Թո՛ղ հայ մայրեր կեանք տան քեզ պէս չափերու ,
 Կեանք՝ որուն մէջ սիրտեր ապրին հաղուաղիւտ :

Դո՛ւ նախնեացդ վեհ ձիրքերով օժտուած ,
 Դուն զործեցիր բարձրացունել հայ անունն .
 Եւ հայրենեաց խոր վշտերէն ազդուած ,
 Ձի զլացար օգնել անոր քոյովոսանն :

Թո՛ղ զերգաստանն Աղաթօնեան ապրի միշտ ,
 Հայ անուան հետ կապուած այսպէս սերտօրէն .
 Թո՛ղ չի տեսնէ ցաւեր հանդոյն գառնալիշտ ,
 Յաւ՝ որ կրրեց հայ աշխարհը համօրէն :

ԱՌ ԱԶՆՈՒԱԾՈՒՔ ՄԿՐՏԻՉ ԷԾԷՆՏԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ

Տե՛ս եթերը՝ տարափներու յաջորդող,
Քանի՛ լճիս, քանի՛ ջինջ է եւ ժպտող,
Տե՛ս, ծառերու սաղարթներն ալ կը փայլին,
Փօթափեղով զիրենք պատող թուխ փռչին:

Գործօն սիրտեր պէտք է փայլին ու ժպտին,
Նման երկնից եւ ծառերու սաղարթին,
Երբոր կուգան տարափները քննադատ,
Մաքրել իրենց փռչին թափով մ'անընդհատ:

Բու բնութիւնդ անփառասէր, անաչառ,
Կ'ամբապնդէ զմեզ միալ յուսովառ,
Թէ ներկայի հետ ապագան ընդդրկուած,
Պիտի հիւսեն քեզ յիշատակ մ'անմոռաց:

Դու ճշմարիտ հանճարեղի տաղանդով,
Հսկայ նաւուն զեկավարը դառնալով,
Վայելեցիր համակրանքն այն անձին,
Այն՝ որ միակ պաշտելին է մեր սրտին:

Եւ իւր հիմնած «Ընդհանուր Բ. Միութեան»
Զօրավիգը դարձար ջանքովդ գործնական,
Որուն օփառած ազգեցութիւնն բարերար,
«Պսակ փառաց» պէտք է ճանչնալ Զեզ համար:

Ու մեր սիրտերն յարգանք՝ երով աուցուած՝
Կը վերանան զէպի եթեր ճախրատալաց,
Հայցել է էն՝ տալ օրեր երջանկութեան,
Ամէն անոնց՝ որք նեցուկն են «Միութեան»:

ՔԱՅԼԵՐԳ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻՆ

Շատերն ըրին քու գովեստըդ ալ ինձ բաժին չի մնաց ,
Բայց ատիկա չարգիլեր զիս , որ քեզ համար չըլլամ լաց .
Թո՛ղ հառաչներս կայծականան պատռեն կուրծքը խուլ երկնից ,
Երթան գտնել մեր Աստուածը՝ պարզել վիճակն հայ ազգիս :

Արարաւի գաղաթին մօտ տեսայ մուխ մը սեւաթեւ ,
Անձայրածիր ամպերու պէս կը տարածուէր սրաթեւ .
Գնաց պատեց հայոց երկինք ու մթափնեց մեր արեւ՝
Եւ սկսաւ թափել հայոց գլխուն սգոյ սեւ անձրեւ :

Մա՛հ սիրելի ես ինձ համար , քանզի վիշտերս կ'սպառես ,
Արտասուքներս ալ կը սրբես ու վէրքերըս կը բուժես .
Բայց երբ գացիր դողնալ Հայրիկս , որուն այսօր կը տիրես ,
Քու գողութեանդ իբրեւ պատիժ՝ անէծք , օրերք պիտ' տամ քեզ :

Ժպտեցուցիր գերեզմանաց աշխարհը քու գողօնով ,
Ձայլակոծել տուիր մարդկանց իւր դառնազէտ կորուստով .
Բնութիւնը թէ ոչ Աստուած գրաւ մեզ այս օրէնքը ,
Որ երբ մէկը պիտի ծպտի , պէտք է ուրիշ մ'լայ տեղը :

Երբ մահը գիրկդ ինկաւ , Հայրի՛կ . ու բռնեցիր իւր թեւէն ,
Կեանքըդ լարող զսպանակը պարպուեցաւ իւր անիւէն .
Մեծ ժամադործ մեր Աստուածը , զիանց երկնից վերեւէն ,
Բայց չի զրկեց գէթ աշկերտներ , որ վերստին քեզ լարեն :

Քու աչքերըդ փակեցին որ ալ չի տեսնես լոյս աշխարհ ,
Քու ականջիդ բամպակ զրին որ չի լսես մեր աշխար .
Բայց քու հոգիդ , որ անմահ է , միշտ մեր մէջ է զերդ ստուեր
Խրախուսող , որ կ'ամօքէ հայոց ցաւերն անըմբեր :

ԵԿԷՔ ԱԽՊԵՐՔ

Եկէ՛ք ախպերք , խորհուրդ անենք միասին ,
Հեռագիր մը քաշենք կաթողիկոսին .
Որ կոնդակներ ցրուէ աշխարհի չորս գին ,
Եւ հրաման տայ մեր Եպիսկոպոսին ,
Վարդապետին , կինը մեռած Տէրութիւն ,
Ամուսնանալ , փորձանք չըլլալ մեր գլխին :

Եկէ՛ք ախպերք , խորհուրդ անենք միասին ,
Կոնդակ մ'ալ մենք խաւրհնք կաթողիկոսին ,
Թէ կղերներն պէտք է ձրի աշխատին .
Մկրտութեան , մեռելի կամ պսակին՝
Մուրացիի պէս պէտք չէ բանան ձեռքերին ,
Պօրնաւոր ամսաթուղակ ընդունին :

Եկէ՛ք ախպերք , խորհուրդ անենք միասին ,
Կղերները թող չի խառնուին մեր դործին .
Մենք իրենց կը վստահինք Եկեղեցին ,
Պայմանաւ որ ծայրը չի կտարի խաչին ,
Թո՛ղ ընդունին ամսականներն ու նստին ,
Ի՞նչ ըսել է կղերներու սակագին :

Եկէ՛ք ախպերք , խորհուրդ անենք միասին ,
Հանրագիր մը խաւրհնք կաթողիկոսին ,
Որ այլեւս չ'տօնէ մեր Եկեղեցին ,
Անունները օտար եւ սուտ սուրբերին ,
Վասակներուն , անձարակ ճգնաւորին .
Պօրնոց տեղ մեր հերոսներն յիշատակուին :

Եկէ՛ք ախպերք , խորհուրդ անենք միասին ,
Նոր գաղափար մ'ալ տանք կաթողիկոսին ,
Խաչին կոթը թո՛ղ սուր չի նուր գերդ սուրին ,
Որ երկու կողմն ալ գործածուի ի հարկին .
Տե՛ս այն ատեն զօրութիւնը մեր խաչին ,
Կղերն անդամ պիտ' ակնածի իւր կարգին :

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

11 / 24 ՅՈՒԼԻՍ 1908

Ամբողջ ժողովը համաձայնեց արժանի ծառայության ,
 Երբ բազմաթիվ ժողովուրդը դա՛ն բարձրացաւ ,
 Սահմանադրութիւնն իւր առջեւ դրաւ .
 Մեծեց արիւնն անոր , միսը կուլ տուաւ :

Բայց ստամոքսին մէջ մնաց որպէս քար .
 Շատ ջանաց չի դաւա մարտելու հնար .
 Սահեցաւ երեսուն տարիներ երկար .
 Վերջապէս յուսահատ անթրոյթ տուաւ :

Կուռ ամպերու ծոցէն ժայթքող կայծի պէս ,
 Սահմանադրութիւնն եկաւ ի հանդէս .
 Այս անգամ ետեւէն չուսեցաւ լրտես ,
 Ազատութեն մարդկանց նոր բնոյթ տուաւ :

Ու սիրով միացուց Օսմանցիները .
 Սիրոյ սուրբ նեկտարով օժեց սիրտերը .
 Դրախտի վերածեց նենգոտ միաբերը .
 Ատելութիւնն ամօթահար խոյս տուաւ :

Սուլթանն ալ ներսի դին նոր բան մը զգաց ,
 Ազատ շունչ մը քաշեց կուրծքովը սմբած .
 Անշուշտ վատ դորձքերէն խորապէս զղջաց ,
 Երբ ազատ յոյսը մութ մաքին լոյս տուաւ :

Երբեմն ալ խեղճ հայոց արիւնը քամեց ,
 Հայրենեաց ալիւրով հաստեայներ չաղեց .
 Հայու քաղցր միտէն խորտիկ պատրաստեց ,
 Բոլոր Եւրոպացւոց հացկերոյթ տուաւ :

Անգուլթ Եւրոպացիք , դժոխոց կորիւն ,
 Դեռ չէին իսկ մարսած հայոց միս արիւն .
 Իրենց փիւրկարկիւթէն էր սահմանադրութիւն ,
 Ինչ կար չիկար ներսերն ամէնն դուրս տուաւ :

Քողերնին վար ինկաւ այսպէս անգուժան ,
 Իրենց կեղծ զոյները ելաւ երեւան .
 Հայուն երախտապարտ նենգոտ Ռուսիան ,
 Ամօթապարտ սեւ երեսը շուռ տուաւ :

Թուրքին խրատ տուող վատ Գերմանիան ,
 Որոշեց հեռանալ հողէն Օսմանեան .
 Հասկցաւ թէ ճարպիկ դերով մ' Անդղիան ,
 Թքնելիք երեսին լաւ ապտակ տուաւ :

Հազար ինը հարիւր ութը մեծ Տարին ,
 Նոր դար մը բացաւ արդ հայոց աշխարհին .
 Ամէն մարդ հասկցաւ չարը ու բարին ,
 Յառաջդիմութիւնը հայոց յոյս տուաւ :

Խարդախ Յոյնն ալ տեսաւ հայուն յարգանքը ,
 Քիչ մնաց նախանձէն պոյթէր իւր գանկը .
 Մինչեւ հիմա տեսնել չուզեց զրկանքը ,
 Որ խեղճ հայը կրեց ու ճակատ տուաւ :

Աշխարհի վատ ազդեր դեռնին անցնիք դուք ,
 Ձեր անամօթ դէմքին շատ է իսկ մեր թուք .
 Օր մ'ըլլայ որ դեռնին հաւսար ըլլաք դուք ,
 Յիշեցէ՛ք թէ Եզնիկն ձեզ անէծք տուաւ :

ՉԱՅՆ ԲՈՂՈՔԻ

Ո՛վ արարիչըդ իմ Աստուած , բաւական զիս ստեղծիր .
 Երկնից փառաց արժանի չեմ , աշխարհէն ալ զրկեցիր .
 Հայրենեացըս հողին , ջուրին որչափ կարօտ թողուցիր ,
 Թէ այս էր իմ ճակատագիր , ինչո՞ւ զիս ստեղծեցիր :

Հայրենիքէս երբ բաժնեցիր , աշխարհներ չըջեցուցիր ,
 Աշխարհի փառաւոր բաղդը՝ անբաղդիս երեւցուցիր .
 Որոնք վայելելու սիրուն բաղդին չարժանացուցիր .
 Թէ այս էր իմ ճակատագիր , ինչո՞ւ զիս ստեղծեցիր :

Հայր , մայր , եղբայր , զերգաստանէս ընդ միշտ հեռու թողուցիր ,
 Հայրենեաց սիրով , կարօտով անբաղդըս չառ լացուցիր .
 Սիրոյ նշան մը ինձ տուիր , նա ալ չի վայելեցուցիր .
 Թէ այս էր իմ ճակատագիր , ինչո՞ւ զիս ստեղծեցիր :

Բաւ համարէ՛ , ով Տէր Աստուած , ինձմէ երես զարձուցիր .
 Կենացըս մէջ լոյս չի տեսայ , միշտ մութի մէջ լացուցիր .
 Հէք անբաղդիս ո՛չ մեռուցիր , ոչ ալ կենդանացուցիր .
 Թէ այս էր իմ ճակատագիր , ինչո՞ւ զիս ստեղծեցիր :

Յ . Բ .

ՀՈԳԵՆԱՆ ՏԱԳԵԱՊ

Աստուած սրտիս սիրելիներն ,
 Ձուր թափեցէ՛ք վաստած սրտիս .
 Եւ մարեցէ՛ք իւր վառ բոցերն ,
 Դեռ մօխիւր չի դարձուցած զիս :

Ահա բոցըս երկինքն ելաւ ,
 Սեւ ամպոց մէջէն ցլաւով .
 Սիրտս ու հողիս մաշաւ , հալաւ ,
 Դիշեր ցորեկ արեւն լաւով :

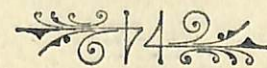
Թո՛ղ ես վառիմ ըլլամ մօխիւր ,
 Որ հովերէն փչուիմ , տարուիմ ,
 Ու սիրելեացըս վշտակիր
 Երեսներուն վրայ հանդէպիմ :

Ունայն աշխա՛րհ , ունայն աշխա՛րհ ,
 Դու ինչ ըլլալդ չի հասկըցայ .
 Մատղաշ սրտիս դարձար մի ժահր ,
 Դարման դանեւ , ո՛հ , չի կրցայ :

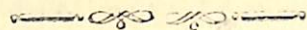
Ձի տեսայ մէկն իսկ երջանիկ ,
 Որ , աշխա՛րհ , քեզ դովաբանէր .
 Ամենուն կը մխես ժանիք ,
 Ո՛չ մի խղճուկ չեա խնայեր :

Հայո՛ց Աստուած , հայո՛ց Աստուած ,
 Բա՛ւ տոչորես զիս վշտերով ,
 Հայ ցաւերու մէջ , բոցացած՝
 Ալ չեմ կարող ապրիլ սիրով :

Հարիւր տարի թէ որ ապրիմ՝
 Չէ՞ որ դարձեալ պիտի մեռնիմ .
 Ուստի ի՞նչ փոյթ թէ եղնիկս ալ
 Վարդ հասակով գրկէ չիբրիմ :

ՎԵՐՋԵՆ ԿՂԶ

Ո՛վ իմ կենացս վերջին օրեր , թողէ՛ք ժպիտ մ'ալ փայլի յիս ,
Թո՛ղ թեւ առնեմ մէկ թռչկաթիմ , ապա վանդակ դրէք դուք զիս ,
Թռչիմ , զրկեմ սիրելիներս , վերջին համբոյրն հրաժեշտիս՝
Քաղեմ անոնց վարդ այտերէն , հետս տանիմ խորն իմ շիրմիս :

որ նա ըլլայ միայնակիս ,
միակ օմիտն այս աշխարհիս :

Իցի՛ւ թէ , առուակ մ'ըլլայի , հսկայ գետի մ' մէջ հոսէի ,
Դարչաւասուր հասնէի մինչ ցանկաւթայրն իմ հրեշտակի .
Երբ հսկայ գետն վտակ ծնէր , այն վտակը ես ըլլայի ,
Իբրեւ աղբիւր մի ճրճուէն , դուռն՝ իմ սիրոյ ճրճոայի :

Ու երբ ձեռքերը լուային ,
Անմաքրելի աղա մ'ըլլայի :

Իցի՛ւ թէ սիւք մը ըլլայի զտիւրութի սէզ թեւերու տակ ,
Վզվզալով գնայի մինչ սիրելւոյս վարդ երեսն յստակ .
Յիրուցան ընէի վարսերն , ըսէր , « ո՛վ դու , սիւք անուշա՛կ , »
« Ինչո՞ւ այդպէս անգթաբար . . . ի՞նչ բանի էր այդ յիշատակ . »

Ու երկու բառ միանուաղ
Ա՛լ փոփոար ականջիս տակ :

Աւա՛ղ , ոչ մին գեռ չի տեսած՝ ահա թռչի շունչն իմ վերջին ,
Բնաւ ցաւ չէր իմ ծաղիկ մահ , թէ սիրելիք քովս ըլլային .
Թո՛ղ այսու յետ երբ զիս ողբան , բարէ՛ ըսեն հէք Եղնիկին ,
Իւր սիրելեաց դառն կարօտով մաւա շիրիմն օտար երկրին .

Իցի՛ւ թէ մէջը երկնքին
Զիրար դանկ ինք խմբագին :

ԱՂՈՒ ԱԶԵՐ

Աչերս հոսող գետ դարձուցին , աչերըդ աղու ,
Հողիս ալեաց մէջ խեղդեցին , աչերըդ աղու .
Պայծառ ժամերս մթադնեցին , աչերըդ աղու .
Չունիմ այլ արեղակ թէ ոչ՝ աչերըդ աղու :

Երբոր դու դէմս ելար յանկարծ դէտով մ'ահարկու ,
Փռնջ մը կայծեր սիրտս հոսեցին , աչերըդ աղու .
Առանց պատանք պատնուեցայ սիրովըդ հուժկու ,
Եւ զիրեղմանս ինձ ցոյց տուին , աչերըդ աղու :

Ո՛հ , այն օրէն սիրտս աւերեալ բոհ դարձուցիր դու ,
Հողիս ալ աւերակներու մէջ վայող մի բու ,
Ասպականի դարձար բուխ ձայնին լուիւլու ,
Եւ մաղխիտով զիս որսացին աչերըդ աղու :

Որմէ՞ առիթ դու այդ քաչող բնութիւնդ աղղու .
Շիրմի ծոցէն՝ մեռեալն առ քեզ քաշել կրնաս դու .
Բայց այն ամեն սիրտեր ծոցդ սկանչել կրնա՞ս դու ,
Որ սպաննեցին , քու անողորմ աչերըդ աղու :

ՅՈՒՍԱՀԱՏԸ

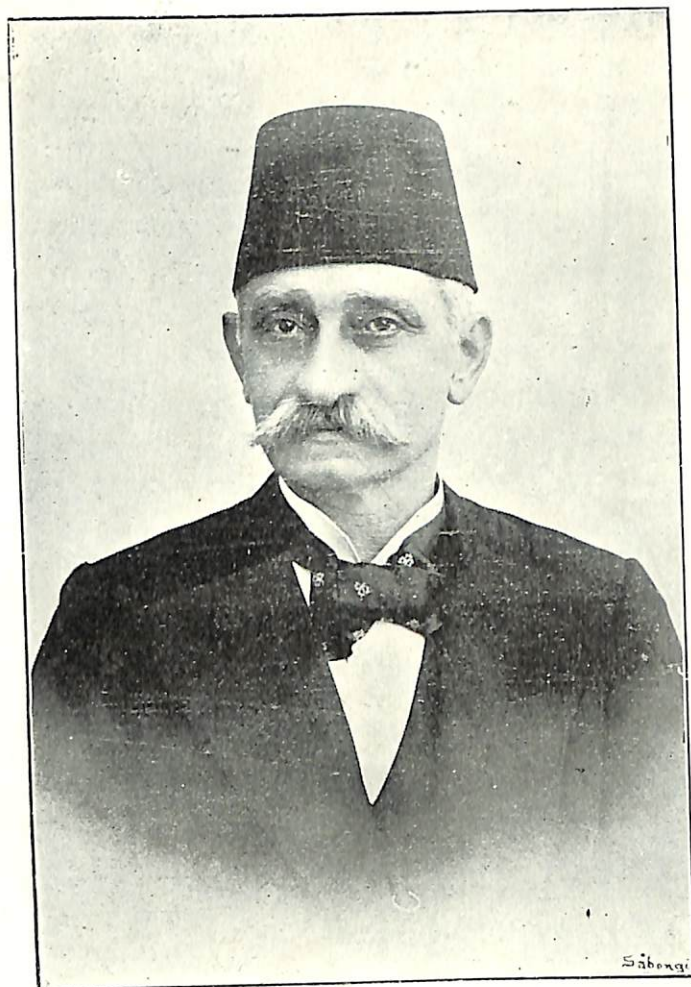
Ո՛հ, ինչ ապրիմ, երբ վերքերուս յաւիտեան դարման չունիմ,
Բայց թէ մեռնիմ աշխարհիս մէջ հէքիս գերեզման չունիմ,
Նազելիս ուխտած էր դողալը սիրտը տալ ինձ գերեզման,
Սակայն չիրմէն զայն պահանջել ամենեւին պայման չունիմ:

Տարիներ սահեցան թանց քեզ անուշ քունիկս ո՛ւր ես դու,
Դալուկ ալաներըս զարդարող Տխուր-Ժպիտոս ո՛ւր ես դու,
Այն ամենը դու ես ո՛ր մահ, քաղցր եւ անուշ, չուտ արի՛,
Բայց դիս լքուած չի թողելու ուխտեալ գերեզմանս ո՛ւր ես դու:

Դիտեմ դու յերկինս ես, հոգեա՛կ. բայց քեզ դալ անցագիր չունիմ,
Եթէ ուզեմ փախչիլ ու դալ, սլացող թեւ ու թիւ չունիմ.
Հարցո՛ւր Ասածուդ թէ՛ «առանց հոգւոյ մարդ ստեղծեցի՞ր դու,»
Թէ ըսէ՛, «ո՛չ.» ինծի ցոյց տուր, քենէ զատ ես հոգի չունիմ:

Հողիս յերկինս, մարմինս յերկրի, կցող հրեշտակս ո՛ւր ես դու,
Ծաղիկ գլուխըս զարդարող՝ վերջին պսակս ո՛ւր ես դու.
Ալ բա՛ւ տապիմ քեզ կղկաթեալ ու տաղատապիմ անձկանօք,
Եկուր գրկեմ զքեզ ուժգին, քաղցրիկ մահս, ո՛ւր ես դու:

ԱՌ ԱԶՆՈՒԱՇՈՒՔ
ՍԵՂՐԱՔ ԷՓԷՆՏԻ ԴԱԽԹԵԱՆ

Մեղուն ժրաջան եւ աշխատասէր,
Սննդուն կամքով երկայնահամբեր,
Սնձնուէր զէպի իւր մէն մի ընկեր,
Կ'աշխատի անդուլ ցերեկ եւ գիշեր :

Մեղըր կը գիգէ՝ ո՛չ իրեն համար ,
Այլ քաղցրացնելու մարդկութիւնն ստուար ,
Բայց մարդիկ երբեմն ապերախտ , յիմար ,
Կ'ուզեն քարուքանդ ընել բոյնն խալառ :

Թէպէտեւ Աստուած տուաւ անոր խայթ ,
Որ խայթէ չարերն ձգէ որողայթ :

*

Բայց զու չը գիջար երբէք , ո՛վ մեծ մարդ ,
Զը գիջար մէկու մ'իսկ ցուցնել քո խայթ :

Դու այնքան բարի եւ այնքան բաւժը ,
Սիրտ մը կը կրես , մեղրէն ալ քաղցր ,
Որ ատելութիւն , ոխ քինակարծր ,
Կը մարին բարեացդ քողին տակ թանձր :

Աշխարհիս միակ պաշտելին արծաթ ,
 Ձի կրցաւ զքեզ դարձնել իրապաշտ .
 Քանի չատ եկաւ տյնչափ տուիր չատ ,
 Ու մպտեցուցիր խեղճերն յուսահատ :

Եւ դու սուրբ գրոց հարազատ զաւտ'կ ,
 Այ ձեռքըդ կուտար ձախդ էր անտեղեակ .
 Քու փառքդ ու հաճոյքդ փնտտեցիր մինակ
 Առաքինու թեան համեստ չութին տակ :

Քանորդ դար ամբողջ ազգիդ գործերով
 Պաշտօն կը վարես , սրտով մ'անխռով .
 Յուցնելով ընդ միշտ հոսնդ ու կօրով ,
 Յարգանք կը վայլես ամեն հայու քով :

Թո՛ղ որ ուրեմն մաղթեմ քեզ համար ,
 Ուրախ եւ զուարթ տարիներ երկար ,
 Ինչպէս քու սիրտդ է մաքուր ու պայծառ ,
 Կեանքիդ օրերն ալ թո՛ղ այնպէս ըլլար :

ԱՌ ԱԶՆՈՒԱՇՈՒՔ
ՊԵՏՐՈՍ ԷՖԵՆՏԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Դպրոցն է ազդին լուսաւոր արեգն ,
Ազգ մ'առանց անոր չունենար աւօտ .
Դպրոցով ազգ մը կ'ողջունէ ցերեկն ,
ցրուելով գիշերն իւր մաքին ազօտ :

Դպրոցն է կուտայ սնունդը հոգւոյն ,
Հողի մը առանց անոր չունի կեանք .
Ինչպէս կտրելով հացը մեր մարմնոյն ,
Շուտով կը դառնանք մենք մէկ մէկ կմախք :

Դպրոցն է հիմը՝ տանը ազգութեան ,
Ազգ մ'առանց անոր Գնչուի մը պէս ,
Ձէ կարող կանգնել իւր պատասպարան ,
Ու աստանդահան կ'ըլլայ մշտապէս :

Դպրոցն է մարդը , մարդս զպրոցով
կրնայ մարդ կոչուիլ աշխարհի վրայ .
Ազգեր՝ որ չունին զպրոց , ուսանող ,
Վայրենիներ են , Բիւրտերը վկայ :

*
* *

Դու ըմբռնեցիր այս ամենն յստակ ,
Ո'վ առատաձեռն մեծ զպրոցատէր .
Պարգեւով գթոյ թեւերդ , չուքիդ տակ
Առիւր անտէրունջ չատ ուսանողներ :

Ուր որ կայ գիշերօթիկ վարժարան ,
Ունիս պաշտպանեալ մի քանի սաներ ,
Որք հանդարտ մտքով գիրկն ինկած ուսման ,
Քեզ կ'օրհնեն սրտով մ'երախտանուէր :

Եւ սէրն հայրենեաց միշտ թարմ պահելով
Քու սրտիդ մէջը խանդավառաւի ,
Յանուն հայրենեաց թափեցիր յոլով
Անդամ նպաստներ յիշատակելի :

Թո՛ղ կարապետեան զարմին յիշատակ ,
Փայլի ընդ երկար մեր սրտերու մէջ .
Եւ միշտ բարութիւնն ըլլայ նպատակ ,
Իւր ամէն հսկայ ձեռնարկներու մէջ :

ՈՒՆԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԵՆԱՅԻՆ աշխարհիս մէջը
Ձի կայ բան մը ճշմարիտ .
Հող է ամենու վերջը ,
Ըլլայ զոհար , մարգարիտ :

Ի՛նչ զեղեցիկ սպառաներ՝
Դարերով համբաւ առած ,
Այսօր են աւերակներ՝
Գեանին հետ հաւատարած :

Ճարտար դու մտիկ ըրէ՛ ,
Անոնց կերտողն ու՞ր է .
Քանի կարկինդ ձեռքդ է ,
Նախ քու հոգւոյդ տուն ձեռէ :

Թէ իրաւ է հանդերձեալն ,
Զոր մեր գիրքեր կը գրեն .
Հաշուով վարէ քու ներկան ,
Իրաւ կեանքն հոն է , կըսեն :

Մարդ ես զգօն , բանական ,
Բայց մարթ չես քննել այդ կէտ .
Ուրեմն միջին ճամբան
Ըրէ՛ նպատակիդ կէտ :

Մի՛ հարուածեր ներկայ կեանքդ ,
Եւ ոչ գալիքն մօտաւոր ,
Այլ ջանա՛ լինիլ մի մարդ ,
Ոչ արդար , ոչ մեղաւոր :

Որովհետեւ մեր գիրքերն՝
Այդ կէտըն տուն ապախա .
Կարծեմ թէ այդպիսիներն
Ո՛չ գծովք սենին , ո՛չ դրախա :

Ուրեմն ի՞նչ կայ իրաւ ,
Սուա աշխարհիս սուա գիրկը .
Այս աշխարհս է անիրաւ ,
Ինչպէս կ'ըսէ սուրբ գիրքը :

Քանի որ ունայն գտար
Ճարտարին կերտած պալատն ,
Ունայն է նաեւ ճարտարն ,
Ունայն աշխարհէս ծնած :

Ունայնութեան զոհեր են ,
Թռչուն , անասուն , սողուն .
Բայց անբաղդն այս զոհերէն՝
Մարդ ըստածն է զգայուն :

Կ'զգայ թէ բան մ'է ինքը ,
Բայց չը գիտեր թէ ինչ է .
Միշտ կը թափէ քրտինքը ,
Ու արգիւնքը թչիւնչ է :

Բնութիւնը գազանիք մ'է ,
Մարդոց մաքէն շատ հեռու .
Ջայն սերտելը կարծիք մ'է ,
Մտքին մէջը շատերու :

Մի՛ ուզեր դու փնտռել
Ստեղծողին ստեղծողն .
Իմաստութիւն է լռել՝
Մինչեւ որ մասնես սեւ հողն :

ԳԱՐՆԱՆ ԳԻՅԵՐ ՄԸ

Պարնան պարզ գիշեր մ'էր թափուաքի մ'խորէն
Մեղեղեաց հոգեթով ձայն մը լսուեցաւ .
Կո՞յս մ'էր արդեօք թէ ոչ ոգի մ' հրեղէն ,
Որոյ վառ բոցերէն հոգիս լափուեցաւ :

Սիրատարփ երգերն՝ ներդաշնակ ձայնին
Պլլուած՝ երբոր դուրս կը թռչէին ,
Ամէն կողմ յոյս , լոյս , սէր , կեանք կը սփռէին .
Ներա վառ երգերէն միտքըս լափուեցաւ :

Լուսնի աղօտ լուսոյ տակ նստած հեռուն ,
Ցայգածաղիկ կուրծքը կուտար հովերուն .
Երբ որ աչքիս զարկաւ դէմքն աղւոր , սիրուն ,
Կարծես լուսինն արեւ-դէմքէն լափուեցաւ :

Մազերն ալ արեւու շաւղերու նման ,
Կը շողային կուրծքին վրայ ցիրուցան .
Չը գիտեմ էակ մ'էր թէ ոչ ուրուական ,
Որոյ հմայքներէն սէրըս լափուեցաւ :

Նոյն ինքն էր երկինքէն դասալիք հրեշտակ ,
Անմեղութեան լուսով կր փայլէր յստակ ,
Կարծես խանդումանդ մ'էր աչերն սեւորակ ,
Որոյ վառ հայեացքէն ուշըս լափուեցաւ :

Անշըշուկ մօտեցայ քովը այն անվախ
Յաւերթահարսին, որ կոյս մը էր անպախ,
Յանկարծ երբ զիս տեսաւ զողաց սրտապախ,
Որուն զողէն իմ ալ սիրաւս լափուեցաւ :

Մօռցայ խօսելիքս, կարկեցաւ լեզուս,
Իւր մէկ հառաչանքին փոխարէն երկուս
Թռաւ հողուոյս խորէն, ցաւօք անձկայոյզ,
Ու յիշողութիւնս ինձէ գետէն լափուեցաւ :

Յամբեցաւ արիւնըս մէջն երակներուս,
Նուաղեցաւ լոյսը որսորդ աչքերուս,
Սիրտս ալ փետուրի մ' պէս՝ փոթորիկ սիրուս
Ձեռքին մէջ խաղալիկ դարձաւ, լափուեցաւ :

* * *

Երբոր լեզուիս կապերն թուլցաւ, բացուեցաւ,
Ու հրաբուխի մը պէս ժայթքել սկսաւ
Կուրծքիս խորէն հառաչ, աղերս, բոց ու ցաւ,
Կարծես նէ ալ իմ բոցերէս լափուեցաւ :

Ըսի, ո՛ր դիցունի, տիրելով սրտիս,
Լուծեցիր հիւսկէնը դեռահիւս կեանքիս .
Արդ ապուշ, անզգայ կը նայիմ չորս դիւ
Ձի բոլոր էութիւնս քննէ լափուեցաւ :

Փրկէ՛ զիս այս տարտամ կացութեան ճանկէն,
Եւ հիւսէ՛ զեռալոյծ կենացըս հիւսկէն,
Թո՛ղ չըսեն թէ կոյս մը հէք մ' հանեց կեանքէն,
Եւ նշնիկը պատիր յոյսէ լափուեցաւ :

Չնաչխարհիկդ իմ չքնաղ գեղանի,
Բա՛ց ջուրնար շրթունքդ, մինչ երբ արձանի
Նման պիտի կանգնիս կուրծքովդ հոլանի,
Ու ծածկես սիրտդ, որմէ յոյսս լափուեցաւ :

Թափեցէ՛ք անէծքներ, թափեցէ՛ք գլխիս,
Քանդեցէ՛ք թելերը իմ տխուր կեանքիս,
Քանզի քանդող սէր մը տիրեց իմ սրտիս,
Ապրելու յոյսն ինձմէ թռաւ, լափուեցաւ :

Հազիւ թէ տարտած՝ աղերսող զանգատս,
Նոր տեսարան մ' յանկարծ բացուեցաւ յառաջքս,
Տեսայ հոլաթեւեան այն կոյս հրեշտակս,
Վեր սլացաւ, հոծ ամպերէն լափուեցաւ :

Աղեղէն արձակուած նեւի մը նման,
Խոյացայ հաւեէն որ արգիլիմ զայն,
Բայց թաւալղոր անկումով մ' միայն,
Հասկցայ որ երազէ մը խաբուեցայ :

Այն մահճակալը, զոր մէկ վայրկեան յառաջ
Սիրոյ երազներուս օրրանն էր դարձած,
Նշմա՛ ճակտիս խորունկ վէրք մըն էր բացած,
Որոյ սուր կսկիծէն խելքս լափուեցաւ :

* * *

Մտիկ ըրէ՛ ինծի, մտի՛կ, սիրելիս,
Ձի կայ սէր մը, որմէ չի վիրաւորուիս .
Տե՛ս, նոյն իսկ հոգեթով մէջը երազիս,
Ձիս վիրաւոր ձգեց սէ՛րը, սիրելի՛ս :

Սէրը չապիկ մըն է կրակէ հիւսուած,
Չայն հագնիլ ուղղող պէտք է անկասկած
Մարմին մը ունենայ երկաթէ շինուած,
Որ կրէ սէրն ու վէրք չառնէ, սիրելի՛ս :

ԹՇՈՒԱՌԻՍ ԲԱՐՏԸ

Արկնից բարձր կամարին տակ ,
Թշուառ է թշուառիս բախտը .
Խոր են վիշտերս չունին յատակ
Թշուառ է թշուառիս բախտը :

Ո՞վ գրեց իմ ճակատագիր ,
Այսչափ անողորմ վշտալիկ ,
Թշուառներու մէջ տարադիր՝
Թշուառ է թշուառիս բախտը :

Քանի աշխարհս եմ ողջունած ,
Զուարթ բոպէ մ'իսկ չեմ տեսած .
Միշտ կը հեծեմ աչերս ի լաց .
Թշուառ է թշուառիս բախտը :

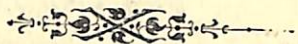
Կարծես ստեղծուած եմ յատուկ ,
Վիշտ կրելու համար ծածուկ .
Պէտք է ըլլալ մա՞րդ մը ջատուկ ,
Որ ժպտի թշուառիս բախտը .
Ես չեմ ուզեր , չե՛մ , այն բախտը ,
Ո՛չ ալ թագաւորին թախտը :

ՊԱՏՐԱՍԵՍ ԵՄ ՄԵՌՆԻԼ

Այս ցաւատանջ աշխարհիս մէջ , մահն է խիստ յարմար ,
հանգստեան համար .
Պատրաստ է սիրտս ու հոգիս մեռնելու համար ,
Թո՛ղ ըսեն յիմար .
Աղածրի կուրծքս դարձեր է վշտերու կամար ,
անթիւ անհամար .
Պատրաստ է սիրտս ու հոգիս մեռնելու համար ,
Թո՛ղ ըսեն յիմար :
Մարեմարիք ուսայ վշտացս տալ՝ բազմապատկում ,
փառքերուս բարձում .
Սրբնթաց են վշտաց քայլերն , չունին գումարում ,
ո՛չ համեմատում .
Թաց աչերով ման եկայ միշտ , չառի մի հարցում ,
Թէ է՞ր ես փղձկում .
Պատրաստ է սիրտս ու հոգիս մեռնելու համար ,
Թո՛ղ ըսեն յիմար :
Անցան օրերս իմ կորովի , ուր միշտ կը խայտար
հասակըս կայտառ .
Հասան ժամերս դանդաղութեան դարձայ ապիկար ,
ցուրտ շիրմի նշխար .
Զախջախուեցայ վշտերու դէմ մղելով պայքար ,
տարիներ երկար .
Պատրաստ է սիրտս ու հոգիս մեռնելու համար ,
Թո՛ղ ըսեն յիմար :
Որդերու բոյն դարձած կարմիր խնձորի մը պէս ,
զրկուած եմ բոյրէս .
Երբ կ'երերամ կը շլանայ անցորդն իմ քովէս ,
փայլուն գոյներէս .
Սակայն ներսս է թափուր , հազիւ կախուած թփիկէս
կ'երգեմ մշտապէս .
Պատրաստ է սիրտս ու հոգիս մեռնելու համար ,
Թո՛ղ ըսեն յամառ :

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆՍ

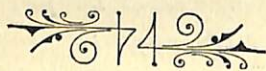

Առաջխարհիս մէջ չի քաշածս չի մնաց ,
 Փճացաւ իմ կեանքս , մարեցաւ գնաց ,
 Չունեցայ մէկ բոպէ աչերրորս անլաց ,
 Փճացաւ իմ կեանքս , մարեցաւ գնաց :

Անգութ ջաղացք մըն է աշխարհս ընդհանուր ,
 Կ'աղայ բոլոր մարդիկն կը չինէ ալիւր .
 Տարիքս քսան երեք վիշտիս են հարիւր ,
 Փճացաւ իմ կեանքս , մարեցաւ գնաց :

Քերթողի մօտ բոլոր փառքեր են թափուր ,
 Կերածն է կայծահաց , խմածն բոցաջուր .
 Թէ որ մ'ալ հարցունեն , Եզնիկն ո՞ւր է , ո՞ւր ,
 Ըսէ՛ք թէ՛ « Դնա՛ ալ չուտ մարեցաւ գնաց »

1895

ՎԵՐՋԻՆ ԽՐԱՏ

Մտիկ մ' ընեք դո՛ւ իմ լալկան երգերու ,
 Վայրկենական յուղմանց ծնունդ են անոնք .
 Թէ որ գիտես տոկալ դառն վէրքերու ,
 Քեզի համար երգեր ունիմ ես բարւոք :

Դու մի՛ վախնար և մի՛ ընկճիր վիշտերէն ,
 Այլ՝ իմաստուն եւ քաջ սրտով վարէ՛ զայն .
 Շորիկ մարդիկ խոյս տալ կ'ուզեն ապշօրէն ,
 Դ՛ ա՛լ աւելի կ'իյնան մէջը թախծութեան :

Անհնար է անվիշտ ապրիլ մշտապէս ,
 Վիշտը կենաց անցքերու մէջ ցանուած է .
 Սակայն այն որ քաջ է սրտով իսկապէս ,
 Անոր համար շատ քիչ բաժին հանուած է :

Եթէ վիշտը բաժնենք կենաց ծովակէն ,
 Կեանքը ինքնին մեռեալ ծով մը կը դառնայ .
 Ալիքներն են որ կը մաքրեն ջուրն ալիէն ,
 Ալիքներէն ծովն իր հմայքն կ'ստանայ :

Ինչպէս աղն է համը համայն աշխարհի ,
 Նոյնպէս վիշտն է համը կենաց , հաճոյից .
 Առանց վշտի կամք ու կորով կը մարի ,
 Եւ հաճոյքն ալ վար կ'իյնայ իւր դահոյից :

Վշտաց հովը երբ կը փչէ ուժգնօրէն ,
Դէպի ստուար ծառաստանը մարդկութեան .
Որդնոտ ծառեր կը տապալին արմատէն ,
Եւ քաջերը խրոխտ՝ կուգան երեւան :

Այո՛, վիշտն է , որ երեւան կը բերէ
Աստիճանը մարդիկներու քաջութեան .
Քաջին համար վիշտը վարդ մ' է , կը բուրէ ,
Նա չի սոսկար անոր փուչէն թախծութեան :

Վհատումն է տկարութեան յատկանիշ ,
Որմէ յառաջ կուգայ յուսահատութիւն .
Որ քեզ կ'ընէ ախուր մահուան մատնանիշ ,
Բերելով հեան պարան , գնդակ , սուր կամ թոյն : (*)

Անձնասպանը եթէ գիտնայ կրնլ վիշտ ,
Ամենեւին նա պիտ' չրլլար անձնասպան .
Երբ յուսահատ սիրտ մը կ'որոնէ հանգիստ ,
Միայն մահուան մէջ կը գտնէ ապաստան :

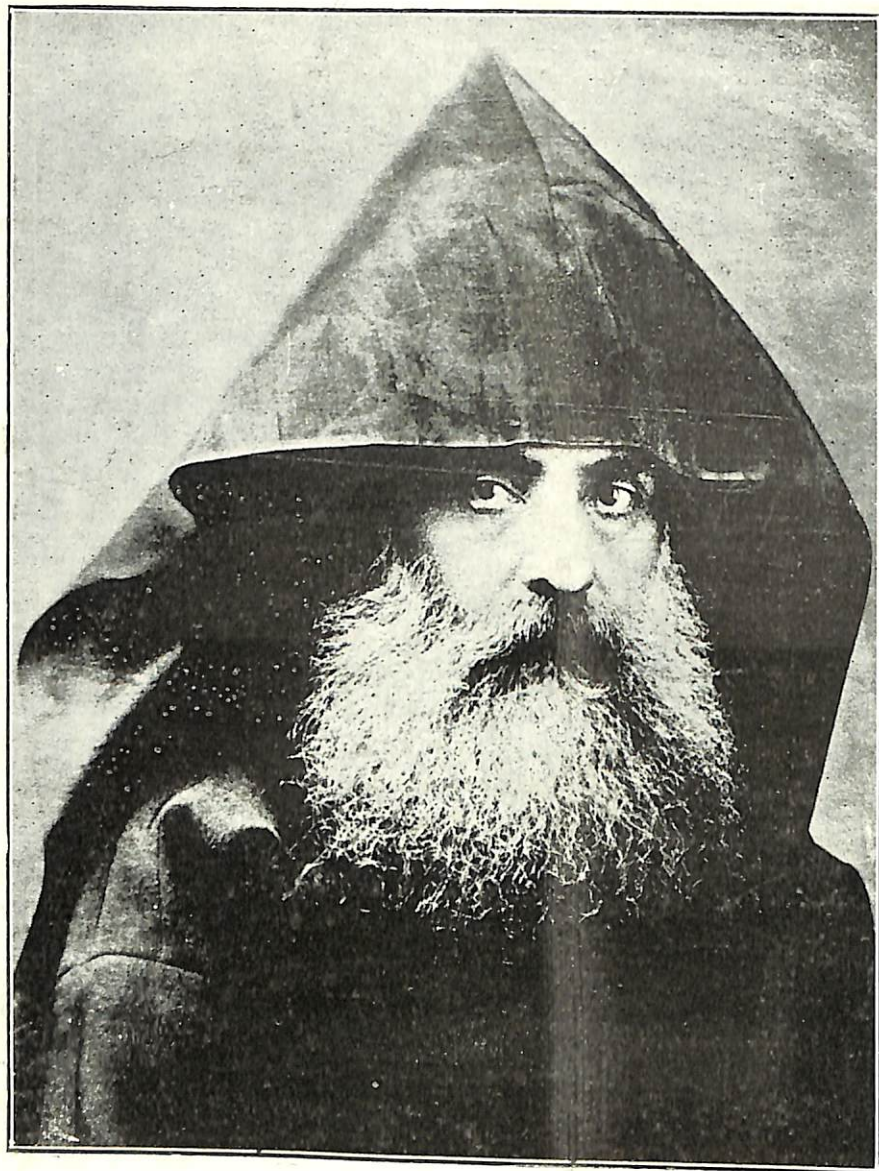
Շատ քիչ անգամ խօլացումն է շարժառիթ ,
Եւ կամ յուզումն՝ վայրկենական կիրքերու .
Որ անդիտակ շարժումներով մահառիթ ,
Կեանքն իր ձեռքով բառնալ կուտայ մարդերու :

Դու քաջարար ջան'ա պահել միշտ հեռու ,
Յուսահատութիւնը՝ որ թոյնն է կենաց .
Սիրտ՝ որ գիտէ տոկալ դառն վիշտերու ,
Արժանի է վայելչութեան եւ փառաց :

~~~~~
(*) Եղիպտոսի համար ալ Նեղոս

ԱՌ ԱՄԵՆԱՊԱՏԻԻ

Տ.Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ

ՊԱՏՐԻԱՐԿ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ ԹՈՒՐԿԻՈՅ

Երկինք միայն գիտէ թէ իւր Արեւուն եւ Լուսինն տակ ,
եւ գիշերոյ արշաւաւից ու խաւարչաւին քողին տակ ,
Քանի՜ անլուր եղեւնեւորով խոշտանգեցին հայ որդին ,
Քանի՜ դաժան վէրքեր բացին սրտին մէջը հայ որդին ,
Այն օրէն վեր՝ երբ ստիպեալ թողիւր քո սուրբ աթոռը ,
Անպարագլուխ թողլով նաեւ ազատարար թափօրը :

Այն օրէն վեր նահատակներ իրենց ահեղ հոնգիւնով ,
եւ հայ արիւնն հողի ծոցէն վրէժխնդիր բուրումով ,
եւ հողը մեր ոտքերու տակ դղրդումով մ' ահաբեր ,
Մէկ բոպէ իսկ չը թողին որ քուն ըլլան մեր երակներ ,
Մինչեւ եկար բազմիւ վերստին այն փշաւից աթոռը ,
Որուն գրկէն հնչեց երբեմն ընդվզումի շփօրը :

Քու մեծ ոտխոյ դժոխական տաեւութեամբ փեղ զրկեց
Քու աթոռէդ , եւ աքսորի կեանքի մը մէջ պարփակեց ,
Բայց Դո՛ւ փոխան վհատելու , թառամելու , կքելու ,
Ա՛լ աւելի գեղեցկացար ծոցն անհամար դաւերու ,
եւ երբ հնչեց աւետարներ փողը Սահմանադրութեան ,
Քաջի մը պէս ճամբայ ելար , ետիդ թողած Լիբանան :

Դողգոթայի զառիվերն է այն՝ ուր քայլերդ կ'ընթանան .
 Արիացի'ր , թո՛ղ դողգոթուն սրունքներդ զօրանան ,
 Մենք քու խաչըդ կը վերցունենք , քանզի աղատ ենք հիմայ ,
 Ազատօրէն քեզ օգնելու մեր ճիգերովն անխնայ .
 Բայց երբ խաչը զոհին առջեւ կուգայ ցցուիլ զըկաբաց ,
 Դո՛ւ միմիայն կրնաս տոկալ զոհարերի տանջանաց :

Դո՛ւ , մարդկեղէն կուրծքիդ ներքեւ , սիրտ մը ունիս պողպատէ .
 Որ չի սոսկար ոչ մի ցաւէ , մինչեւ իսկ մահն ալ պատէ .
 Մեր աչքերը նորէն առ Քեզ կը սեւեռին անձկագին ,
 Բա՛ց պողպատէ սրտիդ դռներն , բա՛ց անգամ մ'ալ մեր առջին ,
 Բա՛ց թափանցող աչքերն հողւոյդ եւ գիտէ՛ մեր վէրքերը ,
 Տե՛ս քանի՛օն խոր են անոնք , զոր բացին պիղծ ձեռքերը :

Դո՛ւ ես ճօշանն աղգիդ կուրծքին , դո՛ւ ես վաճանն յաղթութեան .
 Քու երկաթէ կամքիդ առջեւ կ'ընկճի տիտանն Բիւզանդեան ,
 Եւ քու խրոխտ հայեացքիդ տակ կը խորտակուին ջարդուբուրդ ,
 Փրփրերախ պրզողները , յետս ընկրկած դունդազունդ .
 Նման ծովու լերինաթիւնդ ալիքներուն զէզաղէզ ,
 Որ բաղխելով ապառաժի մ' կ'երթան ցրուիլ դէն ու գէս :

Ո՛վ արշալոյսդ արփիացայտ՝ խաւար կեանքին հայութեան ,
 Ո՛վ փոթորիկդ ամպահալած , ո՛վ անպաշտպանդ՝ մեր պաշտպան ,
 Ո՛վ զօրավիգդ Տանը Հայոց հրդեհաքանդ , կիսաւեր ,
 Ո՛վ վիրաւորդ ճարտար բժիշկ՝ խոցեալ աղգիդ կարելէր ,
 Ե՛կ ամփոփել համակ ուժերդ՝ փայլեցնել հայ երկինքը .
 Դո՛ւ ես միակ մեր յոյսն ու կեանքն , մեր ԵՐԿՍԹԷ ՀԱՅՐԻԿԸ :

ՍՈՎԵԼՈՑ ՁԱՅՆԸ

Պարունը գնաց ու եկաւ աշուն ,
 Իրեն հետ բերաւ մահաբոյր ձմեռ ,
 Սե սուգը պատեց սիրտերն ամենուն ,
 Քանզի դեռ կ'սպրի սովը գուժաբեր :

Հարի պէս պճնեալ սաղարթուն ծառեր ,
 Ամպրոտներու փշոլ փուքերէն
 Մերկացան խաղառ , դարձան կմախքներ ,
 Ու մեզ զրկեցին իրենց շուքերէն :

Ձի մնաց մէկ իսկ ծառ մը պողատու ,
 Որոնցմով կընամք ճարել մեր պաշար .
 Չորցան խոտերը կանանչ դաշտերու ,
 Յամբեցան բոյսեր ու յոյսեր խաղառ :

Յուրաք կը փչէ կծու թեւերով ,
 Կը սառի մեր մերկ մարմինն անօթի .
 Ձիւնը կը տեղայ անդուլ ժամերով ,
 Ծածկելով մեր յոյսն՝ տակն իր սաւանի :

Լեռ , սար կամ հովիտ ճերմակ պատմունճան
Հագած կը ցոլայ անմեղ կոյսի մ'պէս .
Մինչ ասդին սովեալ մեր կեանքն անօճան ,
Կը մարի իւղը հատած լոյսի մ'պէս :

Մեր հարուստներու սիրտերն ալ սառի
Կտորներ դարձած՝ դուրս չունին բնաւ .
Որբուկն անօթի թէ ցուրտէն սառի ,
Ո՛չ կտոր մը հաց կուտան ո՛չ հալաւ :

*
* *

Իսկ մեզի տիրող տարրը վայրենի ,
Սրտէն վանելով Աստուծոյ ահը ,
Քարուքանդ ըրաւ մեր տունն հայրենի ,
Ու միշտ փութացուց խեղճ հայուն մահը :

Երբեմն ծեծով ու հայհոյանքով
Կը յափշտակէր մեր վաստակն արդար .
Այժմ ալ մենք եղբայրներ ենք ըսելով՝
Կը կողոպտէ աջ ու ձախ անդադար :

Բռնութեան օրերն որպէս թէ անցան ,
Ողջունեցինք նոր սահմանադրութիւն .
Բայց հին ռէժիմը կը քալէ անձայն ,
Միշտ կեղեքելով թշուառն հայութիւն :

Հացագին լուման խեղճ հայուն ձեռքէն ,
Ի հաշիւ տուրքի կը խլուի բռնի .
Տեսնելով արիւնն՝ կաթով մեր վէրքէն ,
Դեռ կը թոպէ զմեզ զինուորն անճոռնի :

Օրերով նօթի կիսամեռ որբուկն ,
Պլլուած մէջը քրքրած մահճին՝
Հազիւ արգիլող ցուրտըն ու փութն ,
Յանկարծ կը հասնի ձեռքն անդուրժ դահճին ,

Կը խլէ մահիճն խեղճին վրայէն ,
Կը տանի ծախել տաւրքի տեղ դարձեալ .
Կիսամեղկ որբուկն կ'իյնայ դողալէն ,
Կը մոռնայ բոլոր ցաւերը անցեալ :

Հոգեվարքի խուլ հռդիւնն է որ
Կ'ելեւէջէ արդ , կուրծքին տակ սառած .
Իւր վերջին յունչով անէծք մ' ահաւոր
Կը թռչի , աչքերն դէպի վեր յառած :

*
* *

Չե՞ս տեսներ , Աստուած , քաշածը հայուն ,
Դեռ պիտի լռե՞ս , մինչեւ երբ այսպէս . . .
Թէ ոչ սխալ ենք սովրած քու անուն ,
Աստուած չես , հապա ի՞նչ ես , ըսէ՛ մեզ :

Թէ որ չես հասկնար դո՛ւ հայուն լեզուն
Ու չես ընդունիր աղաչանքն անոր ,
Չե՞ս տեսներ դանէ հայ անմեղ արիւն ,
Որ կը հոսեն վատ ազգերն ամէն օր :

Ինչո՞ւ չես գիժար գէթ անմեղ մանկանց ,
Որոնք քու լեզուով կը խօսին անչուշտ .
Քանզի անոնք չեն հասկնար մարդկանց՝
« Սո՛վ կայ » ըսելը , կ'ուզեն ուտել կուշտ :

Ի՞նչ ընեմ . . . ո՛վ Տէր, ստիճեցուր ինձի ,
 Ձագուկներս իրար պլլուած կուլան .
 Ձունիմ հատիկ մը , կտոր մը հացի ,
 Գէթ ստամոքսիկն խաբեմ որ չի լան :

*
 * *
 *

Արտասահմանի ազատ եղբայրներ ,
 Միայն ձեր վրայ մնաց մեր յոյսը .
 Օգնութեան հասէ՛ք , օգնութեա՞ն . . . հայե՛ր .
 Օգնութի՛ւն . . . դեռ չի մարած մեր լոյսը :

Մենք ալ հայրեր ենք ու մայրեր ձեզ պէս ,
 Երեւակայեցէք գոնէ մի վայրկեան ,
 Ձեր ձագուկներու ուրերն աղեկէզ ,
 Երբ ծուռկ վզով՝ հաց . . . ըսեն ու լան :

Մենք ալ ձեր արեան ծայրէն հարազատ
 եղբայրներ ենք և բոյրեր , սի՛րելիք ,
 Մենք օտարներ չենք , բացէ՛ք գլխաւատ
 Սրտերուդ դռներ , ժլատ մի՛ լինիք :

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Եթէ կ'ուզես , ո՛վ մարդ , մնալ դու անցաւ ,
 Եւ չըսել « կեանքս , աւա՛ղ . յիշտերով անցաւ , »
 Առանձնացի՛ր , դնա՛ , մախի՛ր մի անձաւ՝
 Հեռի մարդիկներէ , որ լինիս անցաւ :

ԵԶՆԻԿ

ՎՐԻՊԱԿ

ԵՐԵՍ	ՏՈՂ.	ՍԽՍԼ.	ՈՒՂԻՂ.
18	16	պատուած	պատուած
22	21	թեր	թեր
28	4	a répandu	as répandu
29	2	բոցս	բոցս
67	16	յառաջ անգեհեր	յառաջ անարգել
96	1	հերհուհ	հերհուհ
119	4	խելառ	խելար
130	10	եղնիկ	եղնիկ

ՅԱՆԿ

Ա.	
Ադու Աջեր	155
Անանուրի Առիւն	87
Անթիսած Սիրանարիս	35
Անգուր Աշխարհ	50
Անդրանիկ Սեր	75
Անիրա Մարդկութիւն	19
Անկասկած Մարդկութիւն	121
Անուան Տօնի Առիւն	132
Առ Ամեն. Տ. Տ. Իզմիրեան Պատրիարք	177
Առ Ազն. Առաքել Պէյ Եռարար	113
Առ Ազն. Դրիգոր Էփ. Եղիսեան	129
Առ Ազն. Երուանդ Պէյ Աղաբօն	149
Առ Ազն. Մկրտիչ Էփ. Անդրանիկեան	147
Առ Ազն. Սեդրակ Էփ. Դաւիթեան	159
Առ Դեղանիկ	103
Առ Էդոնուս	180
Առ Լուսնակն	20
Առ Պատանիկ	38
Առ Սոփակն	59

Գ

Գաղսնի Սեր	34
Գանգաս Առ Աստուած	51
Գարնան Գիշեր Մը	167

Դ

Դամբանական	172
Դժբաղդ Քափառիկ	49
Դիւրին Մի' Կարծեր Սիրելի	82
Դպրոցը	112
Դռուսիք	31

Ե

Եկե՛ք Ախպերք	149
Եղբայրական Սեր	88
Ես քու Սիրուդ Դերին Եղայ	63
Ես Աշխարհես Զ' իմդպցի	52
Երազներս	61
Երկրորդ Աստուածը	24

Զ

Զրկեալը	35

Ը

Ըսի-Ըսաւ	78

Թ

Թշուառիս բաղդը	170

Ի

Իդներ	104
Իմ Ախպես Լիներուս Անուկը Ինչ և	32
Իմ Բաղդը	18
Իմ Ուխտը	33
Իմ Քնարը	109
Ինչպես Վարուիմ Քեզ Հետ Ես	77

Լ

Լուծումն	131
Լսե՛ք Մեկ Ինծի	102

Խ

Խնայողութիւն	69
Խրատ	23
Խրատ	118

Կ

Կարօտակեզ Սիրեր	98
Կեղծաւորին	21
Կրակ Մը Կայ	80

Հ

Հայոց Աշխարհ	90
Հայրենիքիս	89
Հասկում	107
Հարուս Հպարտին	120
Հնչախի Դրիկն	139
Հոգեկան Տագնապ	153
Հօրս Յիշատակին	58

Ձ

Ձայն Բողոքի	152
Ձօն, Ե. Ս. Օ. Վախճ. Խրիստեան Հայրիկին	15
Ձօն Ե. Վ. Հանգ. Նուպար Գալստի	27
» » » » » » Մանարամանի Յիշատակին	55
Ձօն Առ Մեծանուն Ազգ. Բարեւար Հանգ.	
Աղա Կարապետ Գալուստեանի	67
Ձօն Ե. Վ. Հանգ. Տիգրան Փաշա Տ' Ապրօի	85
Ձօն Բարեյ. Հանգ. Պողոս Էֆ. Կարապետեանի	125

Ճ

Ճշմարիտ Կիներ	96

Մ

Մի' Պահուիր Ո'ղ Սիրուն	76
Մի' Սիրեր	74
Մի' Տիրիւր Այլ Եւս	135
Մնաք Բարեւար	45

Թ

Երչե' Զիս	136
Եռասահար	156

Ն

Նեկոս Աշխարհ	138
Նոր Տարի	116
Նուեր Առ Ն. Վ. Պօղոս Փաշա Նուպար	41
Նուեր Առ Ն. Վ. Եագուպ Արքիև Փաշա	95
Նուեր Առ Ն. Վ. Աբրահամ քաշա Բարբոդ	111
Նպերթիև	119

Ո

Ո'վ Իւկ Սեր Սնուշ	79
Ունայնութիւն	105

Չի Մեար Այդպես	37

Պ

Պանդուխտ	47
Պաշտամի Հովերհև	60
Պատրաս եւ մեռնիլ	171
Պարսիկականիև	115
Պանասեր Կիւր	71

Ջ

Ջայերդ Խրիստեան Հայրիկիև	148

Ս

Սահմանադրութեան Յիշատակիև	150
Սասուն	122
Սիրահար	30
Սիրոյ Զոհը	73
Սիրոյ Մոլորցիլ	81
Սիրոյ Ձեխանի	137
Սիրուն Նազելիս	106
Սոխակիև	114
Սովեղոյ Ջայեր	179
Սովի Աշխարհիև	9
Մրթիկ Սիրածն և Հոգւոյն Պատկածը	133

Վ

Վարդ Նազելոյս	134
Վերջաբան	183
Վերջին Իդի	154
Վերջին Խրատ	173
Վիշտ	29
Վրիպակ	184

Տ

Տարագիր Յեղատիտականիև	92

Փ

Փոխադարձ	100

Օ

Օ'ն Եղբայրեք	91

Յ

Յոր . Քարգ . (Ն . Վ . Հանգ . Նուպար Բաշայի երգիև)	28
» » (Ն . Վ . Պօղոս Բաշայի երգիև)	43
» » (Ն . Վ . Հանգ . Նուպար Բաշայի Մահար- ձանի Յիշատակիև)	56

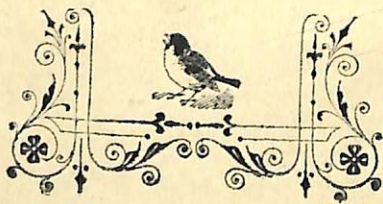

ՅԱՆՆԻ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՒ

Ն . Սուրբ Օծ . Վախճան . Խրիստեան Հայրիկ	14
Պօղոս Պատրիարք Ամեն . Տ. Տ. Մատթեոս Արք . Բզմիրդեան	176
Ն . Վ . Հանգուցեալ Նուար Բաշա	26
Ն . Վ . Պօղոս Բաշա Նուար	40
Ն . Վ . Հանգ . Նուար Բաշայի Մահարձանը	54
Ազգ . Բարեբար Հանգ . Այս Կարապետ Գառնուսեան	66
Ն . Վ . Հանգ . Տիգրան Բաշա Տ'Ասրո	84
Ն . Վ . Եագուպ Արքիմ Բաշա	94
Ն . Վ . Աքրահան Բաշա Բարբոդ	111
Բարեյիշ . Հանգ . Պօղոս եփ . Կարապետեան	123
Ազն . Դրիգոր եփ . Եղիսեան	128
Ազն . Երուանդ Պեյ Աղաք .	142
Ազն . Մկրտիչ եփ . Անդրանիկեան	146
Ազն . Սեդրակ եփ . Դաւիթեան	158

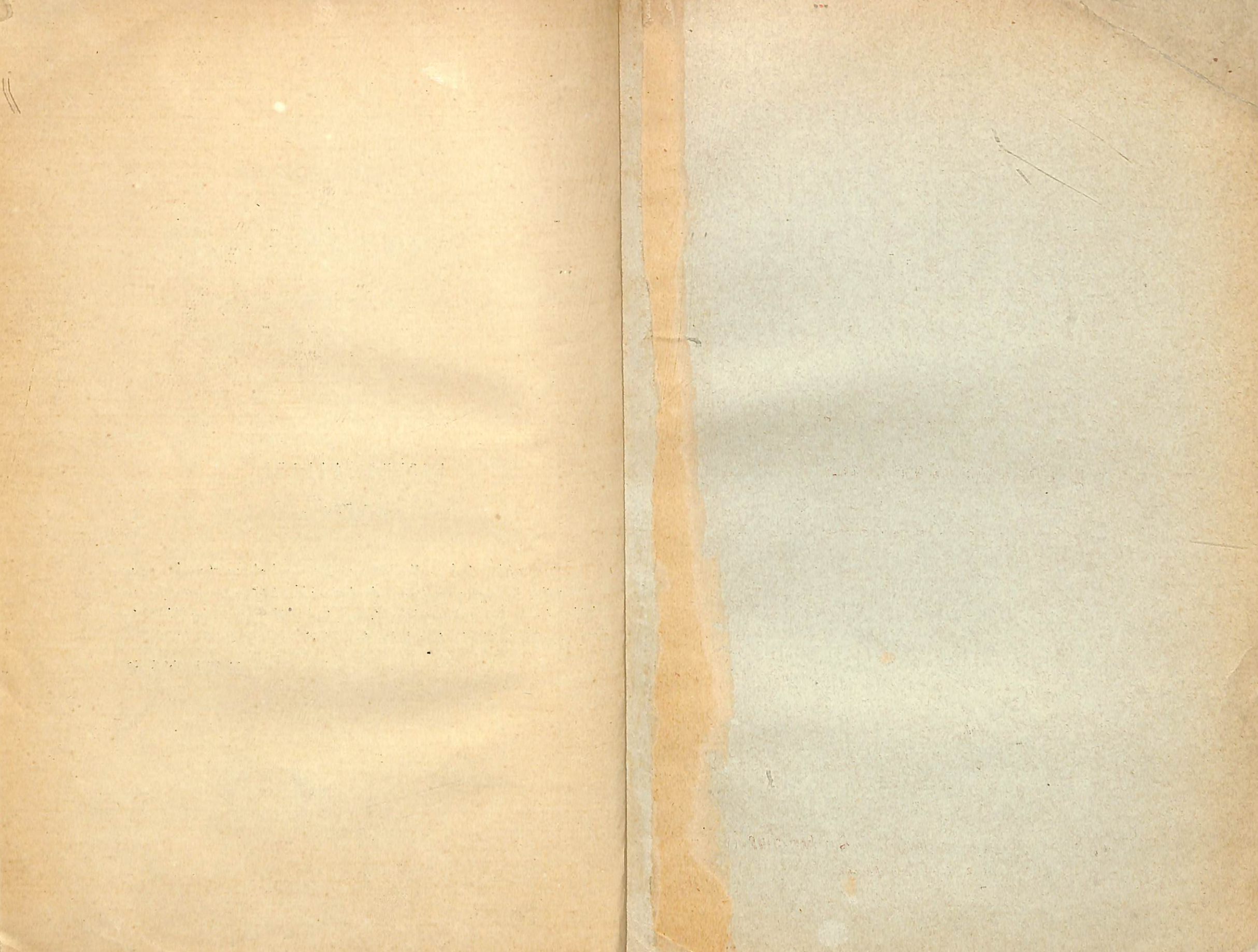
ԿԱՐԵՒՈՐ ՎՐԻՊԱԿ

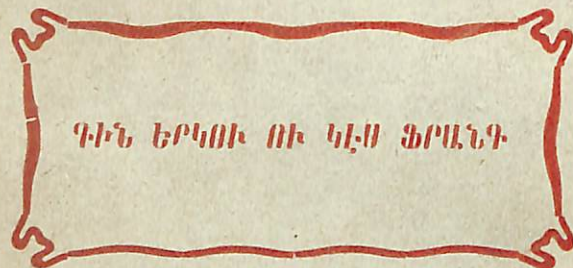
Գրքայիս մէջ , վերջին պահուն տեղի ունեցած պարտաւորիչ և ստիպողական փոփոխութիւններու պատճառաւ՝ երեսներու թուակարգին վրայ երեւցած անճշտութիւնները բոլորովին անկախ են Մեր և Հեղինակին կամքէն .

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՆԵՐ

Արտասահմանէն դիմել

BERBERIAN FRÈRES

BAB-EL-KHALK

LE CAIRE (Egypte)

Մեծաբանակ գնողներուն Տարս առ Հարիւր գեղջ

Խղթաաւարի ծախսը մեր վրայ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0330819

28364